

AL LIAMM

Tir na n-òg

NIVERENN

14

**Mae
Gouere
1949**

E gwerzh e ti AL LIAMM - TIR NA N-OG

NOMENOE-OE , oberenn vrudet Jakez Riou, skeudennaouet gant Per Peron	360 lur
NIVERENNOU AL LIAMM : 1, 2, 3, 4, pep hini	60 lur
5	75 lur
Ar 5 Nnn kentañ	300 lur
NIVERENNOU AL LIAMM - TIR NA N-OG : 6, 7, 8, 9, pep hini	90 lur
10, 11, p. h.	120 lur
12-13	180 lur
Ar 7 Nnn	700 lur
NIVERENNOU TIR NA N-OG : 1, 6, 7 (rummad kozh) p. h.	60 lur
2, 3, 4, 5 (rummad nevez) p. h.	60 lur
Ar 7 Nnn.....	350 lur
PREMIER COURS DE BRETON DE KER-VREIZH , gant Andreu Daniel	120 lur
BRETON NATIONALISM , embannet gant Strollad Broadel Kembre	90 lur
A NEW CORNISH-ENGLISH DICTIONARY , gant R. Morton Nance	600 lur
CORNISH SIMPLIFIED , gant Caradar	200 lur
THE STORY OF THE CORNISH LANGUAGE , gant Caradar	75 lur
NEBES WHETHLOW BER , gant Caradar	150 lur
WHETHLOW AN SEYTH DEN FUR A ROM , gant Caradar	150 lur

Lakaat 10 % ouzhpenn evit ar mizoù

AL LIAMM

Tir na n-óg

Mae - Gouere 1949

NOTENN. — Pa oa 116 pajenn hepken d'hon divniverenn 12-13, hon eus mennet embann, an taol-mañ, un dastumadenn brasoc'h un tammig. Evel-se ne vo ket laeret tra digant ar Vrezhonez a zo kalonek a-walc'h evit paeañ dimp o c'houmanant. Evel-se ivez hor bezo espernet un nebeut gwenneien, un dra a-bouez evidomp a zo ken diaes hor stourm.

Brudit ar gelaouenn e-pad kampoù ha gouelioù an hañv. Dastumit koumanantoù. **HO SKOAZELL HON EUS EZHOMM !**

TAOLENN

Marv Meven Mordiern	3
Oberennoù M. M.	4
Meven Mordiern, <i>Fañch Elies</i>	5
Meven Mordiern, den skouer, <i>Arzel Even</i>	8
Prederiadennoù, diwar-benn M. M., <i>Youenn Olier</i>	11
Daou lizher, <i>Fr. Vallée, Kerverziou</i>	25
Ar pevar Avel, <i>R. ar Mason</i>	27
Spouron Herodiaz, <i>Maodez Glanndour</i>	33
Daere, <i>Ronan Huon</i>	34
Seven, <i>Goulc'hen Pennaod</i>	35
Ar wirionez enep d'ar bed, <i>K. Gwionvarc'h</i>	36
Siz un ar breur Arturo, <i>Youenn Drezen</i>	37
Ar c'habiten meyv, <i>Abherri</i>	67
Raktres ur geriadur, <i>William B. Sephard Smith</i>	80
Charles de Gaulle	83
Roll Anviou-Lec'hiou Breizh-Uhel	87
Notennoù	94

MEVEN MORDIERN

1878-1949

D'ar gwener 4 a viz C'hwevrer eo aet da anaon, e Kintin, an Aotrou Rene ar Rouz. Tremenet eo, en ospital ar re baour, en dienez ar brasañ — dibabet gantañ evit servij Breizh. E relegoù, kaset d'ar vered en un arched noazh, pallenn ebet warnañ nemet banniel ar vro, a c'hourvez e Sant Brieg, e-tal traonienn ar Goedig. Bevañ a ra Meven Mordiern, avat, hag e pado da vevañ, e spered kement brezhoneger a voe awenet gant kurioù Segobranos pe atizet d'ar stourm gant prederiadennoù « an Houc'h ». Ha n'eo ket en o spered hepken : rak atav e chomo kalon Breizhiz stag ouzh an den a vennas — daoust da drubuilh, paourentez ha c'hwervoni — labourat ganto ha mervel en o zouez.

Meulet ra vezo a remziad da remziad en amzervezh Keltia.

OBERENNOU MEVEN MORDIERN

Istor ar bed, Gwalarn 1929, 1930, 1932, 1934, 1937, 1938, 1939.

Prederiadennou diwar-benn ar Yezou hag ar Brezoneg, Gwalarn 1935, 1936.

Notennoù Amerikanouriez, Gwalarn 1938.

Gant luez an doueed, *Logotigiakos*, Gwalarn 1938.

Hunvreou Sant-Helouri, Sant-Brieg 1938.

Notennoù-klokaat da Istor an Donva-Loened, Gwalarn 1939.

Dael diwar-benn an anoiou-lec'hiou hag an anoiou-tud, Gwalarn 1939, 1941.

Notennoù-klokaat da Istor ar Bed, Gwalarn 1941.

Eveziadennou da Eñvorennoù eur Brezonegour, Gwalarn 1941.

Notennoù diwar-benn eur pou eus ar broiou-krec'h, Sav 1943.

Bozadou-deskadurez eus sac'had sant Briz, Sav 1944.

Envorennoù diwar buhez va zad en armeou (1840-1879), gant tri fourtrez luc'hengravet, Brest 1944.

Divankaduriou d'am skridoù brezonek, kenta kevrenn, 1911-1941 (Gwalarn 1942); eil gevrenn, 1941-1945 (Kaierou Kristen 1946).

MANET DIEMBANN

Istor ar bed.

Eñvorennoù-bugeliez, 1878-1891.

Istor eur c'halvedigez, 1891-1948.

Tiegeziou-bourc'hizien eus ar broiou-krec'h, 1730-1896.

Bodadeg ar Pevarzekved, huñvre hengeltiek.

An Dorerien Vlokaus, *Eur Gêr war-neuñv*, troet diwar galleg Jul Vern.

Ivez un niver lizheroù kaset da Fransez Vallee, Roparz Hemon, G.-B. Kerverzhiou, Arzel Even, R. Pradig ha kalz tud all.

E KENLABOUR GANT FRANSEZ VALLEE

Skêta Segobrani, teir levrenn, Sant-Brieg; 1923, 1924, 1925.

Notennoù diwar-benn ar Gelted Koz, trede mouladur, Skridoù Breizh 1944.

Ur Breizad er C'hanada (troet diwar F. Le Tonturier - Donroë), Gwalarn, Brest, 1933.

MEVEN MORDIERN

gant Fañch ELIES

Hep mar ebet en dije klemmet *Meven Mordiern* o welout e anv en un istor al lennegezh. Biskoazh n'en deus soñjet e teue seurt tra dindan e bluenn ha dedennet eo bet a-hed ur wech kalz muioc'h gant an danvez eget gant an doare d'e ginnig d'al lenner. Lavarout eeun ha spis traoù gwir ha talvoudus, n'en deus ket klasket skeiñ pelloc'h. Hogen n' ouzon ket ha brasoc'h levezon egetañ en deus bet un den all war ar skrivagnerien etre an daou vrezel. Dreist-holl pa zeu e penn un den ez eo *Meven Mordiern* a zo dalc'hmat a-dreñv *Fransez Vallée*, o prientiñ dezhañ peadra da lakaat e brezhoneg, adal an *Notennoù betek Istor ar Bed*, 1911-1938.

Renan ar Rouz, evel ma lavare e-unan, ne oa na Breizh-Izelad na Breizh-Uhelad. Ganet e oa e Bourdel d'an 29 a viz Here 1878.

E dad a ca medisin en arme. Dont a reas e retred e 1879, hag e teuas da chom e Bro e gavell, e miz Meurzh 1882. Bevañ a reas Renan ar Rouz gant e dud er Verteloterienn, e Gwiler, nepel eus kêr Gwengen (Vendôm), e departamant Loer-ha-Cher betek miz Meurzh 1891. Mont a reas war e studioù da Baris er bloaz-se, betek 1897, el lise Kondorset ; chom a reas da vevañ e Pariz betek Here 1920 nemet ur bloavezhig tremenet e London o teskiñ ar saozneg (Gouhere 1898 - Mezheven 1899). A-hend-all, en diavaez eus ar bloavezhioù m' eo bet soudardelaet e kompezenn Sant-Denez n' en deus graet nemet studiañ war ar skiantoù a blijed dezhañ ar muiañ : keltiegouriezh hag holl skiantoù an Natur hag an Den. N'en deus klasket biskoazh dont da vestr war nikun eus an tachennoù pleustret gantañ. Ne deo ket aet kennebeut d'ur beajour bras, d'un dizolôadenner-broioù, evel ma hete dezhañ e vamm. Staget gantañ da zeskiñ ar brezhoneg, n'en deus bet diwar neuze ken pal en e vuhez nemet labourat evit ur yezh a seblantas dezhañ bezañ ken gwerc'h ha ken difraost ha n' eus forzh pe vro nevez-dizoloet. Ober eus ur yezh-pobl o vont en bruzun rannyezhoù ur yezh unvan a sevenadurezh, setu da betra e ouestlas e vuhez hag e strivadennoù. Setu perak ivez e teuas goude marv e vamm, e miz Eost 1920, da vevañ e Breizh, e Sant Helori e-kichen Pordig, nepell eus Sant Brieg, evit kas da benn al labourioù en doa boulc'het gant *Frañsez Vallée*. Eno eo e veve abaoe miz

Here 1920. E-pad bloavezhioù ha bloavezhioù e teuas da Sant Brieg d'ar Sul beure gant an tren bihan da glevout an oferenn-bred en iliz-veur ha div wech ar sizhun, d'ar merc'her ha d'ar gwener purliesañ, goude kreizteiz, evit labourat war ar brezhoneg gant *Abherve* ha prenañ e zefotachoù, rak ober a rae e-unan-penn war-dro e di e Sant-Helori.

An Notennou diwar-benn ar Gelted Koz, anezho daouzek levrennig, a zo bet embannet adal 1911 ha kaset da benn e 1924. (Advoulet int bet en ul levr evit *Skridoù Breizh* e 1944, lakaet e gwerzh hepken e 1946.)

Sketla Segobrani, e teir levrenn, a zo bet embannet etre 1923 ha 1925.

Evit an div oberenn gentañ-se, e save *Meven Mordiern* ur skrid gallek hag, a-gevret gant *Vallée* e lakae e skrid e brezhoneg.

Ne deo ket aet heñvel-rik an traoù evel-se evit *Istor ar Bed*, evit *Prederiadennou diwar-benn ar Yezou hag ar Brezoneg* c'hwec'h levrenn all e *Gwalarn*, e 1935-1936. Amañ, ma m eus soñj mat, e save *Meven Mordiern* e skrid war-eeun e brezhoneg ha *Vallée* a reizhe er skrid kement a felle dezhañ kemmañ.

Embannet en deus c'hoazh *Meven Mordiern* labourioù-all pe a-gevret gant *Frañsez Vallée* pe e-unan.

Klemmoù a vez savet alies a-enep skridoù *Meven Mordiern* gant brezhonegerien a zo. Ankounac'haat a ra an dud-se ne deo ket an danvezioù, pleustret gant *Meven Mordiern*, graet evit plijout d'an holl. Ne deo ket bras niver an dud a ra war o zro nag e galleg nag er yezhoù bras all. N'hell ket kennebeut bezañ bras niver ar vrezhonegerien dedennet ganto. Siwazh ! ken bihan ez eo Breizh ha ken berr galloud ar moulerzh breizhek ma'z eo bet ret moulañ an darnvuiañ eus an oberoù-se e *Gwalarn* endeeun ha nann en un dastumad skiantoù, evel ma vije bet dereat, lakaomp ma vije bet Breizh ur vro par da Vro-Suomi, da skouer. Ar re a c'hortoze digant *Gwalarn* lennegezh da ziduiñ o spered n' o deus ket bet o c'hoant e labourioù *Meven Mordiern*. Ne deo ket se un abeg da damall d'e vrezhoneg ar pezh a zo da damall da empenn al lennerien. Yac'h ha glan ez eo Brezhoneg *Meven Mordiern* ha ne deo diaes nemet dre m' eo glan ha ma komz ez-resis eus traoù diaes.

N' eus forzh penaos e troio an abadenn, stad ar brezhoneg a zo bet kemmet gant *Meven Mordiern*. Eus ur yezh-pobl, chomet souchet war dachenn strizh ar vuhez voutin hag al lennegezh rannvroel, en deus graet, eñ hag e ziskibien, ur

yezh lorc'hus, yezh ur vroad digor da Seizh Avel ar Ouiziegezh, ur yezh barrek da seveniñ kement labour a c'heller gor-toz eus ur yezh a sevenadurezh, ha, lakaomp e ve tonket d'ar brezhoneg mervel, ar pezh n' eus abeg ebet da grediñ a c'hoarvezfe dizale, ne varvo ket da nebeutañ en e eil bugaleaj, hep endevout anavezet nerzh leun an oad-gour, p' eo deut amzer ar mediñ e parkeier an Istor.

Meven Mordiern, hag eñ chomet da vevañ en distro, en un ti sioul, kollet e glazvez ar gwez uhel, nepell diouzh linenn an hent-houarn strizh a gas eus Sant-Brieg da Bempoull, e-touez e levrioù hag e gizhier, en deus bet ar brasañ levezon war an darn vrasañ eus paotred *Gwalarn*, zoken war ar re n'en deus bet biskoazh-tro da ginnig dezho un tasad te, pa zeuent d'e welout. N' oa nemet reizh merkañ ar pep retañ diwar e benn, ha pa ne ve ket anezhañ ur skrivagner e gwirionez, ar pezh ne gredan-me ket (1).

(1) Tennet eus « Istor al lennegezh vrezhonek ».

« *Den mat, gra da soñj!*

Sav an ti pe al loñj! »

hag ouzhpenn,

taol da bled ouzh an dazont :

Disgwall da vuhez

Goulenn pep ali a-zivout da ensuradenn digant :

A. DARTIG DU FOURNEL

60, Rue de Provence, 60 - PARIS (9^e)

Brezhoneg en ti.

On parle français.

Pet komananter nevez hoc'h eus kavet

evit

AL LIAMM - TIR NA N-OG

MEVEN MORDIERN, DEN SKOUER

gant Arzel EVEN

Morse ne welis Meven Mordiern. Hen anavezout a ran hepken dre an eskemm-lizheroù am boe gantañ, etre 1942 ha 1945 dreist-holl. D'an ampoent e oan o labourat war ul levr bevoniezh e brezhoneg, ha war ali F. Denoual em boa toullet an eskemm-lizheroù-se. Laouen-bras e oa bet Meven Mordiern o kavout un den hag a gare eveltañ skiantoù an natur kenkoulz hag ar brezhoneg, hag a glaske lakaat hemañ barrek da zisplegañ ar skiantoù-se. Hag o vezañ ma kare kalz skrivañ em boe digantañ ur bern lizheroù, enno alioù talvoudus evit al labour a raen, hogen ivez traoù dudius a bep seurt, eñvorennoù divar e vuhez pe « prederiadennoù » war ar brezhoneg ha war danvezioù all.

Gant meur a zen eus an Emsav en doa Meven Mordiern kenskrivet e-giz-se ; ha deiz pe zeiz e vo dav strollañ an holl lizheroù-se hag o embann ; ne vo ket an dastumad-se an hini didalvoudusañ eus oberoù Meven Mordiern. Ennañ e vo adkavet ar menozioù-stur a gaver en e levrioù, a-zivout an istor, ar yezhoniezh hag ivez ar vuhezoniezh — adkavet dindan ur stumm bevoc'h ha « deneloc'h : marteze. Karet am bije displegañ amañ ar menozioù-stur-se ha klask lakaat a-wel « prederouriezh » Meven Mordiern, hogen ur pennad a-ratozh ne vo ket re evit hen ober. Un dra koulskoude a zo kreiz ha kalon e gelennadurezh : ar pezh a anve e-unan « youlreizherezh ». Galloud youl mabden, trec'h da sempladurezh ar c'horf, da wander an ene, da zrougiezh an tonkadur, a oa unan eus e bennvenadoù. Hag e gwirionez, ur skouer a youl eo bet e vuhez. Dre e youl e teskas e-unan ar brezhoneg, betek dont hor skrivagner brasañ war an dachenn diaesañ, hini ar ouiziegezh. Dre e youl e peurwellaas ur skritur bet dihelenn-kenañ. Dre e youl e pareas ur c'hleñved-kreuz dilezet gant ar vezeion. Ha dre e youl eo c'hoazh e talc'he da labourat pevarzek eurvezh bemdeiz en ur c'hozh ti hanter-zisman-tret, hep tan er goañv, o paouez a skrivañ hepken pa veze skornet al liv-du en e gorn.

Klask a rae diskouez da Vreizhiz e oa ivez tonkadur o yezh en argoll diouzh ar youl a lakafent evit he saveteiñ. Siwazh, ur fazi bras en doa graet Meven Mordiern : krediñ e oa eus Breizhiz ur bobl youlek. Bet int, a-dra-sur, pa dregerne ar

bed dindan marc'hekadegoù « brôad aotrouniezhus ar Gelted » ; bez' e oant c'hoazh, pa droc'hent o zeodoù d'o gwra-gez gall, da virout na gomzfent ur yezh estren ouzh o bugale. Hogen pell 'zo ez omp deut da vezañ ur bobl diouennet, trôet hor perzhioù mat da sioù. Aet eo ar balc'hder da fouge, ar gadarnded da vrouezusted, hag ar youl da bennegezh. Pennek er froudennusted, setu ni. Ne voe ket pell Meven Mordiern e voe didouellet war ar poent-se. Hogen n'eo ket d'ar Vrezhoneg ez ae e garantez ; d'ar Brezhoneg ne lavaran ket, d'ar « ramz trimilvloaziek n'eo an dud en e gichen nemet kornanded lous ». Dezhañ eo en doa gouestlet e vuhez ; evitañ en doa dioueret ar blijadurioù a c'hell un den pinvidik ha dizimez gortoz digant ar vuhez. Mouget en doa dreist-holl e c'hoant da weladenniñ ar broioù pell e-giz m'o doa graet holl dud e diegezh, ha deut e oa da annezhañ e Breizh ha da ginnig dezhi un deskadurezh souezhus hag un nerzh-labourat souezhusoc'h c'hoazh (skoazellet, gwir eo, gant ur yec'hed kreñv, pezh ne c'hoarvez ket bepred, siwazh, evit hor skriva-gnerion vreizhat).

Bremañ m'eo marv an den meur-se e komprenimp marteze petra a dleomp dezhañ. Ne fell ket din, anat eo, bihanaat talvoudegezh ha pouez skridoù « skol Walarn » ; hogen ne dleomp ket ankounaat n'he deus gellet ar skol-se lakaat da vleuniañ al lennegezh kaerañ hor boa bet biskoazh (ma lakaer a-gostez *Barzhaz Breizh*, Kalloc'h ha Malemanche), nemet dre ma kave dija ur yezh pinvidikaet, gwevnaet ha poellataet gant labour start « Skol Sant-Brieg » pe « an X3 ». Roparz Hemon, e-unan, en deus lavaret bepred e oa ar *Skëtla* diazez ar brezhoneg lennegel nevez, evel m'eo ar *Vibl* diazez ar c'hembraeg. Hag e-touez an X3 en deus Meven Mordiern ur renk dieil. Dre ma oa Gall ha nann Breizhad evel ar re all, ur Gall miret gantañ perzhioù mat hepken ar C'hallaoued : sklaerder ar menozioù hag urzh en e labour. Dre ma oa ivez muic'h « prederour » eget Ernod ha Vallée ; ha mar deo kenlod ganto e « tadelezh » ar brezhoneg evel yezh a sevenadurezh, eñ eo en deus displeget fraez ha poellek ar menozioù-stur a rae an X3 diouto, hag a chomo menozioù-stur Kadourion ar Brezhoneg.

Ha petra he deus graet Breizh evitañ ? Mann nemet e zilezel en e gozhni hag en e baourentez. Ur vezh ruz e vije evidomp ma ne vijemp ket hanter-zigarezet gant balc'hder fromus an den-se. Bet pinvidik gwechall, n'hen dije ket pleget da c'houlenn an aluzon, na zoken d'he degemer. Ne deurveze resev skoazell nemet digant e genil kozh Vallée, hag eñ oadet ha klañv e-unan, ha paourik a-walc'h. Setu perak eo marvet e-unan-penn, en dienez, e klañvdi ur gêrig.

Daoust da haelled ha balc'hder e spered e oa aet c'hwerv, a-benn ar fin, gant an dud berrboell ha dizalc'hus a zo ac'hanomp. Ne felle ket dezhañ mervel e Breizh, gant aon e teufe sodien d'ober ar jostrom war e vez, gant bannieloù, biniawoù ha prezegennoù. Ne vo ket graet d'e eñvor an dismegañs-se ; mignoned' feal ha diskibion doujus a yelo hepken da gounañ an den meur distroet davet Tad ar Gelted. Hag evel m'eo e skridoù skouer ar brezhoneg uhel, ra vo ivez e vuhez a youl hag a labour ur skouer divarvel evit hon tud yaouank.

Evit skoazellañ al lennegezh vrezhonek
KOMANANTIT-holl d'AL LIAMM - TIR NA N-OG

Skodenn - vloaz : 600 lur (evit 6 niv.)

da gas da

P. LE BIHAN

1, avenue Marceau - TRAPPES (S.O.)

C. C. P. PARIS 5.349-06

Prederiadennoù e sigur un nebeut skrivagnerion vrezhonek

gant Youenn OLIER

Eil pennad : MEVEN MORDIERN

Notenn : ar studiadenn-mañ a zo bet savet diwar skridoù embannet gant M. M. e-pad e vuhez. Ne gomzin ket eus an den. Tud all o deus tostaet outañ a c'hello hen ober. Diwezhatoc'h ivez, pa vo embannet e lizhiri, e c'hellor anavezout gwelloc'h temz-spered an den-se a voe ken espar e meur a geñver. Setu avat al levrioù m'eo bet diazezet warno ar studiadenn-mañ : Notennou, Sketla, Istor ar Bed, PREDERIADENNOU, Pennadoù embannet e-barzh Gwalarn, Huñvrecu Sant Helory talvoudus-kenañ evit kompren ene ar skrivagner, hogen dibaot-kenañ stwazh peogwir n'eus bet moulet nemet 100 skouerenn anezhañ e-maez a genwerzh. : erfin Lueoz an Doueed, Logotigiakos, ha stagañ a c'heller Ur Breizad er C'hanada. Darn eus ur rummad eo ar pennad-mañ, ha n'eus anezhañ nemet un arnodskrid da glokaat diwezhatoc'h. N'em eus ket lennet eñvorennoù M. M. diwar amzer e dad en armeoù.

I

N'em eus kejet morse gant Meven Mordiern. N'em eus ket bet a zarempredcù gantañ koulz lavaret : un nebeut lizhiri eskemmet e 1946 pa raen a-zevri war-dro « *An Avel* », setu holl. Ne c'hellin ket eta lavarout peseurt den e oa. Evidon eo chomet ur skrivagner hepken, doujet a-hend-all, hag adlennet alies e oberoù, er penn kentañ dreist-holl dre ma oa bras e vrud e bed ar vrogarourion d'ar mare ma krogis da lenn levrioù brezhonek. N'eo ket hepken, a gav din, en abeg d'ar bri a zouge dezhañ R. H. : gouzout a reer e reas anezhañ hor

NOTENN. — Pep hini a c'hell reiñ e ali, ha mar deo re damallus pennad Y. O., ar re a l a bouez muioc'h war berzhioù mat M. M. hag ar c'hentelioù a gaver en e oberennoù. R. H.

prederour bras, evel m'em eus merket endeo. Hogen ur gelaouenn evel « Galv » moulet adal 1941 a daole kalz pled outañ ivez. Anavezet em eus un nebeut mignoned a glaskas kenskrivañ gantañ d'ur mare, marteze muioc'h en abeg d'e vrud gouizieq eget en arbenn d'e vrogarouriezh. Re all o deus gwelet ennañ ur c'helenner dispar a vroadelouriezh, un entanner, mezvus dre an dremmweliadoù a verzh hag a drec'h a zispake dreist-holl en e « b-Prederiadennoù » dirak o selloù trellet : nemet ne blijas ket atav d'ar re-mañ hent kuzh al labour evit ar sevenadurezh erbedet gantañ ; gwell e voe gant meur a hini dibab hent ar brezel, hini ar Gelted Kozh, aloubet ganto kement a vroioù diwar-bouez o armoù. A-zivout seurt den a-hend-all ne c'helled ket klevout nemet meuleudi : ha soñj am eus c'hoazh bremañ e tamalle Debeauvais da v.M. M. bezañ bet un aliour kentoc'h eget un oberour. C'hwervoni natur a-walc'h ar stourmer a c'houzañvas kement evit seveniñ un uhelvennad na rae re all nemet skrivañ diwar e benn. Marteze n'oa ket gwall reizh Debeauvais kennebeut. Ne ra ket an den e donkadur penn-da-benn ; den ul lu eo ar stourmer ; ha pa grogas M. M. da garout ar « geltiegezh » ne oa c'hoazh lu ebet. Neuze e chomas e-un-penn. Ne c'helle ket nac'hañ mont gant ar re all pa n'en doa e gwirionez mignon na kamarad ebet.

*
**

Diwar-benn e levrioù hepken e karfen komz eta. Evel m'em eus damveneged uheloc'h, oberoù M. M. eo an oberoù brezhonek kentañ a zegouezhas ganin pa voen deut da vezañ ur Breizhad emskiantek. A-dra-sur ne lennis ket diouzhtu holl levrioù M. M. Dic'hallus e oa. Da skouer ne lennis ar « Sketla » nemet e 1944, hag an « Notennou » penn-da-benn nemet e 1946 (gant harp Vallée e voe lakaet an oberennoù-se e brezhoneg, hogen spered ha gouiziegezh M. M. a gaver enno dreist-holl). N'em eus ket lennet an holl levrioù-se gant dudi, gant koustiañs ne lavaran ket. Abaoe pelloc'h amzer e anavezan « *Istor ar Bed* ». Ne gredan ket e kavo an oberennoù-se kalz a lennerion en amzer-da-zont, nemet e-touez ar re a studio furmidigezh ar yezh skrivet e deroù ar c'hantved-mañ. N'eo ket hepken abalamour ma ranker kaout ur spered gouizieq evit bourrañ e seurt danvezioù (ha dibaot-tre a wech e tegouezh gant an den hevelep spered) hogen ouzhpenn-se (marteze ne vo ket an holl ali ganin) re heñvel eo ar « Sketla » da skouer ouzh ur boelladenn yezhonour : klask a ra M. M. implijout koustet pe gousto ar gerioù diniver nevez kavet, nevez krouet ha chomet da gousket betek hen e-barzh follen-

noù ar geriadurioù^h pe bajennoù an dornskridoù. Ar gwall a zeu diwar se eo ez eo savet ar frazenn evit ar ger kentoc'h eget evit ar menoz. Ne lavarin netra eus an danevell peogwir n'eus danevell ebet. Ha n'on ket fromet tamm ebet gant an « *huñvreadennoù* » ragistorel ha hengeltiek a blije kement da skrivagner « *Logotigiakos* » pe « *Gant L'uoëz an doueed* ». A-hend-all e rae M. M. ur fazi — anzavet gantañ a-hend-all — o kemmeskañ lennegezh ha gouiziegezh. Rak estreget choukerezh gerioù a zo er *Sketla*, choukerezh anaoudegezhioù a gaver enno ivez. Padal e chom en oberenn-se ur skouer brezhoneg mat da anavezout, ma n'eo ket mat da drevezañ. Ha digollet eo al lenner eus e boan gant ar blijadur a gav er menozioù : rak marteze eo talvoudusoc'h an oberenn-se eget *Istor ar Bed* pe an « *Notennou* » evit anavezout personelezh ar skrivagner. Al levrioù-se avat a zo brasoc'h o fouez e-keñver gouiziegezh. Eeunoc'h eo ar yezh anezho ivez, pe da nebeutañ, n'en deus ket klasket enno M. M. lakaat ar ger a-raok ar soñj. N'em eus ket da varn talvoudegezh skiantel an oberennoù-se : n'on ket ispisialour tamm ebet. Padal e seblant an « *Notennou* » pe *Istor ar Bed* bezañ dornlevrioù mat ; anavezout e zanvez a rae M. M. ; hen pleustret en doa e-pad meur a zek vloaz a-raok stagañ da skrivañ. Neuze e c'heller fiziout ennañ. Ar pezh fallañ a zo ennañ a zo didec'hus : koshaat buan a ra pep gouiziegezh — Padal da spiañ zo — ispisialourion o deus hen asuret din na vefe nemet nebeut-tre a dra da reizhañ, hag e chomo start da viken an diazez gouiziegezhel m'int bet savet warnañ. Ar rebech a rin dezho a zo da ober diwar-benn tost da vat holl oberoù M. M. — nemet *Huñvreoù Sant Helori* marteze : n'eus arz ebet da verzout enno. (A-ratozh, evel just, disprizout al lennegezh rik a rae M. M.) erfin dre vras e chom *Istor ar Bed* ivez un doare poelladenn (a-youl-kaer e save M. M. oberennoù-skiant evit krouiñ ur yezh). Rak-se marteze int diaes da lenn.

*
**

Evit ar « *Prederiadennou* » avat n'eo ket heñvel. Ne gomzin ket eus an danvez. Henezh a c'hell bezañ kavet e-barzh ne vern pe levr gallek pe saoznek. Talvoudegezh lennegezh rik ar « *Prederiadennou* » n'eo ket brasoc'h kennebeut eget hini an oberennoù all. Meur a roud a choukerezh gerioù a gaver c'hoazh, furmoù iskiz, evel « *diestreñc'heriekaat* » ha na c'hellont e gwirionez kaout nemet un anv-verb, tost da vat, ha n'eus ket tu dezho da vevañ en abeg da se. Bourrañ a ra M. M. o sevel seurt furmoù, touellet gant ar soñj ez eo pinvidigezh ur yezh diouzh niver he gerioù. A-hend-all ez eo start

an ereadur evelato. Hogen kalz a zizurzh a zo ivez en oberenn. Lavaret e vefe n'en deus ket strivet M. M. tamm ebet da gempenn e zanvez. Re alies e adlavar ar memes traoù. An hevelep alioù pe gwiriadennoù a zeu en-dro gantañ bep dek pajenn. N'oa gant M. M. steuenn resis ebet, hag anat eo ez eo bet skrivet buan a-walc'h al levr-se. (kv. an deiziadoù). Pezh a zo dibar ennañ avat eo an tan a zev er pajennoù-se, a ziskuilh don kalon ar skrivagner : rak-se e tañvaer er « *Prederiadennou* » un helavarded dianav en e oberoù skiantel rik. Un diverrañ eus e venozioù karetañ, hag eus ar sorc'hennoù an tostañ d'e galon en deus lakaet enno. Hag ar re-se a glas-kimp lakaat splann — evit o burutellañ diouzh ret — e kendalc'h ar pennad-mañ. Sked hon tud veur ne zle ket hon dallañ, en deus lavaret Roparz Hemon. Ma vurutellan a-hend-all ne rin ket dre zispri. Hogen evit anataat din-me va-un ar pezh a zleañ dezhañ, hag ar pezh a zistaolan eus kement a ginnige din. O varn skridoù unan bennak ne ra an den da gentañ nemet diskouez penaos en deus harzet ouzh e levezon. A-hend-all en deus klasket M. M. ren speredoù an emsave-
rion. Levezonet en deus meur a hini. Taolet em eus me va-un kalz a bled ouzh e oberoù, rak broudet e oan ganto. Gant se e fell din skrivañ bremañ frouezh va emziviz gantañ.

**

Da gentañ eo ret deomp klask andon ar venoziadeg a zo da gavout er « *Prederiadennou* ». Hemañ a zo, war va meno, an ezhomm a sante M. M. d'en em galonekaat e-unan. Ret eo soñjal pegen marzhus eo ar pezh a zegouezhas gantañ : hag eñ gall abaoe meur a rummad ez eo deut d'en em reiñ d'ur yezh n'oa ket anezhi evit e holl dud kar a dost pe a bell. Ur Breizhad n'en deus ket d'ober da brederiañ evit karout e vro ; ur wech m'en deus emskiantet eo Breizh e vro n'eus mui evitañ kudenn ebet. Dav e vœe da v-M. M. avat dizoleiñ perak en em stage evel-se ouzh Breizh hep abeg ebet. Ouzhpenn-se e c'helle an emgann hañvalout bezañ dic'hoanag d'ar c'hentañ sell. Klask en istor abegoù a fiziañs a rankas ober M. M. Eveljust ez eo tuet pep emsaver da zispiañ ur wech an amzer. Nemet ar brogarour ordinal ne goll ket kalon ken aes-se pa gendalc'h da labourat ; ar soudard ne fallgalon ket keit ha ma pad an emgann (1). Bevet en deus M. M. avat er-maez eus ar stourm oberiant. Setu eta ar broud en deus lakaet M. M. da glask reishaat pezh a rae.

(1) Evit meur a Vreizhad eo a-walc'h resev bep tri miz ur gelaouenn evit krediñ sart e vo saveteet Breizh.

Da gentañ e-keñver an Trec'h a c'hellemp gortoz. Evitañ e tiskoueze an istor en un doare anat a-walc'h e oa red an darvoudoù a-du ganeomp. Setu penaos e poellata M. M. : gwehout a reomp pobloù ha yezhoù meur bet skedus gwechall aet da get a-wechoù e berr amzer (2). *Ul lezenn* eus an istor eo ez afe da get deiz pe zeiz savadurioù galloudekañ Mabden ; lezenn ar rod berzh-diverzh eo honnezh. Klozomp : n'eus nemet gortoz un tammig d'ar rod da dreiñ, hag e vo deut hon tro. Eeun-tre eo evel ma weler. Ha goude-se e c'helled lenn anv eus al lezenn-se e-barzh niverenn gentañ « *Galv* ». Ar pezh a ziskouez n'eus ket ezhomm eus kalz a dra da galo-nekaat an dud.

Evit lavarout ar wirionez, avat, seurt feiz a zo un tamm kevrinel. Da skouer en deus gouestlet M.M. un arroudenn da geñveriañ latin ha brezhoneg. Gwall enket e oa al latin evel ar brezhoneg, emezañ. Kement-se ne dalv ket atav e vo heñvel ouzh hini al latin tonkadur pep yezh gwall enket. Tuek eo eta gweledigezh eus an istor gant M. M. Disoñjal a ra pouezañ war ar fed anat ivez : graet en deus berzh al latin dre ar brezel hag ar politikerezh. Rak evel ma welimp pelloc'h, hervez M. M., ez eus un diforc'h da ober etre an Istorioù. Gwelloc'h eget hini al latin e oa skouerioù all a roe deomp hini ar yezhoù modern en Europa da skouer. Sellomp pizh avat : o lenn e *b-Prederiadennou* e kredfed a-walc'h ez eo bet saveteet yezhoù ha broioù gant ar « *sternataerien* » (sed ur ger graet berzh gantañ) hag ar re-mañ oc'h ober war-dro ar sevenadurezh hepken (ur gomzenn c'hoazh a vo ret resizañ ar ster anezhi). Eveljust n'eo ket M. M. dic'houzvez eus pouez an darvoudoù politikel, pe gevredigezhel e da-zont ur yezh hag ur sevenadur : n'eus nemet lenn ar pajennadoù en deus gouestlet da Vreizh ha d'ar brezhoneg e-barzh Vvet levrenn ar « *Prederiadennou* ». Hogen n'en deus ket merket a-walc'h an abegoù kevredigezhel a c'hell diskar pe zibradañ ur yezh, da skouer pinvidigezh brogarourion Tchekia, ha paourentez ar re a stourm evit Breizh. Rak n'eo ket a-walc'h kaout kalon evit saveteiñ ur vro. Hag evit bezañ peureeun en defe ranket hen anzav.

Ma ne gomz ket kennebeut eus politikerezh ar broioù bihan (disprizout a ra zoken politikerezhion vroadel Iwerzhon) eo en abeg d'ur meizadur eus an istor hag a zo heñvel a-walc'h ouzh

(2) kv. da skouer Pr. II, 72.

hini ar Gall Voltair : kv. P. 41., V., Pr. « *Eundigemm a zo da ober en Istor, etre an istor politikel (Istor diabarz hag Istor diavaez ar stadou) hag an Istor sevenadurel* ». Ha da heul e asur M. M. ez eo al loen politikel *noazusa* hini a c'hell bezañ war an douar. Ur steudad kunujennoù a ya d'e zoareañ ha d'e livañ. Da gement-se avat e c'heller respont : da gentañ kement den en em stroll e sell d'ur pal bennak a ra politike-rezh. Framm Keltiek Breizh a rae politikerezh. An Iliz a ravez. Perak ? Peogwir o deus darvoudoù ar politikerezh ul levezon ponner ha krennus a-wechoù war blanedenn ur sevenadur pe ur relijion. Natur eo d'an Iliz harpañ ar re a zo a-du ganti, ha bout a-enep d'ar gomunisted o deus lavaret uhel a-walc'h n'oa doa ket brasoc'h c'hoant eget he c'has da get. A-hend-all soñjit hoc'h-unan : yezh ar Romaned a zo deut e Galia da heul Kezar ; e Breizh eo bet degaset ar brezhoneg gant armeoù ar Vrezhoned, hag ar galleg gant ar stad c'hall, h. a. A-walc'h a skouerioù 'zo. Arabat en em douellañ : mar-teze eo brein ar bolitikerion ; hogen ar re-se eo hor ren. Tu a zo da stourm outo hep en em louzañ ? N'ouzon ket. Hogen ret e vo klask evelato. Pe neuze n'oc'h eus mui nemet mont da venec'h d'ober, ha lezel ar bed da dorc'hweniañ er vouilhenn (3). Tenn eo eta degemer ar meizadur-se eus an istor a zamzalle e sell.

**

War ar poent-se, ret eo anzav, n'eo ket ali gant M. M. kalz a vrogarourion. Hogen war ur poent all c'hoazh e pellae ar skrivagner-se diouto : diwar-benn menoziadur ar vro hec'h-unan. Gwir eo ne grede ket ez eo ar ouenn gorfel diazez ar vroadelezh. Nemet dizeeun e vije bet, ne c'helle ket hen nac'hañ. Hogen arouezius eo evelato an doare hiraezh a ziskouezh kaout e-barzh ar « *Sketla* » d'ar ouenn gorfel-se aet da get hiziv ha d'ar gened anezhi. (Un torfed eo er *Sketla* meskañ an *dreistgouennou* gant an *isgouennou*). Gwir eo e rae goap dizamant ouzh menoz Hitleriz da gaout gouennoù hanternoz el glan en o bro. Pr. VI, 9. Ne vern : degemer a rae ar soñj da grouiñ er vro-mañ gouennoù korfel nevez, en ur ober gant doareoù-ober an Amerikaned e-barzh stadoù 'zo (hep meizañ

(3) N'oa ket M. M. a-du gant ar stad, hogen skorañ a rae pep impalaerelouriezh a zeu a-benn da skignañ ur yezh. Eveljust e lavaro da skouer ez eo bet savet impalaeriezh Bro-Saoz gant prevezidi daoust da enebiezh an dud a stad, ar pezh n'eo nemet hanter-wir : « *Ludueien berrwelet awalc'h abaf hag aonik* (choukerezh gerioù un tammig amañ) evit enebi ouz an emskigna eus *Breizveuriz dre ar bed, hag ouz savidigez advroadennoù nevez er broioù tremor* » (Pr. III).

emichañs pegen « *hollrenat* » ha « *stadat* » eo ar menoz-se). A-hend-all n'eo ket sevel ar ouenn evit ar vro eo a felle da v-M. M., hogen sevel ar ouenn eviti hec'h-un, evit ar c'haerder anezhi (3 bis). Evel just ne rae M. M. forzh ebet eus darn vuiañ istor Breizh. Padal eo bet furmet kumuniezh ar bobl vrezhon dre an istor-se pegen gallekaet bennak e vefe bet da vare an dishualded zoken. Neuze n'eus ket ezhomm da gomz eus gwirioù istorel Breizh. N'oa ket an douar — ken pouezus evit ur skrivagner brezhonek all, Maodez Glanndour — ur framm ret da Vreizh kennebeut ; rak *embregerez* meur ar Vrezhoned a zlee bezañ labourat « *disehan kaer, dalc'hmat, da ledanaat, da ec'honaat, da greski ar rannvroadou tud o komz brezoneg* » (Pr. V, 28). E Galia n'eo ket un torfed degas ar brezhoneg e-lec'h ar galleg. Fraezh eo M. M. war ar poent-se. Ur menoz nevez e oa hennezh : R. H. ne c'houlenne ket kement, pell a se, e-barzh « *Eur Breizad oc'h adkavout Breiz* ». Asuriñ a rae n'oa ket ratozh ar vrogarourion brezhonekaat Breizh-Uhel. Kemmañ a reas e soñj diwezhatoc'h, ha marteze dres dindan levezon M. M. En diwezh, petra oa ar vro evit M. M., nemet ar yezh hag ar yezh hepken : « *Ar Yez eo a ra ar vroadelez, ha Brezon eo kement hini en deus graet eus ar brezoneg yez e galon hag e empenn* » (P. V, 18). Un divreizhad ne c'helle ket soñjal en un doare all, ha n'eus ket da vezañ feuket ma rae eus Breizh-Uhel ur garnel (an tamall nemetañ a c'heller ober eo e rankfed krediñ ez eo muioc'h kelt ar Breizh-Izelad o veuliñ Bro-C'hall e brezhoneg eget ar Breizh-Uhelad a rofe e vuhez evit e vro). A-hend-all e oa ur broadelour rik eus M. M., da lavarout'eo na anaveze ket a dalvoudoù da stourm evito estreget re ar vroadelezh : lavaret hon eus na felle ket dezhañ klevout komz eus politikerezh (Piarais ne gonte ket evitañ war a seblant) ; hogen n'en doa ket muioc'h a istim ouzh stourmerion ar sindikadoù da skouer, ret eo diwall evel ma lavar « *diouz touelladou triaklerien ar stourmou politikel ha kevredadel* » (Pr. V, 38) pe c'hoazh « *Diwallit diouz an teodou aour a glask ho kendrec'hi da gredi ez eus traou pouezusoc'h eget ar vreizadelez da lakaat da genta* », Pr. VI. Meneg ebet e neb lec'h eus mad materiel an dud paour ; n'eo ket dre m'en doa M. M. dispriz outo ; hogen ne roe talvoudegezh nemet d'an dud a c'helle harpañ ar yezh ; astud pe bourc'hizion pe

(3 bis) Ne grede ket kennebeut e oa dreist ur ouenn d'eben, Pr. III 49. « A-enep d'ar pezh a gred kalz eus hor c'hemprediz n'eus ket a ouenn, n'eus ket a bobl hag a ve dre he gwad, dre he natur dreist d'ar re all ».

noblañsoù n'o deus dellid ebet a fed o renkad (4) ; pep fram-mataer a-hend-all a zle dilezel e renkad evit sevel ar bloc'had brezhon, rak an holl renkadoù-se evel renkadoù ne c'hellont ket saveteiñ ar yezh, emezañ. « *Ne dalv ket eur renkad tud war eur renkad all* », emezañ. Pr. II, 23 ; A-hend-all ne roe M. M. dellid ebet kennebeut d'ar vroad hec'h-unan. Ne grede ket da skouer he doa Breizh ur gefridi bennak da seveniñ, evel ma kredfe a-walc'h M. G. da skouer, pe tud all evel Youenn Drezen (kv. raskrid « *Ar Bersed* »). Rak gouzout a rae eo dibad buhez ar vroad, en arbenn da lezenn ar berzh-diverzh. Neuze perak e stourme M. M. ?

*
**

Berzh ur yezh e gwirionez n'he doa nemet ur pal, lakaat ar sevenadurezh da vleuniañ (5), hag a-walc'h e oa dezhañ. Stourm ar vroad a oa hini ar sevenadurezh. Sed eta pezh a reishae e ober hag a roe ivez kalonegezh da R. H. Koulskoude eo heverk a-walc'h amañ c'hoazh empennadurioù M. M. Peurliesañ e kreder ez eo al lennegezh rik ar pep pennañ eus ar sevenadurezh. M. M. avat ne soñje tamm ebet evel-se. Ne ouie ket petra oa an arz, ha ne venne gwelout da skouer nemet un testeni istorel e-barzh kontadennoù brezel Abeozen. An deskadurezh a brize ar muiañ eo an hini a rae war-dro ar ouiziegezh, dreist-holl ar skiantoù natur, pe ar skiañtoù a bled gant an den. Disprizout a rae ar revellouriezh. Da skouer ne ra meneg ebet eus lennegezh diduellañ uhel, e-giz ma lavar, eus ar C'hresianed kozh, studiet pizh gant miliadoù a dud bep bloaz e-barzh skolioù-meur Europa, hogen ur steudad hir

(4) Ne oa ket M. M. gwerinelour tamm ebet. A-du e oa gant ur vrientelezh emzibabet, dilignez a-hend-all, — un tiegezh noblañsoù ne c'hell ket padout pell — ha dibaot kv. Pr. III « *Ne oa ket douget ar Burzened muioc'h eget ar Gavalerien davet ar werinelez* ». Anat eo emañ M. M. ali ganto. Pe c'hoazh en hevelep levr « *Ar vegena a vez hepred ar perz bihana, hag e-kreiz hemañ ar pep fura eo ar pep dibaota* ». Mantret e oa M. M. gant an dra-se « *Eno er c'hementad bras-se a dud laosk ha klouar emañ gwanenn veur an denelez, ar pennabeg d'an diskar evit ar poblou, ar yezou, ar sevenadurioù hag ar c'hredennoù* ». Hogen o pouezañ war roll meur an dibad e roe fiziañs da R. H. da skouer.

(5) Dre liesaat ar c'hreizennoù sevenadurezh da gentañ. An dra-se eo a aotree da bep broad klask en em virout evit mad an denelez a-bezh kv. Pr. VI, 7 « *Hep kevezerez leal, hep kendamouez yac'h — choukerezh gerioù amañ adarre — war dachenn al labourioù a sevenadurez e teu ar broadou da lezirekaat, da vori ha da givnia er brovinsiadegez* » (merzhout a reer penaos e « *karg* » M. M. e frazennoù) p. 8 « *Ha seul liesoc'h ma vezo eus ar c'hreizennoù-se dre ar bed seul welloc'h e vo* ». Ur menoz eus ar Gall Lebon eo henezh ivez.

a levrioù gouziek a zeu gantañ en o lec'h, ha n'eus mui nemet un nebeut ispisialourion evit o lenn. Ac'han e teuas ivez e soñj da skrivañ levrioù ledañ-deskamant evel Istor ar Bed. A-hend-all eo arabat droukvarn mennad M. M. : n'eo ket choukañ anaoudegezhioù e pennoù an dud eo a felle dezhañ hogen dieubiñ ar speredoù dre ledanaat o dremmweliadoù (Ha ret eo anzav ez eo bet dieubus studi an Istor da v-M. M. peogwir ez eo deut a-benn evel-se d'en em zistrobañ diouzh ar patrioterezh gall). Setu avat pezh a lavar e-unan : « *En hoal he deus an deskadurez evit tud troet da welout er ouiziegezh yac'h starta diazez a c'hellfed prienti d'ar frankiz spered* ». Erfin eo ret merkañ e tigemme M. M. un urzhaz etre ar skiantoù o-unan : lakaat a rae dreist d'ar ouizieion rik an dizoloerion vroioù o doa bet da boaniañ kalz evit kas ar skiantoù war-raok, HSH, p39. Ne vern penaos e meur a lec'h eus Huñvreou Sant Helori da skouer e tisplege kement a c'hell tennañ an den diouzh pleustridigezh ar skiantoù-se « *Ar studiou yac'haus-se o deus kenoberiet da herzel ouz an embriza da ziwana em c'hreiz, dre va lakaat da santout abred, betek don va reiz ha mel va eskern distervéz an dud dre unanou e buhez an denelez ha netraelez an denelez e buhez an holl vedou* » (P. 9). Ar pezh a ziskouez a-walc'h na selle ket ouzh an dastum anaoudegezhioù evel ouzh ur pal eo ar c'homzoù a zeu gantañ un tammig pelloc'h e korf al levr. « *E reiz tud, da lavarout eo er-maez eus an dachennad anaoudegeziou pleustret ganto e vez heñvel ar ouizieion ouz a peb all eus an denelez* » (P. 13). Degouezhet omp eta e penn diwezhañ galadur menozioù M. M. Ar vroad a zo anezhi dre ar yezh, ar yezh n'eus anezhi nemet dre an deskadurezh, hag homañ a dalv da gentañ d'an den d'en em wellaat, da grouiñ ur skouer-den ma karit.

*
**

Gant kudennoù buhezgezhel e oa prederiet eta M. M. Ar pezh a dalvez ar boan stourm evitañ eo savidigezh ur bed gwelloc'h e lec'h ma c'hello an den kaout ur vuhez wir, yac'h, displegañ e holl c'halloudezhioù en ur c'hempouez kaer. E levrenn III ar *Prederiadennou* en deus diskleriet dreist-holl petra oa e uhelvennad war an dachenn-se. Hiraezhiñ a ra er pajennoù-se da vuhez pionerien gentañ Amerika, dezho *speredou diazez* troet eveltañ da studiañ ar vein, ar plant, al loened (P. 13) hag a veve war o zra, dishual, hep amezeien nes na kargidi re stank (P. 15) war un douar-ar-bromesa, erfin ar vuhez ouez, an hini a blije kement d'ar Gall Jean-Jacques Rousseau. Dre ma roe ar muiañ ar gwellañ a dachenn

da intrudu an den d'en em zisplegañ eo e plije ar vuhez-se da v-M. M. En emsavioù broadel evit ar yezh hag ar sevenadurezh e spurmante un degouezh mat da reiñ adarre d'an den prevez ar galloud hag an dieubiezh a zo bet lamet digantañ gant ar stad o kreskiñ. E-barzh levrenn VI ar Pr. e c'heller lenn diwar-benn ar frammetaerion boblañs « *Ober a reont o labour o-unan-penn* ». Sed pezh a zlee frealziñ R. H. Tud adkavet ganto o frankiz kentañ, tud desket ganto an *emreiz* e sell d'ar pal da dizhout, hag an *emgenreiz a-benn* gallout oberiañ muioc'h, sed amañ ar gounidoù a zo deut d'ar re a zo bet kalonek a-walc'h evit kregiñ gant ul labour a hañvale dispi. (Siwazh ne verze ket M. M. evel m'em eus merket a-gent e talv alies en em glevout, en em gevrediñ ha kenlabourat en un doare frouezhus ober politikerezh ha ne deer ket er-maez eus ur stad nemet evit mont e-barzh ur stad all). Perak avat e tlefe an den stagañ gant trevelloù didalvez ? Dre m'eo ret d'an dud da gentañ sentiñ ouzh lezenn veur ar bed « *N'omp ket bet krouet evit en em laouenaat hag evit gouzañv hogen evit ober* ». Setu ger pennañ menoziadeg M. M., maendiazez e Teiz (6). N'oa ket broudet gant broud an arvar, evel R. H. Evitañ ne' rae ket forzh e rafe berzh pe get emsav Breizh (forzh penaos e ouie na welje ket an trec'h). Sed ar pezh nemetañ a respont d'ar re o dije abeget e labour abalamour d'an anereded anezhañ. « *Ma teu al labour da vat, gwell a se ! Ma ne zeu keut, ne vern ! Al labour graet a chom warlerc'h al labourerien hag al labourerien o deus bet da vihana levezet leiz o c'halon ouz hen ober* » (Pr. 11, 72). Ar pezh a ro joa n'hall ket bezañ touell. Anat eo avat na soñje ket M. M. e poan hag e marv ar re o deus roet o buhez evit o broad, evit tud all ; d'ar re-se, n'hell bezañ an ober un opiom, a dalv d'an den da derriñ e enoe hag e zoan war an tamm douar-mañ, hep mui ken. Un dra eo hag a c'hell degas reuz ha rivin en ho puhez. Adlennit *Pirc'hirin ar mor* ha merzout a reot ar c'hemm a zo etre karantez-vro ankeniet ur Breizhad mantret dirak diseblanted e' genvroiz, ha dicalh un estren na c'helle ket bezañ tost d'ur bobl n'eo netra dezhañ dre ar gwad.

Rak ma endoner menoziadeg M. M. e veizer abred a-walc'h n'eus — ha na c'hell bezañ — nemet lorc'h hag emgreizen-nouriezh en diazez anezhi, da lavarout eo e erbed M. M. un denelouriezh rik. Brav-tre, mezvus zoken so ar skouer-den a ginnig deomp da drevezañ, hini ar burzened « *gourdonet ma*

(6) Reishaat a rae M. M. ar vroadelouriezh evel pep kefiuskad meur.

vezent ez-vihan d'en em vestronia (7), d'en em gabestra e pep doare, d'en em lezenni war bep tra » (Pr. III). N'eus dreist-lezenn ebet, n'eus dlead ebet kennebeut evit reishaat seurt peuremvestroniezh, avat, ha dic'hoanagus da galz e vo an uhelbal-se peogwir na zalc'h kont ebet eus breskadurezh natur an darn vuiañ, ha n'eo mat nemet d'an dreisttud-se a felle da v-M. M. kaout afer outo hepken. Kas a rae ivez d'ur stoikerezh dizenel e meur a geñver, e-giz « *menel divantr ha dic'hlac'har tal-ouz-tal gant ar reuz* » (HSH, p. 39). N'en doa c'hoant M. M. da dizhout an uhel-emzalc'h-se nemet dre ma plije d'e fouge den meur ; n'oa ket un dever evitañ, na dreist-holl evit ar re all. Erfin dre an *emgaletaat* -se ivez e felle dezhañ « *plaenaat an hent d'an dizalc'h prederouriezel he deus va lakaet da sellout santadennou seurt-se* (keuz d'an trémenet) *evel sempladurez nemetken* » (HSH, p. 45). Taolit evezh kement-se n'eo ket kristeniezh, daoust d'ar pezh a grede M.M. e-unan ; mankout a ra dres ar garantez a c'hellfe reishaat seurt vertuz. Evit ur c'hristen n'eo se nemet

« *To do the right deed for the wrong reason* ».

Un tres a gaver hepken eus levezon ar gristeniezh warnañ. Rak ar gristeniezh — dre F. V. dreist-holl marteze — eo he deus desket dezhañ prizout seurt vertuzioù. Hogen ne felle dezhañ gwelout er gredenn-se nemet un tu e-touez re all evel an obererezh breizhat da skouer da wellaat ar youlreizherezh. Setu pezh a zispleg e deroù eil levrenn *Istor ar Bed* : ar relijion a zle talvezout deomp da embreger hor bolontez, ha n'eo ket d'en em zallañ. Gwir eo e tegemer menoz an Doue krouer (dres en hevelep pennad eus *Istor ar Bed* hen lavar) gwir eo ivez e komz gant doujañs eus ar relijion gristen betek e-barzh *Huñvoreou Sant Helori*, dreist-holl, war a hañval, dre ma c'hellfe honnezh adkrouiñ baradoz an douar er bed-mañ aet da ifern dre fallagriezh Mabden » *Undenegadur an holl dud*

(7) Teurel a rae M. M. evezh bras ouzh an diorroerezh bugale. Karet en defe o sevel e doare da ober anezho tud klok, emvestr, emreizh, denel o ferzhioù hepken a-hend-all ; levezon menozioù saoz a gaver amañ dreist-holl. Burute'lañ a ra kalz — gant reizh — doareoù ober ar C'hallaoued a glask « *deski ar bugel kentoc'h eget e sevel* » (Seurt lavarenn a ziskouez e oa gant ar vuhezeged preder pennañ M. M.) Bez e fell dezhañ « *ampartaat ar bugel diouz ar vuhez* » lakaat da ziwanañ ennañ ar c'hoant d'en em wellaat. Erfin e lavar Pr. III, 31 « *Seul vihanoc'h ar bobl, seul welloc'h e tle beza an dcareou diorren ha kelenn ar vugale evit ma vezo kempouezet an difonn eus an dud enni dre an dreist anezo* ». Setu pezh a zlee sioulaat koustiañs emsaver M. M. Amañ e seblant kredif e c'hell an desavouriezh ober pezh a gar eus ar vugale. Ne ro ket deomp da c'houzout hag eñ he doa da bledif gant an 90 % eus an dud hag a zo didalvez war a ro deomp da gredif e-lec'h-all.

drouk a laka ar *Bed-mañ* da veza eur griped, eun ifern e-lec'h ar *Baradoz* ma c'hellfe beza, ma vije gwirion an *denelez* da lezenn an *Aviel* (HSH, p. 41). Hogen ne oa mat neuze ar gristeniezh nemet da salviñ an dud er *bed-mañ*. Da gement a vertuz ne c'hortoze ket M. M. gopr ebet. Ne gred en advuhez ebet. En eñvor ar re vev hepken e c'hell spiañ bevañ c'hoazh ar re varv (HSH, p. 52) « *Ken e teu din aon a-wechou, gant ar gozni o plava warnon ha va galloudeziou o wanaat, rak ankounac'haat o dremm ha son o mouez. Eun eil maro a vefe dezo* ». Erfin bez e tiskleir krenn ha krak e meur a lec'h na c'hed ken nemet ar marv hag e varvo ennañ betek ar garantez virvidik a zouge ouzh ar brezhoneg hag a yae d'ober e vuhez « *ha na vo mouget bremañ nemet gant ar maro* » (Pr. 1, 5). Ne c'hell ket bezañ sklaeroc'h lavarrenn kennebeut eget an hini a lenner e-barzh HSH, p. 24 « *...E tizer an digasted-ene, an difromusted goude tremen dre an uvelegez wirion dianav d'ar re a gred dezo ez int diwar dorn eun Doue hag emañ divarvel o ene* ». Sebezhus a-walc'h eo evelato e ve bet teoget spered M. M. gant netra danvezel Mab-den, gant mentoù ar bed hag amzer hep meizañ, n'int evit prederourion 'zo nemet perzhioù hepmuiken. Touellet eo bet M. M. gant emskiantañ e netra zoken. Ne c'heller ket diazezañ ar vuhez war ur merzad. Sed pezh en deus graet an den-se evelato. A-hend-all keit ha m'heller heuliañ M. M. en e skridoù n'en deus ket diskroget diouzh ar soñjoù-se hag e-barzh un adnotenn diwar-benn e oberoù embannet e Gwalarn e 1943 e komz c'hoazh eus mont d'en em goll er Bouddha hollvedel. Seurt bomm a ziskouezfe a-walc'h en deus roet Remont Jestin un harp prederouriezhel d'e venozia-deg verzedel.

Rak re eo lavarout e oa eus Meven Mordiern ur prederour. N'en deus bet biskoazh seurt mennad. Menozioù en doa, digenstag a-walc'h pe damzizisklaer a-wechoù, ha ma n' en deus klasket nepred o c'henurzhiañ eo dres dre ma oant dreist pep tra displegidigezh un temz-korf. An holl a oar perak en deus Marks diazezet e brederouriezh war an arboellerezh : ur stomok fall en doa, setu holl. Diwar-benn M. M. e c'heller lavarout hep nemeur a arvar da faziañ e oa anezhañ un doare nerveg. Komprenit mat : ne lavaran ket e oa ur c'hlañvour anezhañ. Tamm ebet. Yac'h-tre e oa. Nemet un den e oa m' oa kreñv-kenañ ar faltazi ennañ hag a oa bepred o vegañ huñvreoù. An huñvreoù-se a oa e vuhez ; dalc'het oa e spered ganto. Dre skrivañ diwar o fenn eo en em zieube diouto.

A-hend-all piv ' oar hag eñ ne vije ket bet lazhet ganto. Rak petra eo ar « *Sketla* », « *Logotigiakoz* », hep komz eus *Huñvrou Sant Helori* nemet huñvreadennoù a c'hourlozite spered ar skrivagner ha na c'hellent ket dont da wir. Peogwir n'helle ket mui bevañ en Henamzer geltiek eo heverk a-walc'h ar stumm-skrivañ hiraezhek a gaver e meur a lec'h eus ar *Prederiadennou* zoken, unan ar re skiantelañ eus e oberennoù. Alies a-walc'h zoken e soñje M. M. muioc'h gant e galon eget gant e spered. N' oa ket poellek-tre da skouer reiñ un dreisttalvoud d'ar vroadelezh evit krouiñ ar sevenadurezh : pa gomze eus Bro-Saoz n' en deus ket mennet merkañ ez eus bet krouet skolioù n'eo ket evit ar yezh hogen evit ar renkad-mañ-renkad, pe ez eus bet savet e Bro-C'hall skolioù-meur evit ar gatoliked (ha gellat en dije merkañ ivez ez eo gwelloc'h ar skolioù maget gant ar stad er vro-mañ peogwir e c'hellont paeañ muioc'h a gelennerion graet uheloc'h studioù ganto. Neuze eo gwelloc'h kaout harp ar stad pa c'heller). Erfin n' eus forzh pe emzav a c'hell embreger ar youl ha perzhioù mat Mab-den. En anv petra eta e c'houlennimp un dra ben-nak evit Breizh ? Peogwir eo reizh ? N'hell ket bezañ peogwir ne c'hell ur sevenadur pe ur yezh en em vagañ nemet diwar gorfoù-marv sevenadurioù ha yezhoù all. Rak ne c'houlennimp morse e vefe saveteet ar brezhoneg peogwir e plij d'an toulladig tud eus an Emsav. Ha pa vimp ar re greñvañ ne vo ket reishoc'h ar pezh a raimp. Un dra all a ziskouez pegen strobet e oa gant e drivlfezh ; ne fell ket dezhañ anzav ez eo an enedielfennerezh ur skiant evel ar re all, ha skrivañ a ra ur bajennad a-bezh evit kunujañ ar paour kaezh Freud hag e ziskibien en anv n' ouzon ket peseurt buhezouriezh (H.S.H. p. 42). E galon eo a gomz c'hoazh pa zroukvarn ar politikezh pe pa veul buhez natur an amerikaned kentañ, pe pa lavar e-barzh H.S.H. p. 28 : « *Na mat eo beza amañ, pell-pell diouz an douarou bras re stanktudet brein flaerius gant ar siou fall, beuzet en eur mor a wad hag a gasoni* » ha setu luraouriezh o tont war c'horre. Pa c'hoazh pa laka ar c'hizhier dreist d'an dud tost da vat (H.S.H. p. 58) pe gouezidi Polunezia da Vreizhveuriz ar bobl (Pr.) pe erfin pa briz muioc'h ar ouiziegezh eget al lennegezh diduellañ uhel, gouez dezhañ (ur soñj a-berzh tiegezh e oa hennenezh, a-hend-all, a gredan). Kement-se avat n'en doa ster nemet evit Meven Mordiern, displegañ a rae e zougou, hogen n'en doa ket c'hoant da hollekaat an dalvoudegezh anezho. Menoziadeg un hinienn, n'eo ket prederouriezh ur vroad pe un emsav an hini e oa. Merket hon eus zoken e oa divizet e venoziadur eus ar vroad gant e estrenelezh, hag e tarzhe diouzh an hevelep mammenn e venoziadeg penn-da-benn. E gwirionez ne laboure spered

M. M. nemet da ziluziañ kudennoù e stultenn, ha ne dae morse betek penn e breder.

*
**

Daoust da gement-se-holl e kredan e chomo M. M. ur skri-vagner eus ar re bouezusañ ha dudiusañ o deus bevet e Breizh e lodenn gentañ an XXet kantved. Ne vezomp ket mat bremañ — peogwir e anavezomp Gwalarn a-viskoazh — pebezh servijoù en deus rentet d'ar yezh. Gouzout a ran ivez en deus desket din ha da galz re all bezañ spiswel, ha kounañ a ran penaos e voen fromet da skouer o lenn darn diwezhañ « *Eur Breizhad er C'hanada* » e-lec'h e laka keñver-ha-keñver Galianed an diskar-henamzer ha bretoned ar gre-mañ. Hogen ne vern, n'eo ket bet ha ne vo ket morse evidon evel evit kalz emsaverien all ur rener speredel. Re zisheñvel e oa diou-zhimp (8). Evidomp-ni hon eus klevet brezhoneg er gêr — ma n'hon eus ket desket — n'eus ket ezhomm da vont betek an henamzer geltiek evit karout hor bro : Breizh a zo hor c'hig hag hor gwad. Evelkent ne c'hellan ket mirout a garout an den-se, ne estlamman ket outañ abalamour m'eo deut da vezañ Breizhad hag eñ estren ; n'en deus graet nemet dre ma plije dezhañ. N'oa ket broadelour zoken evel ma oamp-ni, hen skrivañ a reas din e 1946. Hogen a-dreuz d'ar maskl stoikat e trouksantan a-wechoù un ene boureviet gant menoz breskded ha netraelezh an traoù hag an dud, a gare ar vuhez gant taerded hag a ouie e oa tonket dezhi mont da get a-grenn, hag a gerzhe d'an islonk digor frank e zaoulagad. Hag evurus omp o c'houzout en deus kavet bremañ estreget an digenvez e waske er bed-mañ, hag ar sklerijenn hag ar garantez divent e-lec'h an deñvalijenn hag ar yenijenn a c'hede.

(8) Ar pezh a ziskleir perak e klaskas M. M. dreist pep tra abegoù buhezegezhel da zidamall e emsavouriezh eo na oa ket ur broadelour anezhañ evelomp-ni, e diwezh e vuhez dreist-holl. Ne c'helle ket stourm evit broad Vreizh, bezañ broadelour eta peogwir — a skrive e 1946 — ez eo marv ha marv evit pell an emskiant vroadel e Breiz. Poblñs ar vro-mañ n'eo ket mui nemet « *ema tro-pellad tud war werz* ». [Kement-se ne dalv ket ez oa ur rannvroelour pe e vage an disterañ karantez evit Bro-C'hall. Nann. Hogen ret eo resizañ an traoù. Tabut ar skritur a c'helle diskouez dezhañ ivez na laka ket an emsavouriezh hag al labour sevenadurel da sevel e Mabden netra nemet perzhioù mat.

DAOU LIZHER

Setu amañ daou lizher kaset dimp da vare marv Meven Mordiern, unan gant Fransez Vallee, egile gant Kerverziou. Embannet int bet hervez youl an daou skrivagner, da lavarout eo hep kemmañ pik na virgulenn.

Ronan HUON.

« Klanvdi St-Laurans - Roazon.

« Aotrou ha kenvroad ker,

« Emoun en eur stad-yeç'hed fall, re fall evit seveni ho mennad pa c'houlennec'h diganin eur pennad a-bouez diwar-benn Meven Mordiern, va c'heneil ker. Va digarezit.

« Eun nebeut miziou e skrivas d'in : « Amañ n'eus ken nemet tabut ha koll amzer. C'hoant am eus da zistrei e lec'h benniget va bugaleach evit mervel ». Gwall-nec'het ez oa bet, digalonekaet zoken dre tabut an doareskriva. Koulskoude e talc'has da labourat hag e stagas gant skridou nevez : eul levraoueg romantou evit ar yaouankiz, eun teskad Envorennoù dindan ano « Istor eur C'halvedigez », ouspenn-se eur c'henlabour d'ar « Notes de Grammaire ».

« E keit-se e wasae war e boaniou, eur verzerenti, eur basion e ca e gwirionez, n'helle ken en em vevan, evel gwechall ar prederour Spinoza, a vevas eveltan digenvez ha klanv, e veve diwar bara sec'h hag eur banne laez bemdeiz. Ar c'hoenv a gouezas war e izili, diaes e voe d' ezan skrivan ha kerzet gant ar c'hoenv hag ar wanded en deveze mil-boan oc'h en em stleja d'an noz, eus e daol-skrivan betek e wele.

« Kant bennoz Doue d'an dud vat a Sant-Brieg a ziredas neuze war e dro. Kaset e voe ganto da glanvdi Kintin. Eno prederet mat gant al leanezed, e tizas bevan eun nebeut deiziou c'hoaz. Hag o sevel e galon davet Tad-Meur ar Gwir a enep ar Bed, e varvas. Doue em

eus fizians, en deus digemeret mat e ene kaer-ar-c'haeran. D'imp da gerzet breman war e roudou !

« Ho kenvroad gwirion.

« F. VALLÉE. ».

*
**

« Aotrou Rener,

« Goulenn a rit diganin skrivañ un dra bennak diwarbenn Meven Mordiern, am eus anavezet mat, gwir eo. Tud barrekoc'h egedon hag uheloc'h o mouezh eget va hini war dachenn ar brezhoneg a lavaro, en-dereat, kement holl a zleomp dezhañ.

« Un dra a c'hellan lavarout diouzhtu, koulskoude : n'emañ ken pell, an amzer ma vo, en Breizh da zont, anavezet ar *Skêta* ha « kelennadurezh Vissurix », kenkouls hag eo, er 'mare-mañ, anavezet gant peb unan kristeniezh ha marksadegezh. Marteze 'walc'h e vo bet ankounac'haet neuze ano meur « paeron ar brezhoneg », gant Breizhis dianaoudek. Tud Donn, avat, a zalc'ho dindan eñvor kentelioù uhel-awenet ar Gouizieg a gontas dezho bugeliezh Manos ha Benas, ha penaos e voent desavet gant ar Ramzes du dindan an derv, an ivin hag ar bezv.

« KERVERZHIOU, drouiz, rener
Kenvreudeur an Hengoun Kelt.

« Kêr Roazhon, d'an 3 a vis meurzh 1949 a. d. »

AR PEVAR AVEL

gant R. ar MASON

Daw dyn fel rhosyn allan

A'n fuan iawn i'w fedd...

Eben Fardd.

I. NORZ

*An heol, a sav
War al liorz h rous,
E-lec'h ma tav
Avel ha trouz.*

*An aer 'zo kuñv,
Habask ha sivol.
Bout a zo bleuñv
Stank a bep liv.*

*Gant eskell brizh
Bebeioù (1) foll
A zarnij holl
D'evet ar glizh.*

*Mañ ur bugel
O klask eeun
Miled ha bleun
Da c'hoariell.*

*Paotrig bihan!
Barzh da ene
En em luz buan
Meur a hune :*

*Huñvreoù sklaer
A wini saour
Huñvreoù taer
A c'hwiled aour.*

(1) Balafaned.

*Santoc'hadoù
Spont ha misi,
Leun a voudoù
Da faltazi.*

*Bigi lien
O verdeat,
Stered melen
O punellat.*

*Hag, en un taol,
Evel moged,
Setu an holl
A ya da get !*

*N'eus o krouadur
E da vuhez
Met eurvad pur
Ha karantez,*

*Daroù diouzh-sour
Vit bihan dra
Ha gwenc'hoarzh flour
Evit netra...*

*Gwezh, en ul lamm,
Prim tremazout,
Ar gwellañ mamm
A fehe (1) bout !*

II. RETER

*Gwez ha gwez ha gwez
A veure da noz...
Sed ar c'hoadeg gouez
Ouzh da c'hronnat kloz.
Evit o buhez
Na harz, na repoz...*

(2) furm wenedek un « ouvehe » kozh eus ar verb « gouvezout ».

Etrezek an heol
En ul lamm diskiant
En em daol an holl
Ha setu ma sant
Da ene diroll
Follentez ar plant !

Sevel ha sevel,
Kemer ha kemer !
O lusk divarvel,
C'hoant kriz ha naon taer !
N'hellez ket chemel
Hep o degemer...

Kenavo krouadur,
Ken fur, ken habask !
Peseurt tonkadur
War da benn a wask ?
Peseurt plijadur
C'h out bremañ o klask ?

Trec'hiñ ha kreskiñ.
Mod ul loskadur,
Toullañ ha piaouañ
Gant ur garm hudur,
Skuilhañ ha paotañ
Evel an Natur !

N'eus na tech na si,
Na plegoù gadal.
C'hwek eo 'n em gousi
Hag er pri ruzal.
Divent ur misi
Bout bev en un all !

Chal ar yaouankiz
A stlap pell e fru,
Deiz ha noz atiz
Ar c'hig roz ha druz,
O derzhienn iskis
A drid ez kwad ruz !

Pa gouezh an noz dall
 Gant e frondoù put,
 Er c'hoadeg teñval
 Warnout faezh ha mut,
 Ez eus o youc'hal
 C'hoazh loned e rud...

N'ouzout ket perak
 Neuze ar skuizhder
 Ez ene a lak,
 Daoust d'ar bed seder,
 Vel un dic'hoanag
 Ha 'vel un doñjer...

III. SU

Tarzh na tenn na bir na tan,
 Mein ruz pep run ha pep roz,
 Ne virint biken outañ
 A dizhout penn an tarroz.

Ar brezel eo. Pep ezel
 N e lec'h a vec'h 'vit an trec'h.
 Dilezet ar bed izel,
 E breder-eñ 'zo d'an nec'h.

En aer, un erer war-nij
 A-denn-askell us dezhañ,
 A laosk ur garm hir a skrij
 Seul gwezh ma kouezh, un ehan...

Neuze e teu ag an diaz
 Son ha frond an amzer gozh,
 Hud mezhvus ar c'hoadeg bras,
 Pec'hed dec'h c'hoazh o tasorc'h...

Pign o kadour, pign uhel,
 Betek erc'heg gwerc'h al laez!
 Gant ma chomi glan ha gel
 Di e kavi ali Doue!

*Bec'h ha rec'h ha stourm, ha striv,
 Meur a skoilh 'zo war an hent.
 Ne vern glav, na gwrez na riv.
 Pignat a ri 'vel agent.*

*Kroaz na gloaz na reuz na keuz,
 Na mezh veur dec'h war da dal,
 Ne virint mui, daoust d'o neuz,
 Ouzhit a dizhout ar pal!*

IV. KORNOG

*An noz a gouezh war vol ar mor.
 Skreved o krial a dremen...
 Arc'hoazh-vintin ne weli ken
 Splander an tronoz o tigor*

*Dija! Dec'h e oas o tec'hel
 Gwander ha skuizhder da ene.
 Hiziv, gourvezet ez kwele,
 Dinerzh, ec'h out edan vervel!*

*Perak e tistro, hep gout dit,
 Henoazh holl da soñjoù krouadur?
 Tamn ha tamn emaint o c'hounit
 Vel ur mor a burted illur...*

*Piv a oar penaos ha perak
 Emañ pouezet hon tonkadur?
 Kroget ec'h eus sonn er goanag,
 Evel en ur stur fur ha sur...*

*Rak kroazioù ac'h eus bet diouzh-sour,
 Hed-ha-hed da vuhez kadour,
 Hag an Hini vo ouzh da varn
 En deus toulloù en e zaouarn...*

*Tuchant da zroug a zistavo
 Vel ma ra' lies ar brouilhard
 En e greiz, araok ma savo
 Ur reklom nevez ha trubard...*

*Nen deo mui da dud tro-war-dro
Met traoù spanañ ha dispis.
Anken, Ankoù ha bed ha bro
Em goll en ul latar iskis...*

*C'hoazh ur grenienn ez korf toc'hor
Hag e tigigo da ene.
Ne weli mui, o levez, !
Nemet ec'honder al lijer !*

Gallout a reer kaout adembannadur

Geriadur Brezhonek - Gallek

Roparz HEMON

evit 495 lur en holl levrديو mat ha digant

Skridoù Breizh

(« Editions de Bretagne », Square du Casino, La Baule L.-I.)

C. C. P. Nantes 1116-64

Nevez deut er-maez :

Adembannadur yezhadur Roparz HEMON,
bet moulet e 1.940

SPOURON HERODIAZ

gant Maodez GLANNDOUR

Atao, atao, e benn o tiwadañ!

Atao, atao, e! vouezh en noz 'vel hini un tasmant ouzh va
Iheuliañ!

« Debr! Sete er plad va fenn, magadur d'az konnar!

Va gwad, sete died d'az kasoni, serc'h! »

Serc'h, serc'h! awalc'h, awalc'h, evelse!

A! Va veñjañs am boa gortozet awalc'h evit tridal en deiz-se.

Pa'm eus da lazhet-te

E youc'he va c'halon hag e c'hoarzhe

O welout en da benn da zaoulagad,

Marv, damserret, diluc'h...

Pa'm eus o c'hrevet gant pik va nadoz

A, plijadur, plijadur...

Nemet a-drumm am eus merzet

E oa digor, e chome digor ar genoù.

Klasket em eus e serriñ :

Ha ne oa tu, ne oa ket tu.

Chom a rae digor bras, evel pa gendalc'hfe da gomz.

Hag e komz!

Va lez, spurmant! Tec'h!

Daoust hag e vijes dasorc'het d'am heskinañ,

D'am bourreviañ dalc'hmat, dalc'hmat,

Gant da vouezh spourenus?

Ha da viz, da viz, bepred,

Ouzh va diskouez da zismeg an dud.

Ar biz-se evel biz gwadek ar varn

War voger Baltasar...

En enor da Sant Yann ar biz

En deiz gouel e zibennidigezh

29-8-47.

DAERE

gant Ronan HUON

*An daere eo, deus Vona
War ar reier roz
Da gutuilh bezhin bresk,
Da sellout ouzh ar chevr
Kluchet er poullouù-mor.
Avel bliv ar houl bras
A fuilho da vlev du
A gribin, war an traezh,
Gant va bizied
Pa vezimp distro.
Deus 'ta kaezig
Gwelet ' m' eus du-hont
Kregen glas ha gwer.*

SWANSEA 1947.

SEVEN

gant Goulc'hen PENNAOD

Heuliañ a ran kañvambroug
an hini a voen
ha, siwazh, an hini a vezin
pe na vezin kammed
lusket-dilusket gant fromoù tonkad an abred.
Yen ar glen
skornet ar c'halonoù
ha skornet pep gra digante
juloded o zog meloñs
plac'hed seven a nac'h d'az c'hoarzh
ankounaet pep gwendded war o dremmoù sec'h
ha me o tremen e-biou dezhe
estren ha digenoad
kollet hoalus barzh hune
ar c'hantvedoù klodleun
ma kenveven buhez ar bed
ha marv ar bed
oc'h adsevel da bep salead
kadarn ha laouen
o freuzañ tier, o lazhañ denion, o saotrañ gwerc'hezed
o karañ ivez,
o karañ bleuñv ar gwianten ha gor an tan ha lou 'n heol
ha bleuñv ha gor ha lou 'n hini gen
a oa tan ha gor hag heol din
hag a vezo
pa zistroin en-dro gant an deñved gwenn...
ha 'n erell a dro, a droika
seven - seven - ken seven
da viken.

Ar Wirionez enep ar bed

gant K. GWIONVARCH

*Te a zo mamm va c'horf ha mamm va ene,
Ar wirionez am eus klasket
Ennout, o Douar,
Hag evel m'o dije gourdadoù eus an henañ rummad
C'hwezh et en va gwazied o gwad,
An derv hag ar bezv hirhoalet
Kendouget ganeñ, gant an hevelep estlamm
Herelezh ha strivoù va gouenn.*

*Soñj am eus gant an amzer gozh
Ma oa mestrez va fobl war maeziad ar C'hornog,
Koadeier Germania hag azeulvaoù Roma,
Evel ma vijent bet o stivellañ ennon,
Ar feiz, hag anien ar frankiz
Hag a dreuzbad drezout, o Douar,
Evel ma treuzvevfe, eus da greiz, en va c'hreiz,
Hirnezh ha valgori va gouenn.*

*Eus ar Gelted ez on, ha glas o daoulagad
Evel livioù ar mor en-dro d'an inizi,
Kevrin en-dro da zonder ar c'hevren,
Hag evel ma tregernfe drezout,
O Douar, eus strad da strad,
Hag em c'halon galvadenn vev barzhed va gouenn :
« Ar Wirionez enep ar bed. »*

Eost 1947.

SIZHUN AR BREUR ARTURO

gant Youenn DREZEN

Azen louet ar gouent en em lakaas da hinnoal. Un azen yaouank e oa, ha ken hir, ken fonnus, ken start e trompilhas e joa-bevañ : madelezh ar peuriñ, ha levez heol an abardaez e natur Doue, ma voe stad en iliz kozh moredet en he zeñ-valijenn.

D'an ampoent e oa ur manac'h bihan, echu gantañ diboul-trennañ an aoterioù rikamanet gant aour, o hastout dre ar vali greiz, davet traoñ an iliz, da serriñ dor vras ar straed. Digor e oa an nor, du-se, war ar C'hornog, ha drezi e tiskenne betek an daroù koroll didrouz ur bann heol melenik, — koroll an efl ha moged klouar ezañs ar gousperoù, — a lakae teñ-valoc'h ec'honded an nev sakr.

Evel azen ar gouent, yaouank e oa ar manac'h, etre c'hwezek ha seitek vloaz : anat an dra dicuzh flour e zremm, hag ivez diouzh e c'haoliadoù bras hag an tizh, a lakae e soutanenn wenn stardet en-dro d'e zargreiz gant ur gouriz neud tev gwenn, plañsonet da stlakal en-dro d'e zivesker. Ha hir e oa, ha diforliket un disterañ, e-giz ar plant-se o deve kresket en amc'houlou.

Pa chomas trumm a-sav, hag eñ gant e dorch en e zorn hag e skubellig-blu dindan e gazell, ha treiñ dre greiz-tre div renkennad skebell, war-du an tu dehou. Harp ouzh spledhouarn ur chapel-gostez, — tronañ a rae enni Itron Varia ar Rozera, fichet kran en he sae hir voulouz mouk —, edo daoulinet ur vaouez du-wisket, o pediñ, stouet he fenn ganti.

— Ave, Maria Purissima ! eme ar manac'h, a vouezh izel, en ur groaziañ e zaouarn war e gof.

— Amen ! a respontas eben. Mouezh ur vaouez, sklinton hag heson, seurt ma ne veze ket klevet mui gant ar paotr, abaoe ma oa aet d'ar gouent, da lavarout eo abaoe e bask kentañ.

Sevel a reas ar bederez he fenn. Un duardez anezhi, gwenn un dudi, he dremm kigenet-flour a-dreuz rouedig mailhennoù he mantilh. Skediñ a reas he dent en ur vousec'hoarzh ouzh al lean, dre ma stoue he malvennoù war luftr teñval he daoulagad.

— Erru poent serriñ dor an iliz ! eme egile.

Ober a reas ar bederez ur pikol sin ar groaz a voe echu

ganti dre ur pok d'he biz-meud, hervez giz Spagnoliz, ha goude e c'hoursavas he mantilh da bokañ da groaz he chapeledig. Klozet ganti he daoulagad, flastrañ a reas he diweuz gant un dic'hwezhadenn drivliet, war genou Hor Salver. Hag e savas da vont.

— Adios, padre ! emezi (Kenavo, tad !). Ha mousc'hoarzhin a reas adarre ouzh ar manac'h.

Na bras, na bihan, ha kuilh en he gwiskamant seiz du, hogen maouez penn-da-benn he c'horf, gant he roderezh kazhez lizidant, n'oa ket da reiñ dezhi ouzhpenn daou vloaz warn-ugent.

*
**

Tomm-gor e oa an noz. Kousk-dihun eo ar breur Arturo en e wele strizh, en e logig, ul' logell sec'h, fichet unan nemetken eus e speurennoù gwenn-razet gant un daolenn war baper eus ar C'halonoù Sakr.

N'oar ket re vat pe emañ oc'h huñvreal, pe emañ e-kerz gwidreoù enebour mab-den. Bremaik, dres e-giz ma voe livet, un drugar, gant Murillo, an arzour meur, eo tarzhet dirak e selloù, e-kreiz un nijad aeledigoù kuilh ha noazh, ar Werc'hez dibec'hed, gant he zreid benniget war gresk al loar, he daouarn juntet ganti war he c'halon, he selloù goursavet ; ha ken azeulus he dremm, e stern kurunenn he fennad blev fuilhet war he diskoaz !...

Ha setu ma fiñv ar skeudenn santel. Mousc'hoarzhin a ra Gwerc'hez Murillo ; Ya ! mousc'hoarzhin a ra ez-hegarat ouzh al lean yaouank. O c'holeiñ he diskoaz n'he deus mui nemet gouel hir he fennad blev du. Ha setu ur vronn o tifoupañ, gwenn-kann, heneuz, a-douez mantell ar blev. Damverzout a ra bremañ ar c'houster furmoù all, maouezed peuzziwiskoç'h an eil re eget ar re all. Korfoù blouc'h o c'hroc'hen liv an erc'h, dezho pennadoù blev du hir betek o dargreiz gwevn, ha lorc'h enno gant o brennid dizolo. Mousc'hoarzhin a reont, o lugerniñ outañ.

Treiñ ha distreiñ a ra ar paotr dindan e zilhad-wele. Soubet eo en e zour-c'hwez. Tanet eo e wad e-giz gant pebr ruz ha pebr glas. Hag atav, aze, dirak e zaoulagad, ar gweledi-gezhiou-se, o kinnig gant ur mousc'hoarzh, da allazigoù e zaouarn, an dra difennet-rik ouzh ar gloareged, hoal gwenn-gen, flour ha trelatus, o divronn noazh.

Ha klevcut a ra ur vouezh, ouzh e c'hervel, notennoù un delennadeg, tomm evel hud... Digeriñ a ra e zaoulagad. Nann ! N'eo nemet ul labous o kanañ el liorzh kloz.

Bihan e teu an aer da vezañ da skevent ar breur Arturo

— Va Doue ! Va Doue ! Va Doue ! emezañ en un huanad. Tomm eo din, ken n'eo tomm !

Sevel a ra da vont d'ar prenestr. Kousket dous eo e holl genvreudeur, pep hini en e logig wenn, klozet diouzh bali ar gambr voutin gant ur ballenn lien tanav. Roc'hal a ra lod; unan bennak a valbouz dre e gousk ; ar breur Domingo, moarvat, turmudus evel m'eo ar sioc'han anezhañ.

Gouel a lide Kastilha Gozh, er-maez, da vokediñ, a-raok sec'hor gell ar mizioù hañv, beli berrbad an Nevez-Amzer. Glas-teñval ha boull, ha difiñv-meurbet e oa an noz, gant gou-laouadeg virvidik ar stered.

En traoñ, e-harz mogerioù serzh ar manati, war skourr ur wezenn-ber, e kendalc'h an nozkaner, un eostig, gant e sere-nadenn. Du-se, pell pe dostoc'h, en alamandezenned ha gwez-kraoñ al liorzhañ kloc'h e taol eostiged all, her ha taer, o zio ! tio ! tio ! bagol, ma tassion kili an diribin, e-giz ma vije ur palez strink. Mezet eo ar ganerien gant o fringol o-unan ha gant anal d'ann an noz. Badaouet eo ivez ar breur Arturo gant c'hwez galloudus tolzennadoù bleunioù al liorzhañ, ar jesmi ruz, ar roz, al lili meur, ar jenoflez, ar c'harzhiadoù beuz, ar bent, ar geot azv, mesk ha mesk gant tourmantin koadig an dorgenn.

Emañ ul loar ramz, damguzhet he c'hann, o pignat goustad a-dreñv ur pikern. Bremaik e vo sklaer evel e kreiz an deiz. Un tu bennak, du-se, eeun dirazañ e virvilh dour difonn ar stêr Ebro en he naoz meinek. Re bell avat, evit degas sina-durezh.

Harpet war barlenn ar prenestr, tennañ a ra hir ar c'hrennard war e anal. N'emañ ket en e aes. N'oar ket petra a c'hoarvez gantañ. Ur pouez a zo war e galon. Sec'h eo e staoñ ha lammat a ra ar gwad en e benn. Santout a ra en e izili nerzhoù, biskoazh ken kivioul, o tirollañ.

Magañ a ra en e greiz dudi ha strafuilh, Muioc'h a strafuilh eget a zudi.

**

Ar breur Arturo ne zistanas e wad, ne zeuas ar c'houssked dezhañ nemet d'ar mintin abred, pa voe poent sevel. Er chapel, en e gador-geur koadengravet, e-pad eur ar prederiañ, e kouezhe e chink en e grubuilh.

Er-maez, koulskoude, kantadoù ar beufideg, ar penn glaouged, ar mouilc'hi-argant hag ar filiped bliv, bodet holl el liorzhañ, al lec'h nemetañ gant gwez, a-hed levioù ha levioù tro-dro, a oa d'o heul kaniri ha cholori, ur vouzarenn dudius.

— Breur Arturo, savit en ho sav ! eme mouezh sioul an Tad-Mestr.

Munut e oa ar vezhekadenn, rak tro pe dro e veze lakaet ouzh e sav evel-se, betek koulz an oferenn, meur a zanvez-lean, re vignon d'e gousked.

Gwashoc'hik e c'hoarvezas, e-pad ar studiadenn a nav eur. Deut e oa an Tad-Mestr e-unan da gelenn ar skoliad. Dibabet en devoa ar Vaouez da benn-komz e gentel.

An Tad-Mestr a oa anezhañ un den war an oad, gouiziekl war gement tra, a c'helle bezañ gouezet war an douar. Dibunañ a rae e frazennoù war un ton gorrek ha kompez, damstouet gantañ e valvennoù, pe, neuze, gant e selloù o parañ eeun en ho taoulagad. Anv e oa e lenne en eneoù al leaned e-giz en ul levr digor. Adalek ar mintinvezh-se, e voe kredet an dra gant ar breur Arturo. N'en doa toulet hemañ da zen, anat eo, diwar-benn e huñvre nec'hus. An Tad-Mestr, avat, keit ha ma tisplege e gentel diwar-benn Merc'hed Eva, ne denne ket e selloù diwar ar paotr kaezh. Evel m'en dije douetet un dra bennak. Ha gant e vouezh unton, diaskorn un disterañ, e tisevante saezhennoù lemm, evel, kement a rebec'h hag a c'hourdrouz, a yae da sankañ e kig e galon.

— ...Dre wall Eva eo e voe kollet ar Baradoz, rak reiñ a reas bod d'an Naer. An Naer a vije bet bihan e levezon war an Den Kentañ. Eva, avat, a oa Maouez, da lavarout eo bresk hag hedro dre he natur, muioc'h douget d'ar bremañ marvel eget d'an dazont a Sklerijenn beurbad, ha kurius-dreist-kred. Eva, ivez, a oa bet profet dezhi gant Doue koantiri ar bleunioù, ha, dre-se n'oa harz ebet d'he beli war Adam. Evit plijout dezhi e tañvas hon Tad Kentañ ar Frouezhenn villiget, abeg keuzidigezh Mab-Den.

— ...Padout a ra ar stourm, ha padout a ray betek Deiz ar Varn, etre ar Vaouez — Merc'h da Eva —, a zo Kig, Materi, Tra berrbad, ken eo, mignonez da blijadurezhioù diwalc'hus an Douar, hag etre uhel-strivoù an ene davet ar Peurvad, a zo diwar Doue, hag adc'hounidigezh ar Baradoz, da lavarout eo Buhez Divarvel ar Wenvidien.

— ...Er Bed, ma paot ar Vaouez, m'emañ ar Vaouez e darempred ingal gant an Den, eo peuraes dezhi stigmañ he rouedoù... Siwazh! prim ar spered ha sempl ar c'hig!... N'en deus an Enebour nemet stouiñ da zastum e breizhoù eus an druilh. Ar Bed a zo anezhañ un divent a bondalez d'an Ifern.

— ...Ar Vaouez? Ijinusañ skoazellerez an Toueller da gas ar Bed da goll... Skoazellerez an Diaoul an hudurañ, enebourez priziusañ vertuz mab-den, ar c'hlanded... Vas iniquitatis, puñs ar c'hadaliezh... Bez gwenn ha flamm e ziavaez, ha brein e ziabarzh : dont a ra a-benn da wiskañ hetus ar Pec'hed Hudur!

— ...Un eurvad hep e bar eo hini ar re a zo bet dibabet gant Doue da vezañ disrannet diouzh ar bed, evel m'eo bet ho chañs-c'hwi. Gouzout a ran : an huñvre, — an drochig-se eus an ti ! — Bez' e c'hell turlutat ha fistoulat e pennoù a zo. Hogen pa'z eo gwir n'emañ ket war hon tro korf an touell, aesoc'h eo herzel, disteroc'h riskl an argoll... Daoust ma'z eus da zivall er gouent zoken, rak an Diaoul a zo subtil, lies-stumm, diniver e widreoù !...

— Hag ar gwragez, pare dalc'hmat d'e harpañ... Ar gwragez a zo da zisfiziout, dreist-holl diouzh o mousc'hoarzh ha diouzh o doareoù seven.. Seul-guñvoc'h, seul-zañjerusoc'h ! Diwallit ! Emañ an Naer skoachet dindan ar Vleunienn !...

En em darlaskat a rae ar skoliad danvez-lean. Goulenn a rae ar breur Ignacio :

— Ma teguezh ganeomp kejañ ganto, penaos ober, Tad, evit kaout an trec'h war verc'hed Eva ?

— Napoleon, hag a ouie diouzh an dud a oa kustum da lavarout : Evit bezañ trec'h d'ur vaouez, an tec'h !...

Flistrañ a reas ur c'hoarzh klapez un disterañ a-douez ar gloer yaouank. An Tad-Mestr, harpet e elgez war e zauarn serret, a vousec'hoarzhaz ivez, en ur sellout ouzh ar breur Arturo.

Amezeg hemañ, ar breur Francisco, a zistagas etre e zent :

— Heug ha doñjer am eus outo !... Hag e skrijas, — Gwad ha kourailhoù tout, emezañ c'hoazh e chuchumuchu.

Diaes a'n em gave ar breur Arturo. Paotr e oa da c'houzañv ar verzherinti evit e feiz. Souezhiñ a reas avat gant an disheñvel a' n em gave ouzh e geneiled war ar sujed-se adarre. Gogee e veze, da skouer, peogwir e oa barzh. Bez' e voe warnes degas war o enep ar Werc'hez Vari benniget-dreist, ha Dinamm, met ne zigoras ket e c'henou. Ouzhpenn, feuket e oa en ur soñjal en e vamm, du-hont, keit-all, e Breizh-izel, ur vaouez vat ha karantezus mar doa, hag en e c'hoarezed bihan, mibin ha drev e-giz un torad filiped. Skoazellerezed an Drcuk-spered ? Neuze 'ta !... Krouadurien Doue, dres evelto, gant un ene da saveteiñ, ne lavaran ket.

— Da serr-noz edo adarre en iliz gant e gefridi skubañ ha diboultrennañ an aoterioù. Unan eus reolennoù ar gouent a gemenne e vije fiziet er yaouankizoù-se, a oa da vezañ ministrad an Aotrou Doue, da lavarout eo ar vegenn eus ar Gristenienn, pep a sizhuniad labourioù izel, da voazañ o c'halonoù ouzh ar sentidigezh hag an izelegezh.

Aet e oa kuit an holl bederezed... nemet maouez du-wisket an neizeur. Ken teñval edo ar c'hogn m' edo daoulinet, ma voe darbet d'ar breur Arturo mont e-biou hep he gwelout. Santout

a reas ur pik en e galon. Toc'hal a reas ez-dereat, a greiz ar vali. Pa ne fiñve ket eben, e tostaas outi war e bouez.

— Ave, Maria purissima ! emezañ.

— Amen ! a respontas ar vaouez, evel en derc'hent. Ha mousc'hoarzhin a reas adarre, evel en derc'hent.

— Erru an eur ! eme al lean yaouank, — Poent eo mont !... Hag eñ, ha mousc'hoarzhin ivez, lentik ha mezhus... Vas iniquitatis... Skoazellerezed an diaoul an hudurañ... An Touell... Da zisfiziout diouzh he mousc'hoarzh...

An diavaeziadez a rae ur pikol sin ar groaz, a boke, evel m'he doa graet, en deiz a-raok, d'he biz-meud, ha, neuze, da Grist he chapeled, ur chapeledig bihan e baterennoù koural flimin.

E-lec'h mont, avat, setu hi hag azezañ war ar skabell-bediñ, ha gant he dorn du-maneget diskouez ur plas d'ar breur Arturo en he c'hichen.

— Azezit em c'hichen ! emezi.

Mouezh an eostig-noz ; un isvouezh gourlañchenn, klouar ha sev. Hag o tont eus he c'horf, ur wrez kevrinus, a'n em sile en e wazhied-eñ.

— Arabat tostaat ! a hopas ur vouezh en askre ar paotr.

A-barzh m'en devoe bet tu da sentiñ pe da zisentiñ, e oa en he c'hichen. Redek a reas ur gridienn penn-da-benn e gorf, ha merzout a reas, n' em eus ket lavaret hep ur mousc'hoarzhig laouen, edont aze, eñ, gwenn-kann en e sae vanac'h, hag hi, du evel askell ar vran. Edo, kofesour a-raok ar velegiezh, o vont marteze da glevout anzavioù un ene trubuilhet, ha d'e frealziñ gant madelezh.

An diavaeziadez, hi, a oa bet dibouezet ganti he c'heveler gant un taol-lagad : ur bouilh paotr, e vlev melenek damrodellet, troc'het berr a-walc'h, un tal uhel, ha daoulagad liv ar glizin, lemm ha sperdek ha nevez-flamm, dic'houzvez-krenn ma oant eus ar vuhez.

— N'oc'h' ket ac'halep, « Padre » ?

He ! he ! friig-furch evel ur verc'h da Eva ma oa !...

— A bell on deut, a bell bras !

— Diouzh ho toarc distagañ ar C'hastilhaneg, em boa douetet e oac'h estrañjour d'ar vro.

C'hoari a reas primik gant hec'h aveler, ul lost paun mouk gant brouderezhioù skant perlez. Ar vaouez a oa en-dro dezhi c'hwez-tan ar bleunioù-noz, hag he mouezh a oa re bar, gant he flegoù-displegoù da delennadeg an eostig, tomm hag heson. Sevel a reas ar paotr e zaoulagad, ha kejañ a reas e

sell gant bizaouenn bounner he skouarn vunut, ha gant un uhel a grib olifant, o vouslyc'hañ dindan rouedenn ar vantilh, en he blev du-pod.

— Me a zo a gostez ar mor, emezañ.

— Gouzout a raen mat e oac'h « Gallego » (kalaikiad). Du-hont eo iskis an dud. Ha n'int ket a-ouenn ganimp, war am eus klevet.

Mousc'hoarzhin a reas ar breur Arturo.

— N'on ket « Gallego ». Me zo Breizhad.

— Valgame Dios ! N'anavezan ket.

— « Jezuz Dios ! » Ur c'hwenenn !...

Sevel a reas prim he broz du, hag hi d'ober ur skrab trumm d'he glin dehou, an hini tostañ d'al lean. Noazh ha gwenn e oa ar c'hofkar, neuziet-blot. Difoupat a reas ar gwad da benn ar paotr, ha dont a reas ruz betek e c'houzoug, dre ma stoue e valvennoù gant elevez.

*
**

A-raok koan, e rae an danvez-leaned o monedone, en ur zivizout gant an tadoù-renerien, en hanterenn ledanañ eus ar vali, etre div c'harzhad beuz, traoñ koad an dorgenn. Hiniennoù all, chomet krennarded, a c'hoarie en em hegal hag a c'haloupe ken a cuiant, troñset ganto o saeoù gwenn betek o daoulin.

Kent diskenn d'e gefridi en iliz, e oa aet ar breur Arturo d'ar stivell d'en em walc'hiñ. Brav e oa houmañ, e disheol ur bodad gwez lore, o stankañ ar vali e tu ar c'hreizteiz.

Bet e oa ar skoliad, e-pad an enderv, war « El Monte », o toullañ douar en-dro d'ar plant pin d'o दौर. « El Monte » a oa anezhañ, war an uhel, en tu-all da wini ha da verjezoù alamandezenned an domani, ur gouelec'h kromm dizolo. Ac'hano ez arvested en he fezh kompezenn divent Miranda, gronnet klok en dremmwel, gant aradennadoù menezioù, nemet du-mañ du-hont, un ode bennak, evel war-du Burgos, « la carretera de Napoleon » (hent Napoleon) ha, tostoc'h aze, ar ganienn, a gase, dre dreuz ar pikernoù serzh, da gompezenn ar Rioja, taolead ar gwin penn.

Turiet o doa ar gloer, gant ar pig hag ar rañ, en दौर gell ha meinek, e-kreiz un uloc'h tanv e-giz moged. Ha tomm e oa bet an hecl, ken e roste. Ma oa aet dezho an दौर rouz.

A-raok mont da ziboultrañ an aoterioù eta, ar breur Arturo a oa savet c'hoant dezhañ en em gempenn ivez. Un drugar a oa dezhañ an दौर o tiflukañ, yen hag herrus — miz Mae n'oa ken — dre e gorzhenn houarn, el laouer vaen, diouzh

kalon an douar. Bec'h en doa degaset d'ar soavon, hag edo a-zevri o kribañ e vlev gleb. Chourganañ a rae a-unan gant ar bouilhoù dour o ragachat en o foullig :

« A ti venimos, reina del cielo,
De gozo llenos con gran fervor
Y todos juntos... »

(Davedout e teubmp, rouanez an neñv, gant levez, ha kalonek, holl a-gevret...)

— Evelato ! Sell 'ta Mari plac'h farv ! eme, a-greiz-holl, ur vouezh skiltr a-dreñv e gein. Ar breur Celestino an hini oa, ur c'hwitouz anezhañ, rubenn ha dialanet gant e redadenn.

Degouezhet e oa ivez ur manac'h yaouank all, ar breur Alano, keneil brasañ ar breur Arturo, ha Breizhad eveltañ.

— Emaoc'h o vont da welout ho tousig, breur Arturo ?

— Gant ar vezh, breur Alano ! N'hoc'h eus ket mezh o komz evel-se ?

— Bez' ez oc'h ur vrav a stipadenn atav ! a deñsas ar c'hwitouz.

— C'hwi, chomit gant hō kramenn, mar plij ganeoc'h !

Krenet he doa mouezh ar breur Arturo, en ur zistreiñ e flemmadenn d'ar breur Celestino.

Daoust hag e oa anat war e dal ar c'hevrin a vleunie en e galon ? Pe ha gwelet e vije bet, diwar solier an ograou, gant ur c'hloareg bennak ?... Ya ! o vont da welout ur vaouez e oa. En abeg da se, hag evit digarez all ebet, eo en doa graet ur taolet pled en dra kent an teodad.

soub en dour d'e benn ha d'e zivrec'h. Nemet n'en doa ket

— Koantik e-giz un dimezell ! Ha mont a rin da gerc'hat deoc'h ur melezour ? a c'hoapaas adarre ar breur Celestino.

Ober a reas egile un hej d'e skoaz. Ne gare ket nemeur e genvreur, abalamour d'e spered risigner. Ha troc'hañ a reas hent a rampadennoù bras davet an iliz, hed-ha-hed trepasioù hir louet ar manati.

Ha koulskude, nann ! N'eo ket davet ur vaouez ez ae. Biskoaz seurt soñj !... Un harp a reas, e-tal ur prenestr, da sellout e-barzh ar « patio ». N'en doa ket mall diskenn. Perak, va Dcue, e vije bet mall warnañ diskenn ?

Ar jardin garrezek a oa moredet, e-harz treid ar c'hloareg yaouank, hag hi sioul meurbet, etre peder renkennad reizh pileroù mein ar c'hloastr. Ar paotr a save d'e fronelloù frond pounner al lili hag an elestr voulouz a wiske al leurenn en he fezh, gant o fetis a ballenn liesliv. Ar blomenn greiz a bigne uhel he strinkad dcur, a-raok kouezhañ, en ur saflikat, e-barzh un aoglenn greunvaen lizennek, hanafheñvel war he sichenn.

vistr. Sin ha diogel e oa ar « patio », en abardaez, e-giz ur baradozig.

Ha chom a rae ar breur Arturo da alvaoniñ ouzh richanig an dour.

— Ha ma ne vije ket deut ?...

Ober a ra ul lamm. Ha diskenn a ra, en ur pennad tizh, gant an diri. Ma voe darbet dezhañ mont a-benn, en ur c'horn-tro, en Tad Frederico, sonnañ ha parfetañ den a oa. Ma krizas hemañ e dal diwar e feuk.

Hogen eno e oa.

— Eurus an daoulagad a wel ac'hanoc'h ! emezi, gant doare-komz ledan Kastilhiz, laouen bras ouzh ho kwelout, « padre portero ».

— Doue r'ho pennigo, « señora ! »

— Nann, « padre ! » « señorita ».

— Me, dimezell, n'on na Tad na porzhier. Peditañ a ran an Aotrou Doue, avat, ma ray diouzhin ur servijer doujus hag ur beleg izel e galon, hogen barrek hag helavar da brezeg E Anv Santel.

Talfasat a reas ar vaouez sin ,ar groaz. Sellout a reas kurius, ouzh paotr e sae wenn, a chome en e sav dirazi, ha lavarout a reas, a-benn ur reuziad :

— Penaos oc'h deut a-geit-all da ren ho puhez en ur gouent kastilhat ? Ne vourrec'h ket en ho pro ?

— Va bro ... « Señorita », va bro-me eo ho Kastilha-Gozh ur gouelec'h krin ha kras en he c'heñver. Du-mañ 'z eus geot glas, a-hed ar bloaz, ken uhel hag ho penn ; du-mañ, e red an dour, hañv-c'hoañv, e-barzh an traoniennou, dezho o bec'h gwez. Du-mañ e ra glav, dimezell, ha, du-mañ ez eus mor. N'eus netra er bed krouet, da dalvout ar mor.

— Pregit dimp !... Hag oc'h deut, daoust da se, d'en em... goll e gouelec'h kras ha krin Kastilha-Gozh ?

— Va galvedigezh, dimezell ! Me 'zo va youl galonekañ bezañ beleg Doue ha manac'h. Mar don harluet amañ, keit-all, gant kalzig eus va c'henvroiz, eo peogwir eo bet kaset kuit diouzh Bro-C'hall, da heul ul lezenn disakr, an holl Urzhioù Relijiell.

— Klevet em eus lavarout eo ar Frañsizien tud difeiz, ken int.

Merañ a rae ar breur Arturo e c'houriz gwenn plañsonet, hep respont.

— Breudeur hoc'h eus en ho pro ? eme eben.

— C'hoarezed ; peder.

— Daoust hag int koant evelloc'h ?

— Petra ar seurt goulenn ?

— Ne garfen ket kenlodañ da galon gant Doue-Holl-C'halloudek. Ur bugel n'out ken, « Virgen Santissima ! ».

Ober a reas un ehan. Ar breur Arturo a stouas e sell daveti. Spurmantañ a reas dindan traoñ ar vantilhenn, a c'holoe dremm e amezegez, un darn eus he c'herc'henn gwenn.

— ... M eus aon ez ay ur bern merc'hed da gofes ganit. Me atav a yelo !

Tennañ a reas un dic'hwezhadenn. Diwisket he devoa ur vanegenn. He gwalinier a daolas skleuroù. Ar breur Arturo a selle ouzh he' brennid o sevel hag o tiskenn, hervez anal ar vaouez. Kredañ a reas goulenn :

— Lavarit din hoc'h anv, mar plij !

— Palmira Manso y de la Torre, kofesourig fri-lemm ! Ha c'hwi ?

— Breur Arzhur eo va anv relijion. Du-mañ, e Breizh-Izel, e veze graet ac'hanon Kaourintin an Helgouarc'h.

Palmira a skinas bivig he daoulagad a-dreuz rouedenn danav he mantilhenn. Skediñ a-reas ivez he dent e skrin he diweuz ruz-livet, ha daou doullig a fivilas en he divjod kigenet-flour.

— Adios, Padrito ! » emezi, sev he mouezh, gant ur stou a gostez d'he fenn.

Distreiñ a reas, a greiz mont.

— Ken arc'hoazh, va manac'hig !

Kaset he devoa beg he bizied mistr divaneget d'he muzelloù, hag o astennet davetañ, goude-se, prim.

Ar c'hi Soltan, ur mell ki-gward Alaman, torret e chadenn gantañ, a oa deut da lammat ouzh ar breur Arturo, evit c'hoari. Bet en doa hemañ a-walc'h diouzhtu, ha kaset en doa al loen, pinous, d'e loñch. C'hoant en doa bezañ e-unan, da lakaat urzh en e brederi.

Nec'het e oa o verzout e wele an traoù gant daoulagad nevez. Ne vourre mui zoken e kompagnunezh e genvreudeur.

Morse, betek neuze, n'en doa eveshaet e oa ar manati ken teñval, ken diamzeret, dindan e bouldrenn. O chom edo, e gwirionez, en un tour, klozet diouzh an diavaez — diouzh ar bed —, gant mogerioù kozh, uhel, fetis, ha strizh-kenañ digoroù e brenistri houarn-barrennet. Ha skoret, ouzhpenn, e vogerioù mein tev, gant harpelloù-mein ken tev all.

Un toull-bac'h ?.. Doue ra viro ! Ar c'hreñvlec'h savet gant an Aotrou evit e Zibabidi, ne lavaran ket. Ma oa eno dre e

youl kaer e oa, dre m'oa e c'halvedigezh bezañ beleg e servij Doue, p'en dije kaset da vat e holl studioù.

N'eo ket gant al langiz e oa ar breur Arturo, gant an hiraezh, ar c'hleñved-se, a vez kemennet d'ar gloer yaouank disfiziout dioutañ, peogwir e sav diwar an Drouk-Spered. Ha, koulskoude, ne sache ket mui ingal war e anal. Mont a rae e soñjoù da vale bro, dispak-bras o eskell. C'hoant en doa, eñ e-unan, mont da redek.

E-lec'h chom da bleustriñ war e gentel, ur « Vuhez ar Sent », gant Bollandistiz, er sal-studi, e oa pignet da aveliñ e benn en amc'houlou balzamek gwez tourmantin an dorgenn. Goude e oa aet betek penn pellañ ar vali izelañ, evit bezañ outañ e-unan. Ur meni-gwelva a oa eno, ma tizhed gwelout, dre dreuz skramm rouez ha dreinek kasiaenned yaouank, unan eus talbennoù louet ar gouent, ar jardin kloz, kêr Viranda a-bezh gant he zoennoù ruz, ar stêr Ebro, hag ar gompezenn ec'hon-meurbet, glas evit un nebeut amzer c'hoazh, harzet du-hont, pell, gant menezioù Alava, er vro Euskarat.

Ma oa bet ar c'hloareg divat ouzh ar c'hi, un digarez all e oa. Deut e oa bremaik ar breur Celestino war vegoù e dreid, a-dreñv e gein, ha, prim, en doa houpet e genvreur dre an dargreiz. Kounnariñ en doa graet ar breur Arturo :

— Breur Celestino, ur skouarnad ho po diganin, kentañ tro e touchot adarre ouzh va c'hostezoù !

N'oa ket evit gouzañv e vije flac'hotet. C'hoarzhet en doa ar breur Celestino a galon vat.

— Ur werz nevez emaoe'h o lipat, breur Arturo ? a c'houlennas.

— Feiz, nann !

Kregiñ a reas egile en e vilgin, hag e sile dezhañ en e skouarn.

— N'ho pefe morse soñjoù lous ?

— N'emaoc'h ket mat, breur Celestino ?

— Klevet em eus lavarout ez eus levrioù, skrivet penn-da-benn a-zivout maouezed noazh... Hag anaout a rit « La Mujer Desnuda » gant Blasco Ibañez ?... Un heug. Gwashoc'h eget loustonioù Zola, ma ranker krediñ... Ha neuze, pa oan bet e Burgos, o lakaat tennañ va foltred, e ti Harina, em boa gwelet, ouzh ar speurennoù, ur bern poltreoù merc'hed war o divskoaz noazh. Panevet e oan trellet gant ar vezh, em dije gwelet izeloc'h dezho...

— Breur Celestino, en ho plas ez afen da gofes. Ha pediñ a rafen, ken a...

— Marteze ! C'hwi avat, n'oc'h nemet un tamm koad.

Taer e oa heol miz Mae, en un oabl glas-divent. Morvitellet e oa kêr Viranda en he c'houssed, ha ne fiñve ket un ene endro d'an toennou ruz merglet ha d'an tiez marvelen prennet kloz o stalafioù. Didud ha morgouket e oa ar gompenn. N'oa trouz nemet gant ar stêr Ebro. Ur froudig dour, tizh warnañ ha ragach d'e heul, a doulle e aroudenn dre douez ar grouan hag ar mein, e-kreiz un naoz ledan aet da hesk daoust da zisheolienn ar pupli mistr hag uhel, a heulie, war an daou ribl, kammigelloù ar stêr tre betek un ode-venez, du-se.

Ar Bed!... Eno, emañ ar Bed!... Lijour, frankiz, aer d'e skevent yaouank!... Ar Baradoz difennet!... Diwall!... Kentoc'h pondalez an ifern!... Emañ aze, e-harz e dreid, kousket sioul evit ar pred, — ar mor, an tigr, ar sarpant a oar kousket ivez! — gant e reuzeudien o buhezioù diroll, prest da dorc'hweniañ en-dro, kerkent ha ma vint dihun, el likaouerezh an hudurañ...

Sellout a reas ouzh al leandi. Krapet klok ouzh koad du tor ar menez, gwintet e oa, seurt ur c'hreñvlec'h, e gwirionez, war ur penn-tir, a-us da Viranda, a-us d'ar Bed. Dilevenez e oa e zremm; e ziabarzh, avat, a verve ennañ buhez ar spered, an hini nemeti a dalve, hag al levenez digemmesk. Un toullbac'h?... Naren, ur wech c'hoazh! Ur c'hreñvlec'h, ya! un dig divrall o wareziñ porzh ar Silvidigezh, ma ra o annez ar gristenien chañsus, bet dibabet gant Doue.

Ur c'hreñvlec'h?... Edo an Enebour e-barzh, koulskoude. Mousc'hoarzhin a rankas ar breur Arturo o soñjal e komzoù kuzulik e genskoliad. Anat e oa an dra e sell ouzh ar breur Celestina: hennezh a oa trikamardet e dammig boullienn gant broudoù ar c'hig. Nemet, na petra 'ta! N'oa ket bet meret er bleud an tanavañ. Primoc'h e oa ar pemoc'h da zihuniñ en e greiz eget an ael.

Eñ, avat, daoust ha n'oa ket taget ivez gant kleñved ar Bed?... Ha ne c'hwezhe ket feson un arne war beoc'h e ene?... Habask n'oa ket mui... Ar Bed?... Dileuret en doa, da hilligañ e ene kizidik, da douellañ e ene barzh, mignon d'ar bleunioù ha d'ar balafenned, en emors an hoalusañ, an dañjerusañ ivez. Ar vouezh-se, e-giz ur fleüt, an daoulagad du-se, ker kevrinus a-dreñv o mantilh, hag ar mousc'hoarzh-se, ur mousc'hoarzh boemus, a daole e sklerijenn en-dro dezhañ. Ur vaouez... Vas iniquitatis... Ar Vleunienn o kuzhañ an Nae-renn..

Mousc'hoarzhin a reas adarre ar c'hloareg yaouank. Eñ, n'eo ket ar breur Celestino e oa. Da gentañ, ur gristenez vat e oa « señorita » zu an iliz. Na kalonek e tibune he chapeled! N'oa ket, anat, kement a zevosion evit kenvevañ gant gwi-

dreoù kannadezed an Diaoul. Hag eñ, n'eo ket ar breur Celestino e oa. Gouzout a rae ober fae war galvoù ar c'hig. Eñ a oa anezhañ ur penn yen. N'en doa kaoz gant hounnezh nemet dres pezh a oa dereat.

Ma c'hoarvezfe ganti mont re bell... A-walc'h!... Vade retro, Satanas!...

— Perak e teuit bemdeiz, e-giz-se, d'hon iliz-ni ?

— Da lavarout va fedennoù 'ta...

Ar breur Arturo, nac'het gantañ azezañ, a chome ouzh e sav, gant e skubellenn hag e zorch, dirak Palmira daoulinet war darenn-derez chapelig ar Rozera. Sevel a rae houmañ davet ar paotr yaouank daoulagad gleb ha tomm gant ar gwiliouri.

— ...D'ho kwelout.

— D'am gwelout, me ?

Da gaeraat he c'hened, an abardaez-se, n'he doa Palmira netra nemet teir jenoflenn ruz war he c'halon. Hep gouzout dezhañ, ar c'hloareg a heje e benn, dizehan, evel diskredik.

— Ya ! d'ho kwelout, c'hwi !

— Perak, avat, ken diwezhat ? Ne vez mui den, en iliz, d'an eur-mañ.

— Ur garedig n'he deus ket d'ober gant testoù, pa zeu davet he muiañ-karet.

Kregiñ a rae ar breur Arturo gant e zent en e vuzell-drañ. Sailhat a rae a bep seurt soñjoù en e benn... Ur vignoniezh speredel, ya ! a-dra-sur. Skouerioù a zo bet, ur voem, eus ar seurt darempredoù etre ar Sent o-unan. Nemet re yaouank e oa, kaer en doa fiziout en e skiant.

— Biken, emezañ evel o komz dezhañ e-unan, n'em bezo aotre digant an Tad-Mestr da skoulmañ ar seurt kengarantez ganeoc'h.

Ha Palmira :

— Evel-se emañ kont gant ar garantez. Deut e oan, dre zegouezh, da lavarout ur bater da Werc'hez venniget ar Rozera. Ho kwelet am eus...

— N'eo ket evit un naved e teuc'h amañ ?

— D'ho kwelout eo e teuen, « padre ». Bemdeiz, hiviziken, c'hwi am gwelo amañ.

— Va labour-me, en iliz ne bad nemet e-pad ar sizhun-mañ, Dimezell.

Palmira ne selaoe ket.

— Mignon yaouank, emezi, pegoulz e vezoc'h dieub ? Petra a rit gant hoc'h amzer ?

— O ! Ouzhpenn skubañ ha diboultrennañ ! Kas a ran da benn studioù a bouez bras.

— Moarvat !

— Pleustriñ a reomp war gement Levr Sakr a zo, war oberoù Prederouriezh ha Doueoniezh Doktored hor Mamm Santel an Iliz...

— « Caracoles », d'az oad ?...

— ...Ma vimp barrek da brezeg he lezenn pa vo ac'hanomp beleien ha menec'h. Kaerat kefridi embann ar garantez d'hon nesañ !...

— Ha gouzout a rez, te, petra eo an dra-se, Karout ?

Mousc'hoarzhin a reas al lean, didroidell.

— Moarvat ! P'eo ar Garantez lezenn bennañ an Aotrou Krist, hor Salver.

Ober a rae Palmira ur prenn d'he muzelloù ; edo o sevel da vont kuit.

— Nann ! emezi, N'ouzez ket petra eo karout... Neuze, petra a ouzez ? Ha gouzout a rez dañsal ... Ha seniñ gant ar gitar ?...

Ar breur Arturo a voe darbet dezhañ dirollañ da c'hoarzhin. Hillig en doa gant ar gaoz.

— Se a zo goulenn per digant an evlec'h, emezañ.

— Ne vezez ket morse o dañsal ar « jota » e « La Zamorrana » ? Anaout a rez « La Zamorrana » michañs, en tu-all d'ar pont war an Ebro. Dont a ri di ganin.

— Dimezell, biskoazh ne deomp diouzh ar gouent, nemet evit mont da San-Miguel, gouzout a rit, du-hont, er menez gouez. N'on bet nemet ur wech e kêr, hag e voe evit kas d'ar vered un Aotrou « Cura » kozh, a oa deut da vervel en hor manati.

Digoret he doa Palmira trumm hec'h aveler e framm-olifant, ha, kent en em aveliñ, he doa spinet flour chink ar manac'hig gant bevonn ar seiz limestra.

— Gouzout a rez pep tra ervat, hervez al levrioù, douetus ; ha netra hervez ar vuhez. Desket out... ha dizifenn, pa n'ouzez ket ar pep retañ.

Sellout a reas ar breur Arturo outi gant daoulagad souezhet un disterañ.

— Te 'zo va aveler, emezi, neuze, yaouankiz en he lagad. Reiñ a reas dezhañ un taolig en-dro gant he benvegig splann ha bresk e-giz eskell ur valafenn.

— Sinadurezh da ene... Te a zo glein da ene e-giz dour-sav ar menez... Del ! kemer ar vleunienn-mañ e koun !

Distagañ a reas diwar he brennid ur pezh jenoflenn ruz-gwad.

— Mil bennozh Doue deoc'h, dimezell ! Me hel lakay bremaik e-harz treid Hor Mamm dimp-ni holl, ar Werc'hez vinniget ganet dinamm. Ha pediñ a rin evidoc'h a wir galon.

— Ya ! ha soñj a zegaso dit ar Werc'hez Santel-dreist eo ar merc'héd krouadurien Doue ivez.

Ober a reas ur sin ar groaz prim, ha, da c'houde, ur pok d'he meud.

— Nemet karout a rafen e virfes ez kerz un dra bennak e koun eus hon darempred a vo bet re verr, siwazh ! hep mar ebet.

Petra a roin dit ?

Digoret he doa Palmira he sac'h-dorn, ha turlutat a rae a-zévri e-touez boestig ar bleud c'hwezh-vat, ar melezourig, ar vazhig ruz livañ an diweuz, an alc'houezioù, ar pochad madi-goù, hag an holl velbiachoù merc'hed.

— O ! emezi, en ur dennañ ur follennig baper diouzh tre pajennoù ul levr : — Ul lizher tener-gliz !... Peogwir out barrekoc'h war ar meizañ eget war an ober, an dra-mañ ne zisplijo ket dit. Del ! Kemer !

Teurel a reas ar paotr ur sell war ar follennig, ha lenn a reas : « Madrigal de los claveles » (Madrigal ar jenoflez). Ur pezhig barzhoniezh e oa.

Dihuniñ a reas ar breur Arturo, soubet en e zour-c'hwezh. Ya ! Eñ an hini a rede war-lerc'h ur plac'h yaouank dianav, ur jenoflenn gantañ en un dorn, hag ur barzhoneg en dorn all. Grougousat a rae eben, nemet en em laerez a rae. Kenedus e oa, hag an huñvreer ne chane ket e sell da barañ war he digroazell fiñvus ha bev, ha war he zreid bihan-bihan, ha ker mibin. Ar breur Arturo a oa an tan en e gig, en e wad, en e benn. Stignet e oa e izili, ken e kinnigent tarzhañ.

— Va Doue ! va Doue ! Espernit din saotr euzhus ar c'hadaliezh !...

Va diwallit glan, korf hag ene !

Kaer en deus treiñ ha distreiñ, ne zeu ket ar c'houked dezhañ. Re domm eo en e logig. Hag atav an tan en e wad. Diwiskañ a ra e roched. Sevel a ra. Emañ e noazh-pilh en noz teñval-dall. Ur vezh dudius a laka e gorf da skrijañ.

— Me da lazho, tan an ifern ! emezañ en ur skrignadenn. Kemeret en deus, da skourjez, e c'houriz neud gwenn plañsonet, ha darc'hav a ra war e ziskoaz, war e zargreiz, dizamant. Poan en deus ; hogen muioc'h c'hoazh a joa gouez en e gig. Didalvez eo outañ pinijenn ar skourjez. Ha kousket eo endro ? Pe en anhun, ha sorc'hennet ?... Emañ erru adarre, avat,

ar wregig he digroazell hebleg ha kigek. Hi eo a 'n em gin-nig dezhañ, an dro-mañ. N'eo ket Palmira eo ; ur « gitanilla », ne lavaran ket, unan eus an orgedennd-se, da ziwall outo, a skuilh c'hwistantin da evañ. Houmañ kannadez an diaoul ! Astenn a ra he diweuz lipous davet genou ar breur Arturo : « Querido ! » emezi, ha n' eo ket ar breur Arturo evit tec'hout. Hi an hini a 'n em denn kuit, diwar c'hoari, evit stouñ warnañ adarre, ouzh e atizañ, ouzh e cherisañ gant he blev war e dal, gant pennoù he divronn reut kinniget d'e vuzelloù, gant he melloù daoulagad oriad, gant holl fiñvoù ur c'horf yac'h, gwevn ha kaer.

Trec'hwezhañ a ra ar breur Arturo, mont a ra tro en e gorf, ha, koulskoude, e kred dezhañ eo morzet e izili... — Noli me tangere !...

Di youl, avat, e teu da vezañ. Trec'h eo gwrez ar vaouez d' e ziantegezh. Emañ o vont da astenn e zauarn davet ar furmoù mezvus. Galloupat a ra a-dreuz e izili ur gridienn c'hrizias, leun a zudi.

*
**

An danvez-leaned a veze kaset, bep yaou, da dremen an deiz da vouster San-Miguel. En ur c'horn-tro eus an hent bras a ya, dre ur serz a frailh er menez, diouzh Miranda da Haro, e kompezenn ar Rioja, emañ San-Miguel. Ar manati, tamolodet e traoñ ar pikernoù moal, a chome anezhañ dismantrou e iliz hag e gloastr, bet freuzhet e-doug ar brezelioù evit Don Carlos. Roue an dismantrou-se, a-hed ar sizhun, a oa Pepe gozh la Botella, un duardig sec'h ha kramennek, « anarquista » ha beg-chopin, bet skoet gant ar c'hras, ha troet da ever-dour war an diwezhadoù, pezh ne vire ket outañ da bec'hiñ, evel un Navarrad, ma oa.

E sujidi nemeto a oa ar mul Alejandro ha daou gi-bleiz o mouezhioù braouac'hus. N'o doa da amezeien nemet ar brini, tev e-giz yer, ha guped an oabl, hag ivez poblad safronus gwenan an dousenn koloennoù bennak, a lakae buhez er c'hloastr, e lec'h ar venec'h aet davet Doue.

Plijout dreist a rae an ermaeziadenn d'ar gloer, rak, morse, a-hend-all, ne daent diouzh ar gouent. E-keñver gouelec'hiad an tachennoù rouz dizour ha dic'heot, pe ar pantennoù meinek, dalc'hmat o kinnig disac'hañ, a oa da dreuzañ da vont di, San-Miguel, hag eñ freuzh-difreuzh, a oa anezhañ ur wir c'hlasenezenn, bourrus bevañ enni. N'oa ket bet troc'het ha didosennet holl c'hlastenenned an diribinoù, ha kalz eus platanenned diamzeret ar baliou aet da zouar fu a nac'he atav kouezhañ diouzh o sav.

Ouzh tor ar menez, e goudor teñval un toull-roc'h, kenao-

zet gant daroù-ben, moest atav, hag ur stank a doennad iliv ha gwez kelenn, e oa ur feunteun vras dour riolet ha sklaer e-giz lagad an naer.

Izeloc'h en diaz, a-us d'ur menestin foenneg, e disheol ur bochad gwez elv, e klouare ul lenn-kouronkañ, ma c'helled ebatiañ, goude bezañ pigellet pe douget boutegadoù atredoù, e-pad eurioù an deiz ; rak, — ar Reolenn a oa, — ne veze ket lezet nemeur ar baotred yaouank hep ober tra pe dra. Ouzhpenn ma oa yac'haus-tre d'ar studierien ma oant, atav gant o c'hresk, lakaat o c'horf d'al labour.

Ar breur Arturo en doa graet hent, evel boaz, gant ar breur Alano, ur Breizhad eveltañ, hag e geneil nemetañ, e gwirionez, daoust ma oa forzh Breizhiz all e-touez danvez leaned ar gouent.

Diouzhtu goude lein, e oa aet an daou vignon d'ober un dro : n'oant ket evit en em ober diouzh ar c'houk-ae, boaz ar vro e-doug eurioù tommañ an deiz. Hag ezhomm en doa ar breur Arturo da vezañ e-unan evit komz ervat gant e geneil.

Harpañ a rejont dindan unan eus gwaregoù toull-didoull ar c'hloastr, nepell diouzh koloennoù ar gwenan. Azezañ a reas ar breur Arturo war un tog-kolonenn, debret e gizelladurioù gant an amzer, Frond tomm a oa en aer gant ar mel hag an tin. Uhel-uhel, en oabl glas trellus, e plave ur gup, difiñv, e-giz ouzh o spiañ.

Ar breur Arturo a oa skrijet gantañ e sorc'henn-norz divalav : ne zeu an diaoul, nemet dre defivalijenn, da heskinañ an eneoù gwerzh. Sammet e oa, avat, gant kudenn e wad e-keñver ar vaouez. Hep mui koll amzer, e tegasas kaoz goloet war an dalc'h.

— Ha krediñ a ra dit, Abgrall, — « te » a lavarent an eil d'egile, hag en em envel a raent dre o anvioù-tud, a-enep ar Reolenn, pa vezent o-daou ; — ha krediñ a ra dit eo ken fall-se ar merc'hed ? Me... n'on ket evit krediñ ha, koulskoude...

— Ne garfen ket teurel ar maen kentañ outo. Du-mañ, hervez testeni va daoulagad, — nemet aet omp kuit d'hon unnek vloaz ! — n'am eus gwelet nemet skouerioù mat, ha merc'hed eus an dereatañ, ha fidel d'o relijion.

— Te a zo diwar ar maez, Sezni, hag eus bro-Leon ar gatolikañ. Em c'hêr c'hinidik, avat, du-mañ, war vordig mor Kernev-Izel, eo douget, ouzhpenn dreist, ar merc'hed yaouank d'al lammoù ha d'an dañsoù, ha, 'm eus acn, e karont ivez kompagnunezh ar baotred yaouank.

— Paotr Tin, lakaet eo bet ar yaouankizoù war an douar d'en em zaremprediañ ha... dimeziañ. N'eus netra reishoc'h.

— Ha ni ?

— Ni ?

Chom a reas Sezni Abgrall digor e c'henou gantañ.

— Ya ! ni !... N'ouñ dare penaos displegañ va freder... Ne zeu ket soñjoù divodest da virout ouzhit da gousket, a-wechoù ?

C'hoarzhin a reas ar breur Alano.

— O, eo ! O, eo ! emezañ. Gweladennoù am beve gant loenig roz an Aotrou Sant Anton liesoc'h eget e karfen ; ha ne vez ket lorc'h ennon, m'hel lavar dit. Nemet, na petra 'ta ! Sik a ran dezhañ gwelloc'hikañ ma c'hellan. Ha n'eo ket divalav an dour yen... Neuze, gant al labour hag ur bedenn c'hwek bennak...

— Un dra iskis eo e vez douget paotred ha maouezed an eil d'egile, ha d'eben, pa zeu o oad.

— Lezenn an natur, Tin Helgouarc'h, mennet gant Doue.

— Ha ni ?

— Ni, breur Arzhur, a zo da vezañ menec'h ac'hanomp, dibabidi, gouestlet, korf hag ene, da Zoue, gant tri le, — Aes Triplex, — an Diantegezh, ar Baourentez hag ar Sentidigezh. Ni 'zo ret dimp dioueriñ plijadurezhioù saotret an douar, stignañ ma rankomp hon holl strivoù davet ur Peurvad, mennet ivez gant Doue.

— Anat !

— Hag anat eo rekis bevañ dizemez d'an nep a zo galvet da seveniñ kefridi uhel. Ur skoilh d'ar striv eo ar vaouez.

— Ha gouzout a rez petra eo karantez ar c'hig ?

— Eu !... Douetiñ a ran : an darempred etre priedoù, diwar goust an diantegezh. Nemet, n'eo ket ret dimp tañva an ampoezon, da c'houzout eo noazus.

— Tenn herzel ouzh ar c'hoant gouzout, Sezni. Ma oufemp petra eo, d'an nebeutañ !

— Tenn eo. Doue, avat, a ro E c'hras da herzel. Hogen, ma anzavin ouzhit, me n'eo ket gant va diantegezh em beve nec'h ar muiañ ; gant va ourgouilh, ne lavaran ket. Me 'zo ken bras va lorc'h gant ar soñj e vin beleg ha manac'h, m'am beve aon da gouezhañ e pec'hed ar spered.

Savet e oa an daou gloareg. Heuliañ a raent ur riboul strizh, toullet a-dreuz al linad uhel diwanet war atredoù mogerioù disac'het an iliz hep dor na toenn.

Difiñv e oa atav ar gup en oabl berv.

— Bez' ez eus, war a lavarar, dre ar bed bras, levrioù hag oberoù, a-vil-vern, hag ar zispleg ar gudenn fraez hag anat,

pa ne venegont nemet ar garantez... karantez ar c'hig... karantez an den ouzh ar vaouez, a lavare ur wech bennak ar breur Arturo.

Teurel a reas ur sell war ar gup ha, goude, en-dro dezhañ. Morvitellet e oa an iliz freuzhet, ar c'hloastr, ar serzennoù o sklent lintrus, dindan bannoù a-blomm un heol gor. Tron a oa en aer gant safron ar gwenan.

Neuze e tennas diouzh pleg don e vilgin wenn ur baperennig pleget gant evezh.

— O ! ur barzhonég !... Diskouez !... Madrigal ar jenoflez, flourat anv !

Anaoudek anezhañ diouzh ar gwerzennoù, hedata a rae ar breur Alano ar pezhig-barzhoniezh spagnolek :

*Ker ruz eo da jenoflez
Ha teodoù levrini,
Jenoflez o delioù c'hwek,
Jenoflez eus da liorzhoù,
Fronde ganto evel ma ouzez,
Hag o c'houzout diouzh da frond.*

*Da welet 'm eus oc'h ispilhañ ouzh da vantilh
Jenoflennoù voulouz,
Gant ur spilhenn he fenn ruz-gwad,
Hag, em eurioù anhun,
'Giz tantadoù en noz,
M' o gwelas o leskiñ ez plev.*

*Jenoflez Andalousia,
Me 'oar, va C'hordovadez-me,
E varv, etre da vrennid,
Divi, ur jenoflenn bemdez.
A ! gallout kaout tremenvan-se
Ur jenoflenn war da vrennid !*

— Dont a ra brav e c'hourc'hemennoù gant da varzh, Helgouarc'h... Nemet...

— Ya ! ya ! « In cauda venenum ! » An div werzenn diwezhañ... Mervel war ur brännid... Ar c'homzoù-se a zo enno ur ster kuzh... Kevrin ar C'hig...

— Ar pezh kaer ! En tu-hont da se a zo bet skrivet gant ar Roue Salaun en e Ganaouenn ar C'hanaouennoù. Ar maouezed, Kaourintin, e-giz ar bleunioù o livioù koant, a zo anezho, e-melezour ar bed-mañ, un damskeud eus Kened an Aotrou Doue. Hag ar ster-se an hini a ranker meizañ er veuleudi a vez graet d'o charmantiz gant barzhed ar Bed.

— Karout a rafen dirouestlañ ar gudenn : an ere a zo etre tan va c'hig hag ar gweledigezhioù-se, a vez hentet ganto va nozvezhioù.

— N'eo ket hon afer. Afer tud ar Bed eo en em zibab er seurt luziadelloù, hervez komz Doue : — It, ha ganit bugale ! Me, Helgouarc'h, a zo va flanedenn, dre c'halvedigezh ha dre zibab, bezañ ur manac'h hag ur beleg, hervez youl Doue. Ne dorran ket va fenn gant seurt merfeti, ha kontañ a ran war va fedennoù hag hanterouriezh ar Werc'hez Vari binniget-dreist, krouet dibec'hed, da gaout ar peoc'h a-zivout va dian-tegezh. Er venec'h eo e soñje Hor Salver, pa gemennas d'ar paotr yaouank pinvidik : — Mar fell dit bezañ savetaet, dilez da vro, da gerent, da deñzorioù, ha deus d'am heul !

Avi a savas er breur Arturo a fiziañs disaouzan e geneil. Nemet hemañ, ken sur ha tra, n'oa ket bet en em gavet gantañ ur Palmira war e hent.

Ha pezh n'oa ket bet anzavet gant ar breur Arturo, kennebeut, re gizidik e elevez, — a oa an evezhiadenn a luc'he, a-daolioù, en e spered, evel ma splamme, pa veze digoret ganti, mohera avelaouer Palmira : kevrin ar Grouadelezh, a stummas disheñvel an den hag ar vaouez. Biskoazh, kent neuze, n'en doa merzet e oa ar Vaouez « tra disheñvel ». Bremañ, pa bleustre, e baduelle. Hoalet e oa davet an Dra Disheñvel... C'hoant briata en doa, ha bezañ tost, tostoc'h, d'ar Vaouez... Eñ hag a yae skrijoù en e gorf a-bezh, ken ouzh bezañ herlinket gant ur paotr all !...

Palmira...

Graet he doa Palmira ar mousc'hoarzh-se, a lakae ar breur Arturo, war un dro gant c'hwez gwrezus ha frondus ar vaouez, dindan gazel-ge.

Lavarout a reas :

— Me 'gav brav toulligoù ho tivjod, pa vousec'hoarzhit.

— Neizhi ar pokoù, « paloma » (va c'houlm), pa vezer bet fur.

Palmira ne zeue ganti nemet fistilh labous. N' oa ket souezhet ar paotr yaouank : anat an dra da gement-kloarzeg, ar merc'hed a zo skañv o fennoù. Goulennet en doa, ur wech, he mignon yaouank diganti :

— Petra a lennit evit magañ buhez ho spered, reiñ sav d'hoc'h ene ?

— Me ?... Ne lennan ket, he doa respontet. Gwelloc'h e kavan bevañ.

Dasson diamen, diziwezh, avat, he doa ar vaouez-se, e

kreiz kuzhetañ e voud. Talvoudegezh espar e kave d'he fis-tilh lirzhin. Kement-se a oa diskenn diwar al leinoù, war e veno, da vevañ ganto, e-pad ur reuziad, e korn o oaled, buhez uvel, divennad, tud ar Bed... ha dastum ur prizius a skiant-prenet.

C'hoari a rae Palmira chigardiñ ar paotr :

— Ha me, me 'gav brav da zent gwenn, ha da zaoulagad mor, ha da dal uhel ha kaer, ha rodelligoù da vlev... plijus d'ar merc'hed o c'hañjoliñ ! Nemet, re verrik e troc'hez da vlev... Salv e vefe ac'hanon-me da gefrisa !

— O ! o ! a droc'he ar breur Arturo, o virvilhañ. Arabat ! arabat !... Va danvez-pried-me n'eo ket eus ar Bed-mañ. Va muiañ-karet-me ne c'hell bezañ ha ne vo nemet Hor Mamm Santel an Iliz.

Chom a reas krenn war e gaoz. Tro en doa amañ da silañ ar goulenn d' e c'hoant gouzout.

— Petra eo ar garantez, hervez ar Bed ?

— Setu, gwir ? N'ouzez ket petra eo ar Garantez ?... Ar Garantez a zo mezevennusañ, diharzusañ prof a voe roet d'ar gristenien gant an Aotrou Doue.

Talfasat a reas Palmira sin ar groaz.

— Ar garantez a wisk un dremm nevez d'an dra garet, un hoal... Ha netra ne dalv mui nemet an dra garet... C'hwek eo ar garantez e-giz ar mel, ha taer e-giz an tan-flamm... Ha da lakaat a ra ken galloudek ha Doue...

Ober a reas sin ar groaz.

...Peogwir out gouest da hadañ ar vuhez e korf da barez.

— Da heul un darempred hudur, Doue ra viro !

— Hudur ?... Un anv gwall-zivalav, « amigo », d'ur briatad trelatus, mar bez. Ha gouzout a rez penaos eo graet korf ur vaouez ? Ha gouzout a rez da betra e talv e sell ouzh an den ?

Barn a rez, hep gouzout. Rak biskoazh n'eo bet dalc'het ganit war da zaoulin ur vuiañ-karet, ha te ouzh he cherisañ, ouzh he strizhañ, o teuziñ hag o veuziñ, hag o vezviñ, e plijadurezh ar pokoù, e bam da ene, betek koll da skiant, diwar re levenez.

— Tra spontus eo neuze karantez ar c'hig !

— Tra neñvel ! Hi ar fulenn, a c'hwezh an tan, ha hi ar feunteun hel laz...

— Tra difennet ouzhin, n'eus forzh penaos. N'on ket evit kenlodañ va c'harantez-me gant ar Bed ha gant Doue.

— Hag e ri, a-hed da vuhez manac'h, prezegennoù helavar diwar-benn traoù n'anavezez ket.

*
**

An abardaevezh-se, e oa pignet en-dro ar breur Arturo diouzh an iliz d'e logig wenn, trefuet, aet war e gement-all.

Goulennet he doa Palmira digantañ :

— « Amiguito », ha n'hoc'h eus ket lavaret din ne vezoc'h gant ho servij en iliz nemet e-pad ur sizhunvezh ?

— Eo, « señorita » !

— Ha gouzout a rit emamp hiziv ar gwener da noz ?

— Ya ! « señorita ». Her gouzout a ran.

— « Dios mio ! » pebezh rann-galon !

Esmæ en he mouezh. Stouet he doa Palmira he fennig du da guzhat he dremm etre he daouarn maneg. Goursevel ha diskenn a rae he divskoaz.

Ar breur Arturo a bare e selloù war he gouzoug, o stouiñ flour ha tener. Eñvoriñ a reas al lili, divi dindan an heol, o vransellat milzin gant an aezenn, war o c'horzennoù soubldisoubl.

— Penaos e rin-me, emezi, pa n'ho kwelin ken ?

Edo egile o vont da respont :

— Paotred dereat eo va c'henvreudeur. Divizoù frouezhus e talc'hot ganto ivez.

...A ! nann ! n'oa ket gwir !... N'o dije ket komprenet e genskolidi, nemet ar breur Alano e vije bet : re lopez e oant, pe re strizh o spered. Enebiñ a rae, ouzhpenn, un « dra benak » en e galon. Ar garantez c'hlan-se, daoust hag iskis, a oa e dra-eñ, e deñzor-kuzh. Ha, dezhañ bevañ e kumuniezh, n'en doa ket d'he c'hendlodañ gant den.

Savet e oa bet he fenn, trumm, gant ar plac'h yaouank ; ha sevel a reas ivez he mantilh zu. Ar wech kentañ e oa d'ar breur Arturo gwelout he dremm dizolo, un dremm unliv damrouz : merc'hed e vro a veze ruz o divoc'h, e-giz avaloù azv. Skinañ a rae gant ur gened disi. Ar muzelloù, ruz-livet, a oa un hoal, daoust d'o mousklenn. An daoulagad du ha gleb, a zeve en o donder un tan a daole sklerijenn ha gwrez war an dremm paret warnañ. He selloù a oa dalc'het egile dindan o beli-hud, e-giz ar golvanig dindan re ar sparfell.

Dic'hwezhañ a reas Palmira, dre ma sanke he chapeledig en he sac'h.

— Ha mignon out din ? Ha rankout a rin, taolet kuit pep mezh ganin, dont da ganañ dit « serenadoù », dindan da breneztr ?... Fellout a ra din e vin karet ganit. Ne glevet ket lammoù va c'halon ? Sant va c'halon o lammat !...

Simudet e chome ar paotr. Ur vag kollet ganti he stur.

...Evel-se e tlee bezañ Adam, e Baradoz an Douar, aet e

youl digantañ, pa voe kinniget dezhañ gant Eva an Aval berz...

Lakaat a reas Palmira he dorn war vrec'h kleiz he divizour. Ur c'hlaouenn vev. Trumm, e krogas an tan-gwall e gwazhied ar paotr. Kregiñ e reas ar c'hrenerezh en e zivesker ; krenañ a rae, hep ma c'helle mirout.

Tarzhet he doa ar wirionez : en e gig an hini 'oa an orged ; n'eo ket ur garantez relijiel eo e vage. Ar valafenn, skañvbenn hag hedro, a oa anezhañ, o teviñ edo he divaskell ouzh flamm ar c'hadaliez. Ur vleunienn a wele dirazañ, kaer trelus ; an naer, avat, an hini a oa dindani gant he c'hilioù, ha flemmet a oa bet ganti. Palmira Manso y de la Torre?... Boued an argoll, e-giz holl verc'hed Eva...

— It kuit ! emezañ, dambennfollet. Tec'hit ! Ave, Maria purissima.

*
**

Nann ! ne blego ket d'ar c'hoant an hudurañ, a c'hell bezañ maget gant ur bugel bet dibabet gant Doue d'E servijout. Diframmañ a ray diouzh e galon an higenn zraenek, ha pa yafe an tamm ganti. An tan-se, a zeve e izili, gwashoc'h eget pebr ruz, ha c'hwez an ifern gantañ, hel lazhañ a ray, ha pa ranko en em zismegañsiñ, betek mervel gant ar vezh, ha bezañ barnet diwar c'haou ha didruez gant e genvreudeur hag an Tadoù-Renerien.

Bremaik, end-eeun, emañ ar « Capitulo de Culpa ». Bep gwener d'abardaez, e vez bodet, hervez ar Reolenn, an holl zanvez-leaned hag ar vreudeur-lik e chapel ar gouent evit « anzav » a vouezh uhel, dirak an holl, hag a-youl-kaer, un torr pe dorrige d'ar Reolenn.

Hag ober a ra evel m'en deus mennet, hep chom etre daou venoz. Daleañ en dije talvet kement ha biken.

Ruz betek e gilpenn, tenn e anal, daoulinet en deus e-kreiz leurenn ar chape!, troet e gein d'an aoter, e zremm ouzh tu an Tad-Mestr hag an daou Dad-Rener. Azezet eo an tri vanac'h gwenn en o stalioù uhel koadgizellet. En amc'houlou emaint ; eñ, avat, a gouezh warnañ, diouzh an daou brenestr uhel houarn-barrennet, bannoù sklerijenn diwezhañ an deiz o vont da get.

Pasaat a ra e genvreudeur, didrouzik, en o c'heder-keur. Bourret o deus al leñed, evit ar wech, ar re yaouank, evel-just, ouzh ar seurt kofesadegoù a vouezh uhel, dirak an holl : an dra-se a oa evito un doare pezh-c'hoari, sakr, a-dra-sur ; pezh-c'hoari, avat.

Abaoe nav miz ma oa er gouent, morse n'oa bet savet ar

breur Arturo diwar e stal da zont da ziskuilhañ a-ouez d'an hentez hini pe hini eus e siouigoù.

— Tad, pec'het am eus...

— Anzavit, breur Arturo !

— Faziet am eus...

N'eo ket evit mont hiroc'h. E c'hourlañchenn ez eus ur voullienn enni.

— Faziet am eus...

Ya ! Graet e vo ur viltañs anezhañ, ma anzav... ur pezh divergont siet-fall... kaset kuit, marteze, peogwir e vo bet treuzwisket poell e gofesadenn. Ma kav, a-drak, e kouezh e soutanenn diwar e zivskoaz, hag e tiskouez e gorf noazh, e ene saotret, d'e genskolidi :

— Tad, faziet am eus !...

Dishiliañ a ra e c'herioù, unan-hag-unan :

— Gwechall, em yaouankiz munudik, on bet o skrapañ per... hag avaloù... ha kastrilhez... ha... e jardin un amezegez kozh, e-tal ti va c'herent.

N'eo ket peuketa eo a reas kenskolidi ar breur Arturo, C'hoarzhin didro, ne lavaràn ket, ha leiz o begoù. Mousc'hoarzhin a reas ivez an tri barner. Hejañ a rae unan e benn, a-zehou da gleiz hep ehanañ, tra ma talc'he egile e zorn war e c'henou.

— Ha mat e oant, d'an nebeutañ ? eme, pa voe torret d'ar barrad, an Tad-Mestr, gant e vouezh kompez.

Ar breur Arturo a chomas, stouet e benn gantañ, hep respont. M'en doa klasket mezh, mezh en doa, ken e krene war e zaoulin.

— Breur Arturo !... — Pouezañ a rae an Tad-Mestr war e gomzoù — N'eo ket ar « Capitulo de Culpa » ur fentigell, ul lid da ziduellañ faltazi ar varzhed yaouank. Ha moarvat, rak roet eo bet deoc'h ho lod skiant-prenañ gant an Aotrou Doue, moarvat n' oc'h ket dic'houzvez eus talvoudegezh pennañ ar reolenn-se, a voe aozet gant furien, a anaveze ervat koustiañs ar venec'h.

Gouzout a ran oc'h deut dirazomp gant ar menoz izelaat ho spered dre sachañ goap warnoc'h ; mes ur gentel a zo da dennañ diouzh hoc'h anzav.

Kentañ pec'hed hoc'h eus graet : laerezh, laerezh en ur ober gaou ouzh ho nesañ. D'ho pinijenn, e lavarot un dizenez eus ho chapeled !

Eil pec'hed graet ganoc'h : ur pec'hed a lontegezh. Dav eo debriñ, a-dra-sur ; maget e rank ar c'horf bezañ. Reiñ dezhañ, avat, dres ar pezh a zo ret. Moarvat n'ho poa ket da zioueriñ e ti ho kerent, ha d'ho lontegezh eo, — pec'hed al

loen mut ! — e raec'h bod, pa 'z aec'h da skrapañ frouezh hoc'h amezeien. D'ho pinijenn, e lavarot un eil dizenez eus ho chapeled !

D'ar pec'hedoù-se, avat, Doue a vo bet trugarezus, dre ma oac'h bihan-kenañ, ha ne ouiec'h ket nemeur petra a raec'h.

Ur pec'hed all, avat, a zo bet sammet ganeoc'h, bremañ diouzhtu, war ar re-se. Emaoc'h o nevez-sammañ war ho laeroñsi hag ho lipouzerezh, pec'hed an ourgouilh. Faziañ a ra an den fur seizh gwech bemdez. C'hwi, ha krediñ a ra deoc'h 'z eus ur sant ac'hanoc'h ? Hag en em gavout a rit dreist d'an Den Fur e-unan, pa rankit, da izelaat ho kalon, mont keit-all, en amzêr dremenet, da glask abeg d'hec'h izelaat ?

Evit pec'hed an ourgouilh, breur Arturo, c'hwi a 'n em lakay, bremaik, da goan, e-kreiz ar sal-debriñ ! Dibunañ a reot ho tiv dizenez chapeled, war ho taoulin, gant ho tivrec'h e kroaz, ha, pa ho po echu, e pokot teir gwêch d'an daroù gant ho muzelloù...

Lakaat a reas un ehan, e-keit ha ma 'z ae ar breur yaouank d'e blas.

Dic'hoarzh-meurbet, e kendalc'has, goude-se, an Tad-Mestr gant e brezegennig diwar-benn al lorc'h, pec'hed ar spered, pec'hed Ministred Doue, an hini nemetañ ne vo pardon ebet dezhañ... Roet e vez, a-dra-sur, d'an neb en deus an enor da sevel betek ar Velegiezh, plas an Aotrou Krist, endeeun, war an douar, hag ar galloud zoken da liammañ ha da ziliammañ ar pec'hedoù. Hogen seul-uheloc'h an enor, seul-izeloc'h a dle bezañ ar galon. Rak, ni, an Dibabidi, ne veritomp ket hon enor. N'omp netra nemet uloc'h ha sempladurezh. Netra ne gont nemet an Aotrou hag E c'hras...

Ar breur Arturo, avat, m'en doa bet e walc'h a vezh, n'oa ket bet disammet gantañ e goustiañs.

*
**

Droug a oa ennañ outañ e-unan, rak en em gemeret en doa evel ur genaoueg, hag evit ur genaoueg e oa bet kemeret gant e genvreudeur.

— Pitiaoul a zo c'hoarvezet ganeoc'h ? a c'houlennas, ur wech bennak, ar breur Alano digant e geneil e-pad ar studi vintin.

— N'oc'h ket evit kompren.

— Me 'oar : kleñved ar gêr ! Emaoc'h adarre o selaou tonigenn ? mor... Ho korf amañ, hag ho spered e traoñiennoù glas Breizh-Izel... marteze dindan gwez avaloù milzin an dimezell gozh ?

— C'hwi ivez, breur Alano, a gav on bet brell ha droch, dec'h da noz ; n'eo ket gwir ?

— Pa 'z eus meneg avaloù, breur Arzhur, e lavar in deoc'h n'am eus ket debret Aval Skiant ar Mad hag an Droug, ha n'ouzon ket pe soñj a zo aet dre ho penn, o reiñ dimp hoc'h abadennig termaji.

— Ma ! N'eo ket gant kleñved ar gêr emañ.

— Ho kalvedigezh ?

— Doue ra viro, hag ar Werc'hez Vari binniget !

— Ur glotenn zivalav, neuze, d'ur rimadell bennak, o chom da vouzhañ e beg ho pluenn ?... Emaomp ganti !

— M' hel lavar, sur ! Klevit, breur Alano !...

Sachañ a reas e vignon, dre e vilgin, betek an trepas, war-du dor an dorgenn, ha silañ a reas dezhañ en e skouarn :

— Din-me, ya ! me 'zo bet kinniget din-me Aval Skiant ar Mad hag an Droug.

Souzañ a reas ar breur Alano, evel skoet gant un taol-dorn e-kreiz e vruched. Sellout a reas ouzh ar breur Arturo, evel ouzh un den bet darbet dezhañ koll e lod baradoz, evel ouzh un den o tont diouzh rouantelezh ar gozed.

— Se eo n'out ket bet gouest da anzav er « Capitulo de Culpa ? »

— Eeun-hag-eeun.

— Paotr Tin, n'eo ket bidennoù a gontez din ?

— Ar wirionez ! Graet eo bet din ar c'hinnig gant merc'h Eva. Ma ne vijen ket redet kuit...

Dezrevell a reas darnoùigoù — darnoùigoù nemetken — eus ar c'haoziou skoemp, a oa bet en iliz etrezañ ha maouez du Miranda.

— Feiz ! Mat ac'h eus graet, d'am meno, tevel war seurt darvoud. 'M eus aon e oa echu ganit tañva blaz « garbanzos » (fav ruz) Kastilha-Gozh, hag e vije bet kaset da zebriñ yod-silet, e ti da vamm. Brrr !... Nemet, na petra ! Te a zo bet re hir da fri, dalc'hmat.

— Ur servij a bouez bras am eus da c'houlenn diganin, Sezni. Va devezh diwezhañ eo diskenn en iliz. Bez ar vadelezh da vont, fenozh, em flas, d'ober un taol-skub d'ar chantele, ha da ziboultrennañ an aoterioù !

— A wir galon vat ! Mont a rin, sur... Ha mar deu pompinenn Eva war va zro, — yaouank e oa ivez ar breur Alano : c'hwezek vloaz bennak, — gant gras Doue, ha va botez-me e menez kêr-vrammoù hounnezh...

C'hwi, avat, « hermano Arturo », it d'ar c'halloup da gavout ho Tad-Rener !...

*
**

Tremen a reas an deiz. Dizroukavelet e benn, ar breur Arturo a gane ar bed adarre en-dro dezhañ. Gwelout a rae adarre ar manati hag e vreudeur gant daoulagad hinon.

Heuliet en doa ali Napoleon : — An trec'h d'ar vaouez, an tec'h !

Padal, goude studi an enderv, ar breur Alano a voe kemenet dezhañ, war un dro gant un nebeut kloer all, mont d'ar menez, da zourañ, kerkent ha kuzhet an heol, ar gwezigoù pin nevez-plantet, hag a oa o kinnig krazañ gant ar sec'hor.

Ne vo ket distro e koulz.

— Breur Celestino, ur servij am eus da c'houlenn diganeoc'h !

— Ya !

— Ha ne c'hellfec'h ket kemer va flas, hiziv, en iliz. Va devezh diwezhañ eo.

— Perak ? Dalc'het oc'h un tu bennak all ?

— Ya !... « Dalc'het e pelec'h ?... » Ya ! Kregiñ a ran bremaik, en hor chapel, gant un naved pedennoù.

— Breur Arturo, c'hwi a grogo warc'hoazh, — ar sul a vo, — gant ho naved pedennoù. N'am eus ket afer gant ho tigarziou.

Tonket e oa e rankje en em ziluziañ e-unan en e enkadenn.

Diskenn a rankas ar breur Arturo d'e gefridi.

...Nann ! Ne sellfe ket outi !... Dereat e vije, a-dra-sur ! Dibleg ivez : — N'oc'h ket a-berzh Doue !... Peoc'h digant ho kenou ha « vaya Ud. con Dios ! » It gant Doue, mes a-zirak va daoulagad-me ha diouzh va soñj !... — Setu, ya ! setu petra a lavarfe dezhi...

Hogen, ne oa ket aze...

Gloria in excelsis Deo !

En em lakaat a reas ar breur Arturo da skubañ. C'hwitellat en dije graet gant ar blijadur. Treiñ a rae e benn, bep an amzer, — n'oa ket evit mirout, — war-du chapel Itron Varia ar Rozera, ma teue eben da zaoulinañ, bep abardaez, war an derez-vaen, ouzh an aspled.

Ne oa ket deut.

Truez en doa bet an Aotrou Doue ouzh e velegig blin, o c'houzout moarvat ne vije ket bet evit trec'hiñ. Daoulinañ a reas ar breur Arturo, war ur gador-bediñ, da lavarout, e trugarekadenn, un dizenez eus e chapeled.

— Me ho salud, Mari, leun a c'hras, an Aotrou Doue 'zo ganeoc'h, binniget oc'h etre an holl wragez, ha binniget eo frouezh ho korf, Jezuz !

Santez Vari, Mamm da Zoue, pedit evidomp, pec'herien, hiziv ha da eur hor marv !

Ne oa ket deut !... Hag e skube hag e tiboultrenne ar chapelioù gant un dorn bagol. Sellout a reas ouzh an orolaj vras... Ha ne zeuje ket... Tri c'hard eur e oa c'hoazh da c'hortoz kent serriñ dor an iliz. Habask ar paotr, hag azezañ da bateriñ :

— Me ho salud, Mari, leun a c'hras, kerruz eo da jeno-flez !... Biskoazh seurt dievezhded !... Santez Vari, Mamm da Zoue, pedit evidomp, hiziv, hag em eurioù an hun.. ha, da eur hor marv, kaout tremenvan ur jenoflenn war da vrennid...

N'oa ket evit kenderc'hel gant e chapeled. Etrezañ hag ar Werc'hez vinniget a oa en em silet ar vaouez du...

Gant ma ne zeuio ket ! Amzer a zo c'hoazh avat : un hanter-eur.

Harpañ a reas ur pennad ouzh aspled an aoter vras, ha mont ha dont a reas e selloù warni. Stummet e oa an aoter e-giz un iliz-veur gotek, gant un niver bras a dourioù beget-uhel, hag aour-wisket, traoñ ha laez, hervez giz Spagnoliz. A-zioc'h e benn, war an aspled, un erer aour, sanket gantañ e skilfoù en ur pikol boull aour, a bare e selloù diflach war dor ar maez.

Ha ma ne zeufe ket !...

Biskoazh kement-all ! Edo ar breur Arturo o verzout e oa ret dezhañ he gwelout, ur wech diwezhañ... Alc'houez ar Skiant... Alc'houez Skiant ar Vuhez... Pezh a ouie, eñ, n'oa nemet deskadurezh diwar levrioù, skiant diwar c'horre : hel lavar et he doa...

He gwelout a ranke. E gefridi a oa prezeg Komz ar Wirionez d'ar bobl fidel, en argoll er Bed Bras. Ha petra a ouie, eñ, diwar-benn ar Bed Bras ?... Milligañ pec'hedoù ar C'hig ?... Ha petra 'oar diwar-benn ar genbec'herez ?... Ar Vaouez ?...

Alc'houez ar Skiant !... Anaout ar Vaouez, anaout ur vaouez, anaout Palmira !... Ganti emañ an diskoulm d'ar c'hevrin.

Touch a ray outi...

— Touch nemetken gant va dorn, touch ouzh ar vronn, netra ken ! Skrijañ a reas :

— Eno emañ merk-digemmanñ ar Vaouez. P'eo bet c'hwezhet ganti em gwazhied tan ar c'hoant gouzout, hi a vezo anezhi ivez ar feunteun, a lazho an tan-se... Lakaat va dorn war he brennid ! Ne din ket pelloc'h. Me 'zo gwaz, me 'zo paotr youlet-krefiv, ur penn yen, kaer o deus lavarout on barzh... Ret eo din gouzout, din da c'hallout komz, diwezhatoc'h. Ne nac'ho ket Palmira : ur vacuezig, sempl dre natur, ne c'hell nemet sentiñ. Ha ma c'houlenn muioc'h, — piv 'oar — ma lavar din : — Kendalc'h ! e respontin dezhi, krenn ha kras, an taol-mañ, an taol-mañ, rak neuze eo e vo anezhi skoazellerez an diaoul : — « Vade retro, Satanas !... ».

Hep gouzout dezhañ, e oa erru ar breur Arturo, echu gantañ e labour, e-tal chapelig Itron Varia ar Rozera, ma veze daoulinet Palmira, en deizioù diagent.

N'edo ket eno. Didud a oa an iliz teñval. Ha didrouz, war bouez ur sioul a zraskadenn-pleñchod, a-wechoù, du-mañ du-hont.

Treiñ a rae an eur. Bremaik e vo poent morailhañ an nor, ha distreiñ d'al laezioù, du-se, er penn pellañ eus al leandi meur.

Ha bez' e c'helle ne zeuje ket ?

Azezañ a reas ar breur Arturo, da c'hortoz, war ar skabell voas. Tennañ a reas e chapeled diouzh e chakod. Parañ a reas e sell war dremm Itron Varia ar Rozera, fichet kran gant he sae hir voulouz mouk.

— « Ave, Maria, gratia plena... »

« Dianket o klask ar peurvad, ne gaven neblec'h, edon o vont skuizh, pa 'n em gavis ganit, â te, kaer e-touez ar re gaer, dibabet gant va c'halon, rouanez va huñvreoù, « o divina ! ».

Ne c'helle ket bezañ. N'eo ket al lean a bede, n'eo ket ar barzh a gane. Savet a oa un den all er breur Arturo, un den dianav, a lakae an daou all da souzañ.

...Solo me gusta la sonrisa de tus labios de granada...

(Ne vourran nemet ouzh mousc'hoarzh da ziweuz c'hreunadez...)

Emañ o noziñ en iliz sioul-meurbet ha didrouz. Soetiñ a ra damskleuroù aour an aoter vras gotek. Gwigourat a ra gwikefre merglet an horolaj, o rakseniñ tintadoù seizh eur-nôz.

Poent eo serriñ. N'eo keut deut.

— ...Solo me gusta la altivez de tu mirada...

(Ne vourran nemet ouzh da sell balc'h...)

Marteze ! Nemet...

— Diskiantoc'h egedon n'eus ket war an douar !

Sevel a ra da vont.

Dont a ra d'e skouarn, a-dreuz mogerioù fetis an iliz, diouzh ar maez, un tu bennak, e Miranda, notennoùigoù ur gaita ; ur paotr Kastilha bennak, o tiverrañ e amzer e-tal dor un « estancia ». N'eo ket barrek war ar benveg, rak stlejañ a ra war an ton, ken eo tristedik ha hiraezhus.

— Du-mañ ivez, ez eus biniawoù, eme ar breur Arturo, heñvel mat o son ouzh hini ar gaita. Nemet sartoc'h int, ha lakaat a reont Breizhiz da gas ar jabadao en-dro...

Chom a ra en e sav dindan porched an iliz. Deiz bras eo c'hoazh, er-maez, ha tomm, e bleuniadeg limestra ar c'huzheol, a-zioc'h torgennoù ar c'hornog. Mes didud eo ar blasennig he gwez kasia dirak dor an iliz, didud ar vali wezennek a

ziskenn war-du kêr.

N'eo ket deut, ha ne zeuio ket...

Paotr ar gaita, avat, kavet gantañ an ton hag ar mentadur, a daol bremañ er-maez, en-dra ma c'hell, ur « fandango », drantig ha gôpaer, ken eo ur blijadur.

Kounaat a reas al lean yaouank azen bihan ar gouent, a ganas gloar, ar sul araok, pa oa 'n em gavet, ar wech kentañ, gant Palmira. Echuiñ a rae ar pezh-c'hoari war un ton lamm-da-laez. Mat ar bed!... Ar Bed a zo anezhañ ur « fandango »... pe ur jabadao, ha neb ne zañs ket a zo ur genaoueg. Ole!... — Me, n'on ket eus ar Bed! — Hag e vorailhas dor vras an iliz.

Tintet en doa kloc'h koan, ur pennadig mat e oa.

*
**

Savet e oa da solieroù uhelañ ar manati. Mont a rae hed-ha-hed gant steudad an trepasioù strizh, amsklaer ha dilevenez, davet skol an danvez-leaned, du-hont, ouzh tor ar menez. Teurel a reas, dre zegouezh, ur sell war-du kêr, dre ur prenestr houarn-barrennet.

Darbet e voe dezhañ hopal.

Edo o tont. Hi an hini 'oa, en traoñ, du-se, er vali c'hlas, o hastout war-du an iliz, hi, ar weledigezh-se, ur marzh ar c'havout anezhi, gwenn-kann-wisket penn-da-benn, nemet he mantilh zu gant he c'hrib uhel war he fennad blev du e-giz askell ar vran. Gouhin he chupennig wenn, stardet en dargreiz vistr, a lakae splannoc'h puilhentez ar brennid balc'h, ur bounner a rozenn liv ar gwad bev o flammañ warnañ. He brozh, stegnet pervezh war he digroazell hag he morzhe-doù leun, a ziskenne betek hanter kofoù he divhar o neuz flour, un hoal.

Ha dont a rae d'hec'h arroud, soublet hebleg he fenn hag he divskoaz war-raok, he sell paret war vein an hent, ouzh piltrot he botoùigoù gwenn uhel-seuliet, gant ar c'hammedoù-se, mibin ha munut, a verc'hed kêr, a vez souezhet ganto, evit ar wech, ar wazed yaouank, betek krediñ en o ardoù blizik. Ruz-ruz a oa gant an tizh he dremm rouz dizolo. Skinus e oa e-giz ur verc'h nevez.

Gwelout a rae ar breur Arturo Palmira evit ar wech kentañ; evit ar wech kentañ, e wele ar Vaouez gant daoulagad ar par.

Diwezhat.

Diwezhat e oa ivez ar breur Arturo d'e goan, dre m'en doa re hir-gortozet. Troc'hañ a reas a-rampadoù bras etrezek saldebrin an danvez-leaned.

— Ne vin na manac'h na beleg! emezañ.

Youenn DREZEN.

AR C'HABITEN MEZV

pezh-c'hoari pevar arvest ennañ

gant ABHERRI

tennet eus « Pezhioù-c'hoari berr »

d'ar c'habiten KOURTEL

TUD AR C'HOARI

EVENOU, Kabiten ul lestr-karg, 40 vloaz.

RIOU, Eil kabiten, 36 vloaz.

HERVE, Ofisour, 30 vloaz.

MALOU, Martolod, 22 vloaz.

El leur-c'hoari e weller da gentañ kambr-lestr ar c'habiten enni un daol e-kreiz, div armener, lomberioù-lestr, kleuzeurioù-tredan staget ouzh ar magerioù, ur gwele izel ouzh ar vur a-zehoù, ur burev ouzh ar vur a-gleiz. Dre ul lombr, er goueled a-gleiz, e spurmant ar dremmwel ar mor. Un nor er goueled a c'heller digeriñ war du kleiz treuzell ul lestr-karg bremañ. Gwelout a reer e-barzh, warlerc'h un dachenn oulle div wezh donoc'h eget ar gambr ha dirak houarnaj a guzh an dremmwel, ur buker gant nadoez-vor. An nor a vez digoret peurliesañ ha dalc'het evel-se gant ur morailh. Er gambr ne gaver netra e-pign na tennerisoù erbet a c'hellhe monet gant horellañ al lestr. Ne spier an horelladur nemet dre hini an dremmwel el lombr ha dre jestroù an dud en o sav evit chom kempouezet mat.

A-dreñv d'al leur emañ ret aozañ binviji evit ober trouzioù : en donvor, pa dro ar c'heflusker, bourbl ar mor hag an ijin mentadet, pa ne dro ket, trouz an avel ; goude pep kemenn d'ar stur pe d'an ijin, tinterezh distag kloc'higoù.

An dud a vez gwisket e-giz ofiserion ha martoloded al listri-koñvers.

ARVEST I.

En donvor, e-pad an deiz. Horelladur dister. Evenoù a achu e verenn, chouket ouzh taol, e-kreiz ar gambr. Kornbutunat a ra, soñjus. Digor eo an nor. Er maez e weler Herve o kemer uhelder an heol gant ur c'hwec'hvedenn-gelc'h e-tal d'ar buker. Luc'hskeudenn ur vaouez yaouank a vez lakaet war vurev ar c'habiten.

DIVIZ I

EVENOU, en e-unan ouzh taol,

Huchal a ra Herve teir gwezh « Top! » en ur gemer uhelder an heol gant e c'hwec'hvedenn-gelc'h ha mont a ra kuit seul gwezh war-zehoù evit lenn derezadur e venveg. Goude-se e teu Maloù e-barzh, ur c'hreg en e zorn, da skuilhañ didrouz kafe e tas ar c'habiten; mont a ra kuit a-benn. Evenoù a laka sukr hag a lonk habask e dasad kafe.

DIVIZ 2

EVENOU

HERVE dirak an nor, doujus

HERVE

Kabiten, setu lec'h al lestr da greisteiz. War an hent e vehemp met div lev-mor goulerc'het.

EVENOU

Diskouezit 'ta!

Herve a zeu e-barzh, ur blannennig en e zorn lec'h m'emañ bet treset linennoù a-dreuz

HERVE

Sed amañ linenn eizh eur. Ne dalv netra, abalamour da fals dremm welioù. He lezel a ran er maez. Hini nav eur hanter hag uhelder kreisteiz en em droc'h aze. Ar pezh a ra div lev-mor warlerc'h.

Evenoù a sell ouzh an tres, un herrad

EVENOU

Dalc'hit 'ta d'al lec'h prizet.

HERVE o vont kuit

Mat, Kabiten!

Monet a ra kuit war zehoù. Didrouz. Ar c'habiten a sav hag a ya betek an nor

Levier !

EVENOU *a-strew*

ur vouezh

Heñ ?

EVENOU

Kae da glask an eil kabiten !

Respont erbet. Trouz paziou o vont kuit. Evenou a lazh tan e gorn-butun, a chouk ouzh e vurev hag a sell gant ur gwenc'hoarzh habask skeudenn e vaouez

DIVIZ 3

EVENOU

RIOU *o tonet, imoret fall*

RIOU *hep doujañs*

Setu me !

EVENOU

Arc'hoazh e vimp e Dunkerk, war dro eizh eur. Ret e vo diskargañ al lestr buan gant holl hon ijinoù. Benn dilun ez imp din. Mar bez ret e labouro ar merour a-hed an noz-mañ war hent Haifong.

RIOU

Kompren a ran... Arabat bout prest dilun. Sac'het gwern-garg stribourzh a-dreñv.

EVENOU

Aes eo kempenn an traoù, hervez ar pezh a zo bet lavaret din. Mar bez ret e labouro ar merour a-hed an noz-mañ d'achuiñ ar spisoù. Arc'hoazh etle bout prest holl ar benveger.

RIOU *gant kounnar dalc'het*

Ret eo... Ret eo... Nen domp ket war listri ar Roue amañ ! Gout a ran ma micher. Dober hon eus a chom ur sizhuniad diskuizh ac'hoel e Dunkerk.

EVENOU *kreñv met habask*

Dilun am eus laret. Tu a zo da zisoc'h o tilezel ar c'hoant hor boa da vont d'ar gêr. Me ar c'hentañ... Na chom ket aheurtet...

RIOU *o tarzhañ*

Aheurtet ? Arsa skuizh on ganit ! Ha nen dout ket mab ur pesketaour a ma farrez ?

EVENOU *habask*

Mab ar pesketaour ha mab ar postour a c'hell bout mignoned vat goude ar servij. Amañ neoazh me eo an hini a gemenn ha...

o pouezañ war bep ger

ne fall din tabut erbet.

RIOU *diroll*

Ma gwalc'h am eus gant da ardoù mac'homer ha gant ar c'hozh vag-se ! Arc'hoazh e tilestrin ma sac'h.

EVENOU *gen*

Vel ma plij dit ! Merdeourion dilabour a zo, stank a-walc'h evit kemer da blas.

un herrad

Den hep grad vat ! Ha nen dont ket bet mat en az keñver ?

RIOU *kounnar ennañ*

Gant da stumm gwarezus, evel just !

habaskoc'h

Skuizh on gant ar verdeadurezh, betek gouzout. Mont a rin d'ober un dro vale er vro, da ziskuizhañ un nebeut mizioù.

*jestr davet skeudenn ar burev
gant ur gwenc'hoarzh likoez*

Bout ez eus merc'hed koant en Izenac'h hag e kavin ar re mignonezed agent...

kalet

Diouzhtu ma vo fardet al lestr e kemerin ar pezh zo dleet din ha kenavo !

emañ edan vont kuit

EVENOU *war sav*

Ali ganit. Kae kuit ! Met ma n'eo ket aozet ar wern-garg arc'hoazh da vintin, evel m'am eus kemennet, e vi lakaet en harzoù.

RIOU *o vont kuit, gourdrouzus*

A dra sur ! Ar c'hreñvañ out. Ret eo plegiñ. Met tuchant ma zaol-digoll am bo !

mont a ra kuit

un herrad

EVENOU *en e sav, pouezet war
bost an nor*

Herve !

DIVIZ 4

EVENOU**HERVE** o tonnet, lûnedoù kreskat
en e zorn**HERVE**

En ho kourc'hemenn !

EVENOU *habask*C'hwï a gemero karg an eil kabiten, kentizh ha ma vimp en
eorva !

AR OUEL A GOUEZH

ARVEST II.

*Memes leur-c'hoari. En ur porzh da fin un enderv. Gouloù
tredan er gambr dija. Dre al lomber hag an nor digor e spur-
manter gwerni bagoù tost. Trouz givri war ar c'hae. Kambro
oulle. War ziskenn ec'h a gouloù an deiz.*

DIVIZ 1

EVENOU**HERVE** o tiboukañ o daou dirak
an nor, er maez**HERVE**

Arc'hoazh da greisteiz e vo karget hol lestrad spoue.

EVENOUMat tre. Emañ em spered monet kuit da bevarzek eur.
Klokait ar bouedoù e-pad ar mintiniad.**HERVE**

Graet'vo... Ha me c'hell ober un dro war zouar ?

EVENOU

Diskennit 'ta. Chemel a ran war vourzh henqazh...

HERVE

Trugarez deoc'h !

mont a ra kuit

DIVIZ 2

EVENOU *en-e-unan**Ar c'habiten a zeu e-barzh, a lam e gasketenn, a huanad
hag a chouk ouzh e vurev da skrivañ ul lizher.*

Klevout a reer un akordeoñs en estaj izeloc'h o seniñ div pe deir gwez adarre « An heol a sav ». Goude-se e tav.

EVENOU o adlenn e lizher disonik

Rozenn garet,

Netra ac'hanout c'hoazh a-c'houde Dunkerk ! Erbedet mat em boa dit koulskoude ober gant ar post-karr-nij. Tud al lestr o deus resevet dija daou sac'h-lizhiri warlerc'h an disparti.

Goulenn ali digant ar resever, daoust din karout gwell, a-c'houde distro Rioù al lorc'hek, ma chomi hep dont re' lies e ti e dad, en deus klevet emichañs hir gomzoù diwar ma fenn ! Herve, an hini a ra evitañ (rak unan youank am boa degemeret) a vez un den a feson.

Fall eo lakaat a-gevret tud an hevelep parrez, oadet ur seurt 'gozik.

Mall eo ganin lenn ul lizher ac'hanout. Na hir e vo redadenn Haifong, dreist-holl goude meskont Dunkerk, lec'h n'em eus ket gallet kuitaat al lestr ha dont d'az prec'hata. Gant da lizhiri ac'hoel e vehe tu da zerc'hel... Ar mor, kompren a rez, ne jaoj nemet ouzh ar re zizemez ! Pa garer e wreg eveldon-me, n'heller mui bevañ 'vel araok hag an deizioù a jeder e-giz ur skoliad...

*stekñ a reer ouzh korn an nor
ha Maloù a spurmanter*

Deut e-barzh !

DIVIZ 3

EVENOU

MALOU gant lizhiri

MALOU o reiñ unan d'Evenou

Ul lizher, Kabiten !

EVENOU

*a sevel e benn laouen
hag o tont da vout beun-
nek p'en deus sellet
ouzh ar golo*

N'eus ken ?

MALOU o vont kuit

N'eus ken, kabiten !

*Ar c'habiten, beunek, a sav, a
zigor ar golo, a lenn buan al
lizher, dizudi splann eo, hag hen
taol war e vurev*

DIVIZ 4

EVENOU *en-e-unan*

Netra c'hoazh... nemet an notenn-mañ !

Petra zo o treiñ, ma Doue ? Petra zo degouezhet ganti ?

*Ober a ra monedone taer. Kle-
vout a reer c'hoazh sonerezh an
akordeoñs*

Durc'haet ouzh ar foto

Rozenn !

Dic'hoanag ennañ

Ha selaou a rez ouzh ar Rioù milliget-se ?

*Digor a ra koufrig an armel
e-tal ar gwele. Kemer a ra ur
voutailh leun a rom hag ur
werenn. Lonkañ a ra ar werennad
er un taol hag a laka an holl war
an daol-greiz.*

*O azezañ, beunek
un herrad*

A-vihanik en em anavont...

Ar wirionez a oa ganin pa laren gwezharall nen deo holl ar gwragez nemet gisti...

Didrouz

*Evet a ra ur werennad
arall, difonn*

*An akordeoñs a grog arre,
en e sonenn*

AR OUEL A GOUEZH

ARVEST III.

*Nozvezh en donvor. Brumenn. Klevout a reer pep munutenn
son boud ar c'hwitellerez. Dor serret. Dizurzh er gambr : ur
werenn war an daol, boutailhoù ha paperioù a-strew war ar
burev. N'eus mui luc'hskeudenn erbet. Sae war al leur. Ar
c'habiten, aotennet fall, houpet e vlev, a gousk pounner war
c'holoenn e wele. N'eo gwisket nemet gant roched ha lavreg.
Ur gleuzeur entanet hepken er gambr.*

DIVIZ 1

EVENOU

kousket

MALOU o tonet, goude 30 eilenn
hag o serriñ an nor.
Noz dall er maez

Kabiten !

MALOU *e-kreiz ar gambr*

*Respont erbet. Maloù a
dosta ouzh ar gwele
hag a hej ar c'habiten.*

Kabiten !

EVENOU *o tigeriñ daoulagad skoelf*

Adserriñ a ra e zaoulagad

MALOU *ouzh her hejañ arre*

Kabiten ! An ofisour da garter a gas kevell deoc'h emañ
diskennet ar sont edan bemzek metr.

EVENOU *goachennek e vouezh*

Penaos ?... Peoc'h !

MALOU

Hag e c'heller dont ugent derez war-zehoù ?

EVENOU *ouzh en em dreiñ trema'r
vur en ur vourboutat*

Mat eo an hent evel-se. Kae kuit !

*Maloù a zigor e zivrec'h man-
tret hag a ya kuit en ul lezel an
nor digor ha morailhet. Didrouz.
Adkousket eo Evenoù ha roc'hal
a ra.*

DIVIZ 2

EVENOU *kousket*

HERVE

MALOU *o tonet war un dro*

MALOU

N'em eus graet netra gantañ.

HERVE *o tostaat*

Mezv eo, biskoazh kement 'rall.

jestr trema'r burev

Sell ouzh ar pezh en deus lonket !

*Int a arvest ouzh o c'habiten
en-o-sav*

MALOU

Mantrus eo ! Ur c'habiten ken mat, n'eus nemet daou viz
c'hoazh !

HERVE

Setu ar stad lec'h ma c'hell kouezhañ un den seurt gant henezh, dre wall an dimeziñ !

MALOU

Hañval eo gantañ emañ dogan, a-c'houde ne resev mui lizher erbet.

Ha ne vehe ket un ard da Rioù ?

HERVE

Da Rioù pe d'un all, ne vern ma faotr, ne dalv ket kalz ar merc'hed ha setu un den parev !

*Eñ a glask an tu da zihun
Evenoù ouzh her hejañ hep ten-
nañ netra anezhañ nemet ur gro-
mellerezh*

Netra d'ober... Gwazh-a-se ! Me a gemer karg ar c'habiten. Mall eo dont war-zehoù. Nag ur vrumenn dev !

*Mont a ra kuit, Maloù war e
lerc'h.*

Kentizh ha m'emañ er maez

Levi d'ar 320

un herrad. Trouz ur c'hloc'hig

UR VOUEZH

Hent d'ar 320

MOUEZH HERVE

Nag ar sont ?

MOUEZH ARALL

Daouzek !

MOUEZH HERVE

Sontit pep hanter vunutenn !

AR VOUEZH ARALL

*div wezh etre pep
taol c'hwitellerez*

Trizek !

Unnek !

Unnek !

Daouzek !

Eizh !

Eizh !

C'hwec'h !

MOUEZH HERVE

Didrouz.

A-sav !

Na trouz ar c'heflusker

Na trouz an avel

Goude 15 eilenn, stokadenn, trouz ur c'harrad traezh a vehe skuilhet. Ar werenn war daol ar c'habiten a gouezh; torret eo. Kouezhañ a ra Evenoù ouzh troad e wele.

MOUEZH HERVE*kreñv*

Babourzh ! Laoskit an eor !
War-dreñv hanter !

*kloc'higoù, garmoù, trouz ur pikol
chadenn o redek er strobank
Evenoù a sav, skoelf, o treuzi-
gellat*

EVENOU

Mallozh ruz ! Skoet hon eus.

*Treuzigellat a ra trema 'n nor,
a sko ur gadoer hag a gouezh war
al leur. Kounnaret e sav en ur
gemer e sae*

Gast !...

Herve ! Men emamp ?

HERVE o tiboukañ

War ar sec'h, ouzh un draezhenn, e-tal Damiet. Ne weler tra... Laosket em eus eor babourzh ha emañ ar c'heflusker war-dreñv hanter.

EVENOU o tihun en un taol

War-dreñv a-herr !

*Lakaat a ra e sae hag a ya er
maez, divezveziet groñs. Ne weler
mui den*

AR GOUEL A GOUEZH**ARVEST IV.**

Deiz. Skoet eo atav al lestr evel ma tiskouez an dremmwel difiñv a-dreuz a weler el lomber digor. Kambroulle, kempennet mat. Dor digoret. Er maez tud leun a gefridi. Gwelout a reer ar c'habiten gant un uhelgomzer en e zorn, skuizhder war e zremm.

DIVIZ I

EVENOU er maez war an dreuzell

HERVE kambroulle

EVENOU *gant un ugelgomzer war zehoù*
 War-raok, ar ramoker!
war gleiz
 Hiñsit ar chadenn!
trouz un traouilh un herrad
 War-dreñv hanter!
 Ar stur war-zehoù pemzek!
trouz ar c'heflusker Amzer hir Evenoù a ya kuit war zehoù

HERVE *o tremen dirak an nor*
 Ar staon 'zo war-neunv...
An dremmwel a zeu da vout eeun a-nebeudigoù el lomber

MOUEZH EVENOU
 Hiñsit, linkit an eor...
 A-sav!

un herrad

HERVE *stouet evit gwelout davet ar frigalion*
 Diskoet omp!

MOUEZH EVENOU *Kreñv dre an uhelgomzer*
 Laoskit ar fun-ramok
 Ec'h an war-raok.

MOUEZH ER MAEZ *un herrad*
 Laosket eo ar fun
 Uhel ha dilui eo an eor!

MOUEZH EVENOU
 War-zehoù pemp war'n-ugent. War-raok goustad...
o tont betek Herve dirak an nor hep uhelgomzer en e zorn ar wezh-mañ
 Herve! Chomit da garter! Hent d'an hanter-noz betek solioù tregont metr. Goude-se hent d'ar 325, herrded dek kloum.

HERVE *Herve o sellout ouzh an nadoez-vor*

Zero ! Hent d' an hanternoz.

Herve a ya kuit da zehoù

EVENOU *war dreuzoù e zor*

Levier ! Larit d'ar ramoker !

Trugarez evit ho harp.

d'Herve

Hepzañ e chomzemp sur peget mat ouzh traezhennoù an Nil !

MOUEZH HERVE

Un den a feson eo. Degaset en deus ouzhpenn a Borzh-Saïd ur sac'h-lizhiri degouezhet kentizh goude hon disparti.

EVENOU

Lakait e penn al lavar : hag ho sac'h-lizhiri...

evitañ e-unan

Ur piled a zlean d'hennezh !

Dont a ra e-barzh, a serr an nor, a lam e gasketenn hag a chouk skuizh brein war e wele

DIVIZ 2

EVENOU *en-e-unan*

Bac'h ! Nag un abadenn ! Brasat ur chañs ivez...

un herrad

Sevel a ra, a gemer ur voutailh hogosik leun a gognak, en em laka ouzh taol, a lonk ur werennad hag a chom soñjus un herrad hir.

DIVIZ 3

EVENOU

MALOU *o stekiñ ouzh an nor*

EVENOU

Deut e-barzh !

MALOU *o tont gant ur pakad bihan, laouen*

Kabiten ! Bout ez eus ur pakad evidoc'h er sac'h-lizhiri kaset dimp gant ar ramoker.

EVENOU

digar

Ur pakad ?

MALOU

Ya hag erbedet c'hoazh. Lezel a ran ar fichenn da sinañ.

*Lakaat a ra e bakad hag e
fichenn war an daol.*

EVENOU

Trugarez !

*Maloù a ya kuit en ur serriñ an
nor*

DIVIZ 4**EVENOU en-e-unan**

o pouezañ ar pakad

Skañv eo. Piv a gas din an dra-se ?

*En ur lenn difonn chdmlec'h ar
c'haser*

Lez-varn ar farioù Gwened. Prosez Rioù

Kaset goude krog-barn.

soñjus

Prosez Rioù ? Peseurt prosez ?

*souezhetoc'h-souezhet a-getec'h ma tiger ar pakad
gant evezh*

Petra'ta zo e-barzh ?

*Tennañ a ra ag ur paper un dousennad lizhiri,
hañval holl an eil ouzh egile. E zremm dreboulet
oc'h anavezout ar skritur*

Arsa ! Holl al lizhiri a zo anezhi...

*Pakad al lizhiri a riskl betek an daol etre e vizied.
Daroù a zeu en e zaoulagad.*

Rozenn, Rozenn ! Da damallet em eus e gaou em c'halon.

*Sevel a ra da vont prim tremar burev. Tennañ
a ra ag un diretenn izel foto e wreg, torret he
gwer met divoulc'h he skeudenn, pokañ a ra dezhi
hag he laka dic'hoarzh e lec'h a enor.*

Doe ra vo benniget ! Rioù nen deo met ur paour-kaezh,
duac'h da laerezh ma lizhiri hepken...

*Pan deo o tistreiñ davet e lizhiri evit o lenn, spial
a ra ar voutailh kognak war an daol. Kregiñ a ra
enni, beunek en un taol*

Evenoù eñ ivez nen deo met un amoed !

*Tostaat a ra d'al lomber digor hag a daol ar
voutailh d'ar mor gant ur jestr a zisamm, e-pad ma
kouezh ar ouel.*

DIWEZH

RAKTRES UR GERIADUR (1)

gant William B. SHEPARD SMITH

Pennadig M. K. en niverenn 11 (p. 59 « Gerioù brezhoneg bev ») am laka ur wech all c'hoazh da soñjal pegement a ezhomm a zo eus ur geriadur klokoc'h. Ur yezh pinvidik meur-bet eo ar brezhoneg, a-douez yezhoù ar bed, dreist-holl e-keñver he zeñzor gerioù. Ur gwir a deñzor eo, ivez, ha na dlefe ket bezañ kollet pe vihanaet dre chom dianav. Kalz a c'herioù a zo ha na gaver anezho e geriadur ebet.

Hep mar ebet, o deus kalz a vrezhonegerien klasket dastum gerioù nevez kavet pe kavet gant sterioù disheñvel. Na kaer e vefe ur geriadur a rofe an holl c'herioù a gaver e pajennoù *Dihunamb!* ha netra ken!

Bete vremañ ez eus geriadurioù brezhonek mat-kenañ; graet int gant oberourien desket ha skiantek. Koulskoude re a labour a zo evit un den pe zaou, ma klasker holl c'herioù ur yezh vev ha komzet gant kement a dud. Penaos dont a-benn eus an taol neuze? Dont a ra koun d'am spered eus oberenn an Ao. Murray e Bro-Saoz 80 vloaz 'zo. Edo en hevelep stad ar saozneg e-keñver geriadurioù hag ar brezhoneg hiziv. Daoust ma oa hennezh ur c'helenner skol-veur, ne oulas e vistri paeañ real ebet evit skoazellañ ar geriadur. Hen ober a reas koulskoude. Penaos? Gant sikour an dud; neket gant o arc'hant, met gant o labour. A-raok mervel e welas an Ao. Murray skouerrennoù kentañ e oberenn vras, hag a vez anvet abaoe geriadur Oxford. Penn da benn e voe graet al labour hep skoazell ar stad pe ar skolioù — ur labour kenoberel e voe ha netra ken.

Diwar skouer an Ao. Murray, setu raktres ur mod diazezañ ur geriadur klok brezhonek. Da gentañ: un den a zo dastumer (pe zaou pe dri asamblez). Hemañ a sav ur roll eus ar skridoù brezhonek a dlefe bezañ furchet. Ouzhpenn an dastumer ez eus eta furcherien; ne vern piv a c'hell bezañ furcher. An dastumer a gas d' ar furcher anv un oberenn e brezhoneg da furchal. Lakait da skouer ez on-me furcher: skrivet em eus d'an dastumer da lavarout dezhañ em bo eurioù dieub en hañv hag e fell din e skoazellañ en e labour. Kas a ra din anv Marc'heger ar Gergoad gant Yeun ar Go. Va labour eo lakaat war baper holl c'herioù al levr n' int ket roet gant Roparz Hemon en « Alc'houez ar brezhoneg eeun ». An dastumer en deus roet din reolennoù strizh ha sklaer evit va

(1) Ar pennad-mañ a zo bet kaset gant an ao. Smith, un amerikan eus an Texas.

labour. Da skouer ment an tammoù paper. War bep paperenn e tlean lakaat ur ger hag ur frazenn (evit diskouez e implij) gant al lec'h m'eo bet kavet.

P' en devo echu ar furcher gant e labour ez ay e bakad paperennoù d'an Dastumadeg, ha setu labour an dastumer o teraouiñ evit gwir. En ur roll bras e laka hemañ an holl bapere-
rennoù en deus degemeret. Ha pegoulz e vo peurechu ? Biken. Rak ar yezh n' ehan ket da greskiñ.

A-benn ur pennad (ur bloaz bennak marteze), m' en deus an dastumer un eostad mat e c'hell sevel lod eus e roll en ul liesskrivadur — da skouer, an holl c'herioù a zo bet kavet betek-hen ha n'int ket e geriadur brezhoneg - galleg R. H. El liesskrivadur e vo lakaet ar ger gant div pe deir frazenn ma vefe kavet enno. Diwezhatoc'h e vo abred a-walc'h evit klask ur rener. Labour hemañ n' eo ket heñvel ouzh hini an dastumer. An dastumer a dlefe dreistholl bezañ mat da gempenn an traoù. Ar rener a dlefe bezañ gouziek bras.

Evit geriadur Murray ez eo bet graet an hevelep labour gant kalz a dud hep bezañ paeet pe anavezet zoken, tud a bep seurt hag a bep renk : kelennerien, skolaerien, tud a lezenn, tud ar post hag all, ne vern piv.

Marteze ez eus e Breizh daou pe dri den a gred e c'hellfent kregiñ da zastum gerioù : gallout a rafent skrivañ da rener *Al Liamm* da skouer, hag e vefe graet ar c'halvadenn evit furcherien. Spi am eus e vo respontoù mat. An dra aesañ a vefe deraouiñ gant daou pe dri dastumer o chom en hevelep kêr. An dra gentañ a zo ret eo ober roll an oberoù da furchal hag ober reolennoù evit ar furcherien.

A-bouez bras eo :

1. e vefe aes da gompren labour ar furcherien ;
2. e vefe lakaet an nebeutañ a c'heller war ar paperennoù : ar ger, ar frazenn hag al lec'h ;
3. e vefe papere-
rennoù an holl graet en hevelep doare, gant an hevelep ment ;
4. e vefe lodennet al levrioù hir evit ar furchadeg ; ahendall evo re hir al labour evit ar paour-kaez furcher.

An dastumer a c'hellfe dastum gerioù diouzh eiennoù all : a gerioù dianav klevet war vuzelloù an dud e pep korn bro.

Gwelloc'h eo lezel ar gerioù da gentañ hep meskañ traoù gallek diwar-benn o ster hag o zroidigezh. E gwirionez, ne ozon ket perak ne c'hell ket ar vrezhonegerien kaout geriadurioù savet en o yezh penn-da-benn. En ur geriadur klok n'eo ket ezhomm eus skoazell ur yezh all. Skouerioù er Frazennoù eo a ziskouez gwir ster ar gerioù. Kement-mañ a c'hell le gwelout sklaer e geriadurioù Troude hag en adlevr nevez Villée.

Krediñ a ran ez eus meur a vrezhoneger en deus deraouet d'ober ur geriadur ; marteze en em lakay unan anezho da vezañ dastumer evit ur geriadur klok. Setu penaos e c'hellfe kenlabourat meur a Vreton evit mad e yezh.

Bevet labour Breizhiz evit o yezh !

W. B. SHEPARD SMITH.

Pennad an ao. Smith a ro din tro da zistreiñ war ar brezegenn am boa graet warlene da geñver kamp Kleder. Ur steuenn labour a ginnigen d'ar gamperien a-benn ar bloaz warlerc'h, an hevelep menoz eo en deus bet an ao. Smith ha krediñ a ran e ray muioc'h a berzh un estren egedon. Rak n' eus nemet unan eus ar re a oa ouzh va selaou en dije kaset din fichennoù, eus Kergrist-Moelou, e drugarekaat a ran evit ar brezhoneg.

Va soñj a oa heñvel ouzh hini an ao. Smith nemet am boa pouezet dreistholl war ar gerioù klevet war vuzelloù an dud : kregiñ da sevel « Geriadur meur ar brezhoneg » gant harp an holl Vretoned akuit war ar yezh. Pep unan a dlee dastum en e gorn bro ar gerioù a glevfe ha ne oant ket war c'heriadur Roparz Hemon — Dibabet e vefe bet diwezhatoc'h ur seurt burev, un dek bennak a dud da studiañ ha da vurutellañ ar gerioù ha d'o difaziañ alies. Kinnig a ran adarre ar reolennoù d'an dud a youl vat. Al labour a dle bezañ graet war fichennoù a hevelep ment (13,5×8), ar fichenn voutin : 1) Ul ger war bep fichenn e lizerennoù mouil ; 2) distagadur ar vro etre klochedoù ; 3) natur ha reiz ar ger ; 4) ar vro m' ec bet klevet (pouezus) ; 5) ur frazenn pe ziv ma vo implijet ai ger enne, al lavarennoù.

Evit aroueziañ an distagadur e soñjan e vefe mat kemer an arouezioù roet gant Kervella (Gwalarn Nnn 152-153).

Ar gamperien a zeuio da Gamp ar vrezhonegerien er bloaz-mañ a c'hello aozañ adalek bremañ fichennoù a c'hellfe bezañ studiet a-gevret neuze. Ul labour a bado meur a vloavezh eo hogen talvezout a ra ar boan hag an holl vretoned a gabn a c'hell kenlabourat. Da c'hortoz e pedan anezho da gas ün o sonjoù pe o fichennoù.

Ronan HUON.

**Forzh pegen kriz 'vo dit an tonkadur
Ra ouezi bevañ ha derc'hel !**

Bohdan LEPKYJ.

CHARLES DE GAULLE (1837-1880)

BREZHONEGER HA BROGADOUR

Abaoe m'eo bet moulet war ARVOR (1 ha 13 a viz Mezheven 1943) roll buhez hag oberoù Charlez a Vro-C'hall, ez eus bet moulet war *Nouvelle Revue de Bretagne* (1947, n-ou 1 ha 2) ur studiadenn dalvoudus diwarbenn *Charles de Gaulle, parisien bretonnant* (*). Goulenn a raen war ARVOR klask al lizhiri skrivet gant Charlez a Vro-C'hall da c'h-Gabriel Milin ha lizhiri hemañ d'e vignon. Talvoudus e tlefent bezañ da sevel istor al lennegezh.

Setu amañ unan anezho gant notennoù da zibunañ kudennoù a zo menneget enni. Advoulet eo dres evel m' emañ.

L. LOK.

« Traongirard (1), ann 28 a viz eost 1864.

« Va miñoun ker,

« Na petra a zeuit-hu da veza? N'ounn ket evit padout pelloc'h hep goulenn kelou digan-e-hoc'h. Pevar miz zo abaoe 'm euz skrivet d'e-hoc'h, ha diskriv e bet evit c'hoaz! Gwall hualet, gwall dregaset oc'h bet gant labouriou beac'hiuz, hep mar; ne fell ket d'in menna oc'h bet klanv. Evid oun-me sempl ha klanvidik awalc'h ounn bet e pad ann hanv-ma hag, ouc'h-penn, kalzig a labour oa red d'in da ober paneved am be skrivet d'e-hoc'h kentoc'h: rag eur pennad mad zo ab' emoun enkrezet diwar ho penn.

« Kas a riz ann deisiou-man va skrid gallek war ar Geltied a vrema d'ann Aotrou Kermarker a lakai anezhan da veza moulet ebarz *Asgwell Breiz ha Vandea* (Revue de Bretagne et de Vendée) (2), goude beza roet eunn taolik krib d'ezhan, me'gred. He hano a vezo: « *Les Celtes au XIXe siècle. - Appel aux représentants actuels de la race celtique* ». Atiza a rann enn han ar Vretoned d'en em unani stard etre-z-ho ha d'en em unani ive gant Keltied Breiz-Veur. Ho fidi a rann da viret ho iezou ha d'en em glevet etre-z-ho evit lakaat da

(* O furchal war-dro ar Gonideg em eus kavet anv e dad Julien Philbpe de Gaulle war roll izili an **Institut Historique** m' edo ar Gonideg unan eus ar re vrudetañ anezho. (Bodadeg ar 4 a viz Ebre 1838).

voula kement leor a zo red evit diski ar bobl enn he iez hag hervez ar spered broadek. N'ouzounn ket hag e vo kavet mad, ne c'helliz ket lavaret kement a vije bet red dre ma vanke d'in ar c'henteliou (3), dre m'am boa aoun da veza re hir hag aoun ive da lakaat drouk da zevel e pennou hor mistri. Gortoz a rann e viro mouler ann *Asgwell* ar *stern-moulâdur*. (composition?) hag e vezo va skrid lekeat e goulou e doare eul leorik-fraost (brochure). Kerkent, ho pezo unan, didalvoud eo d'in hel lavaret. Evit kanaouen « *Da Varzed Breiz* » (4) n'ho poe ket anezhi dre ma n' am boe va-unan nemed daou bez. (Moulet eo bet e leorik miz mae ann *Asgwell*).

« Na c'houi va miñoun keaz, petra zo a nevez gand ho labouriou ken talvouduz ha ker kaer? Nag *Heuriou ann Tad Maner* (5) Nag ann danevellou koz a zastumit? Nag ho kwersiou?

« Troidigez dispar *J. K. skouer ar gristenien* a dle en em skiña dre ar vro. Bez' e werzeur mad anezhi, hep mar, ne med am eus aoun na virfe eunn tamm kement-se befeien diskiant dre 'nn abek ma-z-eo re vad ha re c'hlan a c'hallek. Bemdeiz e lennann eunn darn anezhi ha bemdeiz e teu d'am c'h'ennerzi ha d'am laouenaat; bemdeiz ivez e trugarekaann ann *Aotrou Doue* evid ar mad-ze a zeu d'in, — ha da galz a Vreiziz all, — digant han dre zorn va miñoun.

« Ezomm am euz euz ar c'hennerz-ze evel pep den hag eunn tammik muioc'h zoken, marteze. Ni 'zo iac'h awalc'h brema, a drugarez Doue, nemed seizi (peluzi) va divesker a zo tost-tost da viret ouzin da gerzet. Na gemerit ket mui a zoan, me ho ped, o tiski doareou diwar-benn kargou e Mererez ar Post. Me 'gred ez ounn re wan brema evit goulenñ eur seurt karg zoken hag, ouc'h penn, traou all a vir ouz omp da zilec'hia evid ar pred-man.

« Bez' e welann eta ne-d-inn ket da Vreiz e berr,

« Vel al labous, a denn askell,

« Nij da gaout he vreudeur a bell. »

« Gwall nec'het ounn enn abek da ze. Ne vezinn biken goest da ober eunn dra bennak talvouduz bras evit ar vro, am euz aoun! Gouzout eur iez dre al leorioi hep ken ne ket he c'houzout e gwir. Red e vize bet d'in mont da joum e Breiz iaouank c'hoaz; anez re zivezad e vezo marteze!

« Ne fell ket d'in en em zikalounekaot padal. Kement am euz great, deuet ounn a benn da gaout evid lon ti

eur vreizadez da vatez. Dre reuz, eur Wengampadez eo hag e komz ar brezounek mesket a glever er c'heriou braz. Ouc'h penn-se, ar pezh a zo gwaz, evid oun da boella mad iez Treger pa zo skrivet, ne glevann ket ann hanter euz ar pezh a lavar. Evelato tenna 'rinn eur gounid bennag anezhi, me chanz. Kanet e deuz d'in eur gwerz war benn daou velek kaset d'ar maro epad ann dispac'h braz kerkouls hag eunn Itrounn e doa roet (6) minic'hi d'ezho.

« Mar gellit, na vezit ket pell heb skriva d'in, ha rei d'in kalz a gelou diwarbenn kement a zell ouz hoc'h, va miñoun ker. Kaset hoc'h eus-hu ho *J.-K. skouer ar gristenien* da brins Lucien (7) ? Komzit d'in euz ho labouriou. Na tud ho ti, hag hi a zo iac'h ? Nag ho map Charles (7), va *c'henhanoad*, hag hen en deuz labourer mad e pad ar bloaz-skoliek tremenet, hag hen en deuz gonezet goprou ? — Evit va breudeur, unan en deuz bet kalz hag ann hini all, hini e bed.

« Kenavezo ar c'henta lizer, va miñoun keaz. Va c'herent a ra ho gourc'hemennou aketuz d'e-hoc'h ha d'ho tud, me 'ra ivez hag ho pedann d'am c'hridi ho miñoun braz a vepred.

« Ch. a Vro C'hall

« Bz Breuriez Breiz (9). »

« S. G. — Diskrivet am euz evid hoc'h gwersiou hag a zo bet kaset d'in gant ann Ao. Ann Huel (*M. Luzel*) pa lennet en deuz bet va re e barz *Asgwell Breiz*. Ann hini a zavaz *Armor pe Napoléon III en Bretagne* (10) eo. He varzonek a gefot e barz va lizer.

« 29 a viz east. »

NOTENNOU :

(1) Traongirard : chomlec'h Charlez, Nnn 286.

(2) Here 1864 pp. 257-284 ; du pp. 337-368. Ul levrig a voe graet gant an daou bennad-se.

(3) War gorre ar ger-mañ emañ un all : ann ardameziou (les renseignements ?).

(4) Bet moulet war *Revue Bretagne-Vendée*, mae 1864 pp. 389-393.

(5) E 1876 hepken e voe moulet *Levr an Tad Maner*. Meneg am eus graet eus a levre-se e buhez hag oberou Gabriel Milin (war *ARVOR*) hag ivez eus *I. K. skouer ar gristenien*.

(6) War gorre e doa roet Charlez a skrivas (ann itronn Taupin). Istor an itron-mañ a zo anavezet-mat e Bro-Dreger. Evit gouzout hiroc'h diwarni, lennit : *P. Hemon*, « *La légende de Le Roux de Chef du Bois* », « *Annales de Bretagne* », T. XIV ; *G. Lenôtre*, « *Bleus, Blancs, Rouges* », Paris, Perrin et Didier.

(7) *Prinz Lucien* : Bonaparte. Un den hag a rin meneg un der-vezh bennak eus ar pezh en deus graet evit ar brezhoneg.

(8) Mab Agat an Dall, gwreg kentañ Milin.

(9) *Breuriez Breiz*. Evel m'eo bet dibunet ganen, war *ARVOR* a

gredañ, E. E. a zo anv **Section de la langue bretonne de l'Association Bretonne**. Diwezhatoc'h e 1869. e Montroulez, e vezo savet ur Vreuriezh all a-enep houmañ, evit gwir a-enep La Villemarqué. Al lizher-galv a voe sinet gant Luzel, Milin, Proux, Ar Skourr. E penn ar Vreuriezh e voe lakaet da izili a enor an Ao. Godefroy Brossais Saint-Max, arc'heskob Roazhon, o teskiñ brezhoneg d'an ampoent, David, eskob Sant Brieg. Ar Vreuriezh a varvas kerkent tost ha ganet.

(10) **Armor ou Napoléon III en Bretagne** a voe embannet e 1864 e Kemperle (e ti Clairet) hag en **Hermine** (20 a viz meurzh 1895).

D'an hañv a zeu e kavfoc'h digemer mat en

Ostaleri " Ar Gwagennou "

Hostellerie " Les Flots "

Plage du Ris-Ploare - DOUARNENEZ (Finistère)

TI - DEBRIU

TI - LOJAN

FIVE O'CLOCK TEA

Grit bruderezh evit SKOL OBER

Kentelioù brezhoneg ha kembraeg dre lizher

Marc'harid GOURLAOUENN

30, rue de la Corderie - DOUARNENEZ (Fin.)

ROLL ANVIOU-LEC'HIOU BREIZH-UHEL

EMBANNET BETEK BREMAN

(gant anv ha niverenn ar c'helaouennoù : S - Sav - L Al Liamm)

Acigné	Aginieg	S27	Beignon	Begnen- B. U.	S27
Aff	Av	»	Béré	Berieg	L
Aigrefeuille	Egrefouilh	»	Besné	Bezenez	S27
Allaire	Alaer	»	Betton	Bezon	»
Amanlis	Ameliz	»	Billé	Billieg	L
Andel	Andael	L	Blain	Blaen	S27
Andouillé	Andelieg	S27	Bléruais	Bleruez	L
Antrain	Etraon	»	Bodéo	Bodeou	S27
Apigné	Apinieg	L	Boisgervilly	Koad-Yarvili	L
Arbrissel	Ervezel	»	Boistrudan	Koad-Truzan	»
Argentré	Arc'hantrez	S27	Bologne	Bopun	S27
Arthon	Arzhin	»	Bonnemain	Matvan	L
Arz	Arz	»	Bonneuvre	Bunvre	S27
Aubigné	Elvinieg-		Boquého	Botkazou	»
	Roazhon	»	Boquen	Botkian	»
Aucaleuc	Askoleg	»	Bosse (La)	Beuz (ar)	L
Augan	Algan	»	Bouexière	Beuzaer	S27
Auverné	Elverneg	L	(La)		
Grand-	-Meur		Bouguenais	Begonez	L
Petit-	-Bihan		Bouillie (La)	Bezulia	L
Availles	Aval	»	Bourgbarré	Bourc'h-Kreñv	»
Avessac	Avizeg	S27	Bourg-des-	Bourc'h-Koum	S27
			Comptes		
Baguer	Bagar	L	Bourseul	Bourc'h-Saoud	»
-Morvan	-Morvan		Boussac (La)	Beuzeg (Ar)	L
-Pican	-Piken		Bouvron, stér	Bevrun	S27
Bain	Baen-meur	S27	Bouvron, kër	Bouvron	L
Bains	Baen-Eallon	»	Bran (Le)	Bren-Gwazel	S27
Balazé	Belzeg-	L	Brain	Bren-w-Wilun	»
	Gwizurieg		Bréal	Broel	L
Batz	Baz-Gwerann	S27	sous-		
Baud	Born	L	Montfort	-Menezkreñv	
Baulon	Ballon	S27	sous-Vitré	-Gwizurieg	
Bauré	Balred	»		Breizhiég	»
Baussaine	Beuzenn		Brétéil	Breizhial	S27
(La)	(Ar V.)	L	Brétigny	Breizhianeg	L
Bazouge	Baeleg	S27	Brie	Breo	S27
-du-Désert	-an-Dezerzh	»	Brignac	Brenniég	
-sous-Hédé	-Hazou	»	Brielles	Brcël	L
-la-Pérouse	-Perez	»		-Arc'hantrez	
Beaucé	Belzeg-Felger	L	Broons	Bron	S27
Bécherel	Bekerel	»	Brosse (La)	Broust (ar)	L
Bédée	Bezég	»	Bruc	Brug	S27

Brûlais (Les)	Brugeier	L	Cheméré	Kalverieg-	
Bruz	Bruz	S27		Naoned	L
Caden	Kaden	S28	Chère	Kaer	S28
Caleuvre	Kalouver	»	Chêrueix	Keruel	»
Campbon	Kammzin	»	Chevaigné	Kavenneg	»
Campel	Kampel-Anast	»	Chèze (La)	Kaez	»
Campénéac	Kempenieg	»	Cité (La)	Lannaled	L
Cancale	Konkaven	»	Claie	Klez	S28
Cantache	Kantaez	L	Clayes	Kleuz	»
Canut	Karnun	S28	Clion (Le)	Klaodva	»
Carcraon	Kerc'hrun	»	Clisson	Klizun	»
Cardroc	Kaereg	»	Cocadin	Koadkaden	»
Carentoir	Kerenter	»	Coëtquidan	Koadkaden	»
Carfantain	Kerfeunteun	»	Coglès	Gougleiz	»
	B-U	»	Collinée	Koadlinez	»
Caribet	Kerival	»	Comblessac	Kemblizieg	»
Caroual	Kerwal	»	Combourg	Komborn	»
Carquefou	Kerc'hfaou	»	Combourtillé	Kemper-Tilhez	»
Carouge	Karov	L	Comper	Kemper	»
Caulnes	Kaon	S28		(Kastell)	»
Celle (La)	Kel	L	Concoret	Kengored	»
-Guerchaise	-Gwerc'h		Conquereuil	Kenguruz	»
-en-Luitré	-Felger		Cornillé	Kornelieg	»
Cellier (Le)	Keller	S28	Corps-Nuds	Kernuz	»
Cesson	Saizon	L	Corseul	Kersaoud	»
(pr. Rennes)	-Roazhon		Couesnon	Koenun	»
(en St-Brieuc)	-St-Brieg		Couffé	Kovieg	L
Champcors	Kangor	S28	Couyère (La)	Kouer	»
Champeaux	Kampel-	»	Créhen	Kerhan	S28
	Gwizurieg	»	Crevin	Kerven	»
Chancé	Kazieg	»	Croisic (Le)	Krozazig	»
Changeon	Kanzun	L	Crossac	Krozeg	L
Chanteloup	Kanvleiz	»	Crouais (Le)	Kroaz (ar G.)	S28
Chantepie	Kampig	S28	Cucé	Kuzieg	L
Chape'le (La)	Chapel	»	Cuguen	Kugan	»
-Chaussée	-Kalsez	»		Derwal	»
-des-Fouge-	-Felgerez	L	Derval	Dezerzh	»
retz			Désert (Le)	(bro-an-)	»
-Gaceline	-Gasel	»	Dinan	Dinan	»
-Janson	-Janzun	S28	Dinard	Dinarz	»
St-Melaine	-Ganezel	L	Dingé	Denzieg	L
-Thouarault	Mouster-Tudal	»	Dol	Dol	S28
Chartres	Karnod	S28	Dolo	Dolou	»
Chasné	Kaenez	»	Domagné	Domanieg	»
Châteaubourg	Kastellvourc'h	»	Domalain	Domelen	»
Châteaugiron	Kastell-Jiron	»	Domloup	Dombleiz	L
Châteauneuf	Kastell-Noez	»	Dompierre	Domper	»
Châtellier	Kasteller	»	Donges	Donz	»
(Le)			Dourdain	Donzin	»
Châtillon	Kastellun	»	Drefféac	Dreveg	»
-sur-Seiche	-war-Seo		Drouges	Druz	»
-en-Vendelais	-Gwennial				
Chaumeré	Kalverieg-		Eancé	Aenzieg	L
	Roazhon	L	Epiniac	Spinieg	S28
Chauvigné	Kalvinieg	S28	Erbray	Ervoreg-	
Chavagnes	Kavan B-U	»		Naoned	L
Chelun	Kelun	»			

Erbrée	Ervoreg-		Guichen	Gwizian	»
	Roazhon	S28	Guignen	Gwinnon	»
Ercé	Herzleg	»	Guillac	Gwillieg	»
-près Liffré	-Liverieg		Guilliers	Gwillier	
-en la Mée	-Meeun		Guinefolle	Gwenfouilh-	
Erdre	Erz	»		Gwerc'h	L
Éréac	Erieg	L	Guioul	Gwioul	S29
Erquy	Erge		Guipel	Gwipel	»
	(war-vor)	S28	Guipry	Gwipri	»
Escoublac	Eskobleg	»			
Essé	Ezieg	L	Hadé	Hazou	
Etelles	Strael	S28		(Traonienn-)	L
Evran	Evran	L	Harmoie (La)	Lanhervoed	S29
			Helléan	Hézou (Kêr-)	»
Fay	Feun	»		Helion-war-	
	(Ar)	S29		-ar-maez	»
Feins	Fenz	»	Hémonstoir	Henvouster	»
Fercé	Ferzieg	L	Herbignac	Elvinieg-meur	»
Ferré (Le)	Ferrez	»	Hermitage	Peniti (Ar)	L
Fleurigné	Flouriniég	S29			
Flume	Flûuv	»	C.-du-N.	-St-Brieg	
Fœcil (Le)	Faou	»	I.-et-V.	-Roazhon	
	(St-Brieg)	L	Hillion	Helion-	
Fontenay	Feunteuniég	»		war-vor	S29
Fontenelle	Fontanella	»	Hinglé (Le)	Hengleuz (An)	»
(La)			Hirel	Hirael	»
Forges	Faour	S29	Iffendic	Hifindig	»
Fougeray	Felgerieg	»			
(Le Grand-)	-meur		Ille	Izol	»
(Le Petit-)	-bihan		Illifaut	Lezfaou	»
Fougères	Felger	»	Indre	Endr	L
Fougeretz	Felgerieg	»	Indret	Endrez	»
(Les)	al Lann	»	Irodouer	Isroudour	»
Frémur	Froudveur	»	Issé	Izieg-Naoned	S29
Fresnaye	Fraenez	»	Izé	Izieg-Roazhon	»
(La)					
Frossay	Frezieg	»	Jans	Janz	»
			Janzé	Janzieg	»
Gacilly (La)	Gasilia	L	Jugon	Yugon	»
Gaël	Gwazel	S29	Juigné	Yaoueniég	»
Gahard	Gaerz	»			
Gávre (Le)	Gavr	»	Laignelet	Egnel (An)	L
Gennes	Genn	L	Lailé	Laelieg	S29
Gévezé	Servezeg	»	Lalleu	Alleuz (An)	L
Glanret	Glanred	»	Lamballe	Lambaol B-U	S29
Glénac	Glenneg	S29	Lancieux	Lanseog	»
Gouray (Le)	Gorre (Ar)	»	Landavran	Lanavran	»
Goven	Goven	»	Landéan	Landehan-	
Grand-Lieu	Lenn-Veur (al)	»		ar-c'hoad	»
Guégon	Gwegon	»	Landéhen	Landehan-war-	
Guéhenno	Gwezennou	»		ar-maez	»
Guéméné-	Gwenvenez	»			
Penfao			Landujan	Landujen	»
Guenrouët	Gweroued	»	Lanfains	Lanfeun	L
Guer	Gwern-	»	Langan	Langan	S29
	Pourc'hoad	»	Langon	Landegon	»
Guérande	Gwerann	»	Langouët	Langoad B-U	»
Guerche (La)	Gwerc'h	»	Langrolay	Langorle	»
			Langueux	Langeog	»

Lanhélin	Lanhelen	»	Ménéac	Menieg-Uhel	S29
Lanouée	Lanoez-meur	»	Merdrignac	Merenleg	»
Lanrigan	Lanriian	»	Mérillac	Maerifleg	L
Lanvalay	Lanvale	»	Merléac	Merleg	»
Lassy	Lazig	S29	Messac	Mezeg	S29
Laurenan	Lokronan B-U	»	Meu (Le)	Meoun	»
Lécousse	Leskoutz	»		(Stér V.)	»
Légé	Lijleg	»	Mezière (La)	Magoer-	»
Lentillac	Lentilieg	»		al-Lojeiz	»
Lescouët	Lezkoad	»	Mezières	Magoer-	»
-Jugon	-Yugon			war-Goenun	»
-sur-Meu	-war-Veeun		Mindin	Menzin	»
Lices (Les)	Lez-Roazhon	L	Miniac	Menieg	»
Lieuron	Luron	»	-Morvan	-Morvan	»
Liffré	Liverieg-meur	S29	sous-Bécherel	-en-Traoñ	»
Ligné	Linieg	»	Minihic (Le)	Minih-	»
Lillemer	Enezveur (An)			war-Renz	»
	B-U	S30	Missiriac	Miserieg	»
Limerzel	Lezmerzher	S29	Mohon	Mozon	»
Livré	Liverieg-bihan	»	Moigné	Menieg-	»
Lohéac	Louzig	»		Roazhon	L
Loire	Loer	L	Moison	Maezon	S29
Longaulnay	Gwerneq	»	Moncontour	Menez-	»
Loroux	Oraour (An)	S29	Montauban	ar-C'hont	»
-Bottereau	-Botrel		Montautour	Menezalban	»
(Le)	-Felger		Mont-Dol	Menez-Aoter	L
Lou (Le)	Louc'h (Al)	S29	Monteneuf	Menez-Dol	S29
Loudéac	Loudieg	»	Monterfil	Mousternevez	L
Louisfert	Luferz	L	Monterrein	Mouster-Vili	»
Lourmais	Ourvez-		Montertelot	Mousterin	»
	Komborn	»	Montfort	Mouster-Telo	S29
Loutehel	Louc'h-Tehel	S29	Monthault	Menezkreñv	»
Louvigné	Louvinieg	»	Monthair	Menez-Uhel	L
-de-Bais	-Baez		Montoir	Mouster-	»
-du-Désert	-an-Dezerzh		Montreuil	Naoned	S29
Lusanger	Luvieg	»	-le-Gast	Mousterel	»
			-sous-Pérouse	-ar-Rivinoh	»
Marcillé	Marsilieg	»	-sur-Ille	-war-Berez	»
-Raoul	-Raoul		Mordelles	-war-Izol	»
-Robert	-Roparzh		Morieux	Morz	»
Marsac	Meurzheg	»	Mouais	Morieg	»
Martigné.	Marzhinieg	»	Mouazé	Moe	»
Ferchaud			Moulins	Mozeg	L
Massérac	Mazereg	»	Moussé	Milin	S29
Maure	Anast	»	Moutiers	Mouzieg	»
Mauron	Maouron	»		Mouster-	»
Mauves	Malo	»	Mouzeil	Roazhon	»
Maxent	Masen B-U	»	Muel	Muzel	L
Méaugon	Laavawgan	»	Muzillac	Moel	»
(La)				Muzilieg	S29
Mécé	Mezeg-bihan	L	Nançon	Nanzun	»
Médréac	Mezerieg	S29	Noë-Blanche	Noez-Wenn	»
Mée (La)	Meeun (Bro-V)	»	(La)	(An)	»
Meillac	Maelieg	»	Nort-sur-	Norz	»
Melesse	Melez	L	-Erdre		»
Mellé	Maeleg-		Nouaye (La)	Lanoez-bihan	»
	an-Dezerzh	»	Nouvoitou	Nouvezoul	L

Noyal	Noal	S29	Pleudihen	Ploudehan	L
<small>sous Bazouges</small>	-Baeleg		Pleugueneuc	Plougoneg	S30
-sur-Seiche	Neulieg BU		Pleumeleuc	Plouvaeleg	»
-sur-Vilaine	Noal-w-W.		Pleurtuit	Plouaerdut	
Nozay	Nozig	»		B-U	L
			Pléven	Plouewin	S30
Orgères	Horzaer	L	Ploërmel	Plouarzel B-U	»
Orvault	Ourvez-		Ploëuc	Ploueg B-U	»
	Naoned	S30	Plouasne	Plouan	»
Oust	Oud	»	Ploubalay	Plouvale	»
			Plouër	Plouaer	L
Pacé	Pazieg	»	Plouguenast	Plouwinaz	S30
Paimbœuf	Pembo	»	Plourhan	Plourwant	»
Paimpont	Pempont	»	Pluherlin	Plouhernin	»
Pallet (Le)	Palez B-U (Ar)	»	Plumaudan	Plouvaodan	»
Pancé	Panzeg-		Plumaugat	Plouvaelgat	»
	Roazhon	»	Plumieux	Plouvaeg	»
Pannecé	Panzeg-		Pocé	Pozieg	»
	Naoned	L	Poilly	Paolieg-	
Parcé	Padrizieg	S30		Roazhon	»
Parigné	Pariniég	»	Poligné	Paoliniég	»
Parthenay	Parteneg	»	Pontchâteau	Pont-ar-	
Péaule	Ploueol	»		C'hastell	»
Peillac	Paolieg-		Pordic	Porzhig	»
	Gwened	»	Porhoët	Pourc'hoad	»
Pellerin (Le)	Pirc'hirin (Ar)	»	Pornic	Porzhneizh	»
Penthièvre	Penteur	»	Port-Mer	Porzhmeur	»
Pertre (Le)	Perz	»	Poudouvre	Poudour	»
Pipriac	Piberieg	»	Pouillé	Paolieg-	
Piré	Perieg	»		Naoned	»
Piriac	Pengerieg	»	Poulet	Pou-Aled	»
e-Haute	Plen-Aod	L	Pouliguen	Poullgwenn	
Plaintel	Plandael	»		(Ar)	»
Plancoët	Plangoad	S30	Poutrocoet	Poutrekoad	»
Planguenoual	Plougonwal	»	Princé	Prizieg	»
Pléboulle	Plouboul	L	Prinquiau	Prevenker	»
Pléchâtel	Plougastell				
	B-U	S30	Québric	Kavorieg	»
Plédéliac	Ploudeliaw	»	Quédillac	Kaezilig	»
Pleine-	Plen-Felger	»	Quelneuc	Kelenneg	»
Fougères			Quessoy	Kaezeg	L
Plélan	Ploulann	»	Questembert	Kestemberzh	S30
-le-Grand	-meur		Quévert	Keoveur	»
-le-Petit	-bihan		Quilly	Killig	»
Plélo	Plouelou	»	Quineleu	Kelenneg-	
Plémet	Plouvael	»		Roazhon	»
Plémy	Plouevig	»	Quintenic	Kintenz	»
Plénée-Jugon	Plounez-Yugon	»	Quintin	Kintin	»
Plerguer	Plouaergar	»	Quiou (Le)	Keou	»
Plerneuf	Plouelneg	»			
Plesder	Ploueder	»	Radenac	Razeneg	»
Plessala	Plouzal B-U	»	Rance	Renz	»
Plessé	Plesez	»	Rannée	Ranneg-	
Plessis-	Plesiz-Balu-			ar-C'hoad	»
Balisson	zon (Ar)	»	Redon	Redon	»
(Le)			Réminiac	Ruviniég-	
Plestan	Plouestan	»		Pourc'hoad	»
Pleucadeuc	Plougadeg	»			

Renac	Ranneg-		St-Benoit-	Larzewou	L
	-war-Winun	»	des-Ondes		
Retiers	Rester	»	St-Briac	St-Briag	S31
Retz	Raez	»	St-Brice	St-Briz	»
Rézé	Raziez	»	St-Brieuc-	St-Brieg-	»
Rheu (Le)	Reuz-bihan	»	des-Iffs	en-Traoñ	»
Riaillé	Reolieg	»	St-Broladre	St-Breler	»
Richardais	Arvor B-U	L	St-Cast	St-Kast	»
(La)	An		Ste-Colombe	Stez-Kolumba	»
Rieux	Reuz-meur	S30	St-Congard	St-Kongar	»
Rillé	Reolieg-Felger	L	St-Coulomb	St-Koulm	»
Rimou	Ruvol	S30	St-Denoual	St-Denwal	»
Rochefort	Roc'h-Kreñv	»	St-Didier	St-Dider	»
	(Ar)	»	St-Dolay	St-Aelwez	»
Roche-Goyon	Roc'h-Woien	»	St-Domineuc	Landouneq	»
(La)			St-Enogat	St-Tenougad	»
Romagné	Romanieg	»	St-Erblon	St-Hermelea-	»
Romazy	Rovazil	»		-Roazhon	»
Romillé	Rovelieg	»	St-Etienne-	St-Stefan-	»
Rosmegan	Rosmaelgan	L	de-Montluc	ar-Menezlug	»
Rothéneuf	Rozeneg	S30	St-Ganton	St-Weganton	»
Rougé	Ruvieg	»	St-Georges	St-Siorj	L
Rouillac	Roulieg	L	-de-Chesné	-Kaenez	
Roz	Roz	S30	-d. Grehaigne	-Erann	
-Landrieux	-Lanrieg		-de Reintembault	-Restembaod	
-sur Couesnon	-en-Arvor		St-Gildas-	St-Weitaz-	
Ruffiac	Ruvieg-bihan	»	des-Bois	Lambrizig	S31
Ruffigné	Ruviniég-	»	St-Glen	St-Glan	L
	Naoned	»	St-Gonlay	St-Wenleue	S31
			St-Guinoux	St-Wezeneg	»
Saillé	Salieg	»	St-Guyomard	St-Wionvarc'h	»
Sains	Sent-en-Arvor	»	St-Herblain	St-Hermelen-	»
Saulnières	Salnaer	»		Naoned	»
Savenay	Savenneg	»	St-Herblon	St-Hermelen-	»
Sel (Le)	Sal (Ar)	»		ar-C'hrec'h	»
Semnon	Samaun	»	St-Igneuc	St-Yuzeg	»
Sens	Hoer	»	St-Ideuc	St-Yunieq	»
Sérent	Serent	L	St-Jacut	St-Yagud	»
Sérigné	Seriniég	»	(Morbihan)	-war-Arz	»
Servon	Sevren	S30	-du-Méné	-ar-Menez	»
Sévérac	Severeg	L	-de-la-Mer	-war-vor	»
Sévignac	Seviniég	S30	St-Jouan	St-Yowan	»
Sèvre	Saer	L	-des-Guéréts	-an-Havregoù	»
Sion	Hezin	S30	-de-l'Isle	-war-Renz	»
Sillon	Talar	»	St-Judoce	St-Yuzeg-	»
-de-Bretagne	-Breizh			-war-Renz	»
-de-St-Malo	-St-Malou		St-Julien-de-	St-Sulian-	»
Sixt	Siz	»	Vouvantes	Gwent	»
Soudan	Solzon	»	St-Just	St-Yuz	»
Sougeal	Solgal	»	St-Launeuc	St-Leweneg	»
Sulniac	Sulniég	L	St-Léry	St-Louri	»
St-Armel	St-Arzel-	»	St-Lunaire	St-Luner	»
	war-Seo	S31	St-Malo	St-Malou	»
St-Aubin	St-Albin	»	St-Malo-	St-Malou-Felig	»
-d'Aubigné	-Elviniég		de-Phily		
-du-Cormier	-an-Hiliber		St-Malon	Lanvaelvon	»
-du-Pavail	-ar-Pavez		St-Marc'han	St-Marc'han	»

St-Marc-le-Blanc	St-Mezar-Elvinieg	»	Tirténiac	Tinteniég	S31
St-Mars-la-Jaille	St-Meurzh-C'hall	»	Tizé	Tizieg	L
St-Maugan	St-Maelgan	»	Torcé	Torzieg	S31
St-Méen-le-Grand	St-Mewen-meur	»	Touvois	Tolwe	»
St-Meloirdes-Ondes	St-Melar-Zol	»	Trans	Trenz	»
St-Nicolas-de-Redon	St-Nikolaz-Redon	»	(év. de Dol)	-Dol	
St-Onen	Stez-Onen	»	l'Anerie	-Naoned	
St-Ouen-des-Alleux	St-Owen	L	Treffendel	Trevendal	»
-la-Rouërie	-an-Alleuzioù		Tremblay	Treñvlez	»
St-Pazanne	-an-Harzoù		Tréméheuc	Trevaeg	»
St-Péran	St-Peran	»	Trémereuc	Trevereg	»
St-Père-en-Retz	St-Per-Raez	»	Tresbœuf	Trevou B-U	»
St-Père-Marc-en-Poulet	St-Per-Pou-Aled	»	Tressé	Trezeg	»
St-Pern	St-Pern	»	Trévérien	Trewrian	»
St-Perreux	St-Perreg	»	Trignac	Triniég	L
St-Philibert	St-Filbarz	»	Trimer	Treveur	S31
St-Pierre-de-Plesguen	Plouwenn	»			
St-Reine	Stez-Renea	»	Vallet	Gwaled	»
St-Rémy-du-Plain	St-Riveur	»	Varades	Gwarezda	»
St-Rieul	St-Rieg	»	Vendel	Gwennial	»
St-Samson-de-l'Isle	St-Samzun-ar-Menez	»	Veneffles	Gwenfouilh	L
St-Senoux	St-Senour	»	Venezia	Gwenez	S31
St-Servan	St-Serwan	»	Vergeal	Gwerc'hall	»
St-Solenne	St-Solen	»	Verger (Le)	Gwerjez	»
St-Suliac	St-Suliac	»	Vern	Gwern-	
St-Thual	St-Tudal	»		Roazhon	»
St-Thurial	St-Turiaw	»	Vertou	Gwerzou	»
St-Uniéc	St-Yuniaw	»	Veuvre (La)	Gouver	»
St-Viaud	Skavbriz	»	Vezin	Gwezan	L
St-Vran	St-Vran	»	Vicomté (La)	Beskontelezh	
				(Ar V.)	»
Talensac	Talenzeg	»	Vieux-Viel	Henwial	»
Taupont	Talbont	»	Vieux-Vy	Henwig B-U	S31
Teillay	Tilhez	»	Vigneux	Gwineol	»
Temple (Le)	Templ (An)	»	Vignoc	Gwineg	»
Theil (Le)	Tilh (An)	»	Vilaine	Gwinun	»
Thorigné	Toriniég	»	Vildé-	Gwengalon	»
Thourie	Tourrig	L	Guingalan		
Tiercent (Le)	Tergant (An)	»	Vildé-	Gwildoue	»
			la-Marine		
			Vil'amée	Gwilamez	L
			Villeneuve	Kernevez	»
			Visseiche	Gwiseo	S31
			Vitré	Gwizuriég	»
			Vivier (Le)	Gwiniaw	»
			Yffiniac	Hifiniag-	
				w.-Vor	»
			Yvignac	Hifiniag-	
				w.-ar-maez	»

NOTENNOU

NOTENN DIWAR-BENN AN NOTENNOU. — Laouen e vefemp o kaout menoz hol lennerien diwar-benn an notennoù a embannomp puilh e dibenn pep niverenn. Gourc'hemennoù hegarat-tre hon eus bet, o deus graet plijadur d'hor c'halon. Tamalloù a zo bet ivez, hon eus degemeret gant elevez vras, o c'houzout ez eus atav gounid o kemer ali gant ar re a soñj disheñvel diouzhomp.

Lavaret eo bet da skouer na oa ket keleier a-walc'h eus Breizh pe, c'hoazh, e oa didalvoud da Vreizhiz darn eus ar pennadoù moulet. Skort eo bet, moarvat, lodenn ar vro en hor pajennoù notennoù, — dre ma'z eo blin hag izil ar vuhez gwir-vreizhat an hini eol avat. Dre na vez ket kaset keleier deomp ivez, ha war-se e c'hell ar renerien gelc'hioù — doujet ra vezint ! — hag ar vrogarourien hor skoazellañ da ober gwelloc'h dre gas deomp ul lizherig pa c'hoarvez tra pe dra a-bouez evit buhez ar yezh en o c'horn-bro. Goulennet hon eus, da skouer, bezañ kelaouet diwar-benn ar skolaerien, lik pe gristen, a stourm a-enep ar brezhoneg met betek-hen, ma varnomp diouzh al lizheroù n'hon eus ket resevet, e vezo kredet emañ pep skol o labourat eus he gwellañ da saveteiñ ar yezh. — Keleier e-leizh hon eus embannet diwar-benn Kembre, hag un nebeut diwar-benn Bro-Skos hag Iwerzhon. Marteze n'int ket bet holl a bouez dreist evit Breizhiz, met gwall-vihan sur an niver anezho a zo bet didalvez a-grenn. Darn eus hor c'henlabourerien — a lenn kalz kelaouennoù ha klasket eo bet lakaat Breizhiz da anvout an degouezhioù a denn da vuhez ar broioù pe vroadoù bihan hag a zo dezho un dalvoudegezh-padout. Diouzh ar sell kentañ e c'hell ar c'heleier hañvalout iskis — da skouer, a lavare deomp ur mignon nevez 'zo, souezhus eo bet kavout sifroù diwar-benn niver an Displaced Persons e Germania hag e lec'h all. Embannet eo bet seurt keleier evit diskouez pegen kemmet eo bet buhez broioù bihan evel Estonia pe Lituani — pe c'hoazh pegen pouezus eo ar vuhez oukrainat e-maez Oukraino, pa embanner e München kelaouennoù ha levrioù a zellezfe ur studiadenn hir. Kudenn al labourerien estren e Breizh-Veur ivez a zo a bouez bras : klasket e vo saoznekaat an holl vicherourien-se, met n'eo ket sur na c'hwitfe ket ar Saozon war o zaol, evel m' o deus c'hwitet saoznekaat Afrikaniz pe Ganadiz Kebeg, evel m' o deus ar C'hallaoued c'hwitet gallekaat Spagnoled Bro-Langadog pe Poloniz ar West-Hoek ; e Breizh-Veur, n'eo ket ral a wech e weler bremañ embannoù ha skritelloù e poloneg hag a-hend-all, dudius, kentelius ha talvoudus eo anaot e pep keñver ha gant ar brasañ resisder kement a denn da stourm ar yezhoù. Grevusoc'h pouez he deus zoken evit ar Gelted kudenn Poloniz Breizh-Veur : klevet hon eus e oa bet divizet kas dekmiadoù anezho da ziazezañ en Uheldirioù Bro-Skos ha ma vije bet sevenet ar raktres e oa echu da vat gant ar gouezeleg e bro-Alba. A-hend-all, Poloniz ha Saozon e-leizh a zo bremañ o labourat er menezioù war-dro an uzinoù tredan-dre-zour (Hydro-electric Scheme) hag a-benn nemeur e vezo santet drougefed o levezon war stad ar gouezelleg. — Met pell emamp bremañ diouzh penn-kentañ ar gaos : daoust ha plijout a ra hon notennoù, pe get ? Laouen e vezimp o kaout kuzulioù hor c'heneiled — hag o skoazell d'ober gwelloc'h.

D'HOR C'HENLABOURERIEN. — Pa gasit skridoù deomp, grit mar plij, diouzh ar reolennoù-mañ :

1. — Skrivañ war un tu hepken eus ar follenn.
2. — Lezel kalz a lec'h etre al linennoù.
3. — Arabat, war zigarez ebet, troc'hañ ur ger e penn diwezhañ al linenn.

Dalc'hit soñj na oar ket brezhoneg ar vicherourien a voul hor c'helaouenn. Pep skrid lakaet etre o daouarn a rank bezañ sklaer, difistur ha difazi. O kas deomp pennadoù kempenn, hol lakait da c'hounit amzer. Hag arc'hant ivez, dre ma rankomp paeañ evit pep difaziadenn. Trugarez.

PROFOU. — Degouezhet eo ganimp ar profoù-mañ abaoe an niverenn diwezhañ :

Per Aoustin, 100 lur; Per Bodenan (diner ar yezh) 1.000; Dr Ezel, 400; Kerwerc'hez, 400; Rojer Loarer, 500; A. Girard, 300; Kelc'h Nevezadur, 400; J. Renault, 400; Yann Bouessel du Bourg, 1.100; Dim. Martin, 100; P. Rolland-Gwalc'h, 200; Yann Thomas (diner ar yezh), 450; F. Brillet, 200; P. D., 1.000; A. Gwilcher, 150; J. Mens, 400; F. Even, 300; T. Pabu, 50; Dizanv, 400; Dim. de Pons, 400; W. B. S. Smith, 1.200; Dim. Hicher, 400; Per Joueo, 200; L. ar Floch, 400; Dizanv, 15.000; K. Perez, 3.000. En holl : 28.450 lur.

Hor brasañ trugarez d'ar brofourien galonek.

HOR C'HMOMANTERIEN. — E diwezh miz C'hwevrer hor boa 277 komananter; Aodoù an Hanternoz (26), Penn ar Bed (75), Il ha Gwilen (26), Liger Izelañ (19), Mor Bihan (21), Pariz ha tro-war-dro (57), Departamantoù all (34), Trevadennoù Bro-C'hall (5), Iwerzhon (5), Skots (1), Manav (1), Kembre (3), Bro-Saoz (2), Stadoù Unanet (2).

RESPONT EBET DA C'HOULENN AR GELTED TRAMOR. — Setu ul lizher kaset dimp evit bezañ moulet, gant ar gevredigezh « Friends of Breton Culture » eus Cork en Iwerzhon :

Yezh Breizh a zo sellet evel ar yezh keltiek a vez komzet gant ar muiañ a dud. He marv a vefe ur c'holl mantrus evit ar sevenadurezh. Koulskoude emañ e riskl bezañ mouget gant ar politikerezh renet a-ratozh hag e pep tachenn gant ar gouarnamant gall, dreist-holl e tachenn an Deskadurezh, daoust d'ar goulennoù niverus graet gant ar Vrezhonek. Kement ha trizek galvadenn eus ar seurt-se, graet gant kevredigezhioù disheñvel, a c'hellomp menegiñ epad ar pevar bloaz diwezhañ hepken.

E miz Eost diwezhañ e kasas « Mignoned ar Sevenadurezh Vreizhat » war eun da Rener ar Gouarnamant, gant anvioù ouzhpenn tri mil den eus Broioù keltiek Breizh-Veur hag Iwerzhon, ur c'houlennadeg evit kelennadurezh yezh hag istor Breizh a zo bannet diouzh holl skolioù stad ar Vro-se. A-gevret e oa ul lizher sinet gant an izili m' emañ o anvioù da heul.

N'EUS BET RESEVET RESPONT EBET digant ar gouarnamant gall. E miz Kerzu e voe kaset ul lizher o c'houlenn ur respont hep dale. Ur wech ouzhpenn ne voe ket a respont.

E-keit-se, emañ ken fall ha biskoazh stad ar yezh e Breizh. N'eo nemet ur varbariezh e vefe lamet digant ar vugale yezh o zud evel istor ha gizioù o Bro. Ur vroad gozh ha kristen eus ar C'huzh-Heol a vez graet dezhi evel na vefe ket d'ur boblad afrikat.

Disevendet ar Gouarnamant Gall e-keñver hor goulen, hag e youl da genderc'hel gant ur politikerezh da vougañ ar brezhoneg.

ne c'hall nemet merkañ ne ra ket forzh e varfe ar sevenadur breizhat, en ur lakaat an traoù d'ar gwellañ : An dud a ro e pep bro un djalvoudegezh da draoù ar spered a vo feuket o kavout en hon amzer gwirioù-den kentañ ur vroad hep difenn disprizet gant gouarnamant galoudus Bro-C'hall hag a ra kement a stad eus e garantez evit ar sevenadurezh hag en em lavar kampion ar frankiz hag ar gwirioù pobl.

Ar sevenadurezh a zo disrannus ; ma vefe kollet ar sevenadurezh vreizhat e vefemp holl paouroc'h. Setu perak e kredomp e savo o mouezh ganimp an holl dud o deus damant d'ar reizhded, da glemm ha da embann stad reuzedik Breizh e korn Europa ar C'huzh-Heol.

O deus sinet :

E C'hras an Dr M. Mac Grath, Arc'heskob katolik Cardiff (Kembre).

J. Gwyn Griffiths, kelenner e Skol-veur Swansea (Kembre).

W. Ambrose Bebb, kelenner e Skol-veur Bangor (Kembre).

James Mac Sparran, ezel eus Parlamant Belfast (Iwerzhon).

Daniel Breen, Kannad en Dail Eireann (Iwerzhon).

Oscar Mac Uilis, Sekretour meur ar C'hendalc'h Keltiek Etre-vroadel, Dulenn (Iwerzhon).

Dim. Mary P. Ramsay, Doktor eus Skol-veur Paris, ofiser an Deskadurc'h (Bro-Skos).

Rev. T. M. Murchison, rener « An Gaidheal » (Bro-Skos).

J. H. Miller, ezel eus Kuzul « An Comunn Gaidhealach » hag eus ar strollad « Dunedin Society », kelenner en Arz keltiek (Bro-Skos).

Morton Nance, skrivagner, Drouiz meur Gorsedd Kernow (Kernow).

Dr C. O' Cuilleannain, kelenner e Skol-veur Cork (Sekretour a enor).

KENTEL DA VREIZHIZ LEZIREK. — Setu amañ da heul tenn ul lizher kaset deomp gant ur Spagnol a zeskas ar brezhoneg :

« Penaos em eus gellet dont a-benn da zeskiñ brezhoneg ken pell-all diouzh Inizi ar C'hornog ? En un doare iskis ha dic'hortoz-krenn.

« Anv hoc'h eus klevet moarvat eus Kembreiz traonienn Trelew en Patagonia ? Bez' ez eus atav un toullad mat anezho o chaokat kembraeg, ouzh o bugale zoken, Kelted all a zo avat war hon douar arc'hantinek. Iwerzhoniz e-leizh, strewet dreist-holl a-dreuz pradeier druz ar Santa-Fe hag an Etre-Rios, anezho peurliesañ save-rion-chatal, hogen siwazh kollet da vat o yezh ganto. Mont a reomp gant ar Saozon ha dimeziñ ganto. Ha re all zo c'hoazh ! N'eo ket echu ar gont. Breizh-Izeliz a vez kavet ivez ! Setu e berr-gomzoù an istor burzhudus penn-da-benn :

« Pa oa ac'hanon ur c'hrennard a zaouzek vloaz e voen kaset, da vare an ehan-labour-skol (amañ... miz Genver) ha va-unan-penn, da chom war ar maez en ur « chacra » kollet en digenvez, ugent lev diouzh an hent-houarn, war harzoù ar « pampa kras » e mervent-kornog Buenos-Aires. Mab henañ an ti a oa o labourat er gêr-benn dindan va zad hag e doa kiniget dezhañ va degemer e ti e dud. Hag e voen ! Sofñit em souezh avat pa en em gavis e-touesk tud o komz ur yezh disheñvel-mik diouzh va hini, ar re goshañ anezho zoken o chom hep va c'hompren ! Ankounac'haet em bije buan an darvoud-se ma ne vijen ket manet pevar bloaz eno, en abeg da wander va skevent, o vesa meot diniver hag o c'hwennat patatez. Setu penaos e teuis en-dro da v-Buenos-Aires o komz brezhoneg va mignoned, Le Normand o anv, gwelloc'h eget ar c'hastihaneg. Adalek an amzer-se e teuis en-dro hogos bep bloaz d'o mereuri. Tiegezhioù breton all a zo tro-war-dro : Le Quillac, Pena-

men, Legrand, Roué. War-hed tregont kilometr bennak ne glever nemet brezhoneg war ar maez eno. Evit gwir, kalz gerioù spagnolek a zo deut e-barzh. Koulskoude ar yezh a chom yac'h, peogwir kerent an dud-se, pa errujont, ne ouient galleg ebet ha peogwir n'eus ket c'hoazh a skol nag a iliz... Klevout a reer diganto frazennoù evel homañ : « List' an asado ? Naon fomin 'meus - » Pe : « Dont a rez, muchacho, pe chome z er gêr ? » Neoac'h, anavezet-mat e vez c'hoazh ar gerioù brezhonek-rik. Ar pep souezhusañ eo klevout sonioù brezhonek a c'hiz kozh e-doug ar beilhadegoù. Ar c'horolloù siwazh a zo kollet. Dañsal a reont bremañ diouzh skouer an Arc'hantinaed.

« Goulennet em eus meur a wech ouzh ar re gozh pe da vare e oant bet kaset er vro-mañ. Goude ar brezel ez eo ar respont, da lavarout eo 1871. Heverk-kenañ ez eo droug-kuzh an holl familhoù-se a-enep ar « binvidien », ar « vourc'hizien », ar « veleien », an « ofiserien ». N'eus, evel dres, gwellañ tud eg eto war c'horre an douar. »

« Daou vloaz a zo e voen e Londrez hag e Pariz. E ti Foyle's hag e ti Floch em eus prenet ur sac'had levrioù keltiek, dreist-holl levrioù e brezhoneg lennegel a-vremañ. Evel-se am eus gallet deskifi skrivañ va-unan. Levrioùigoù e brezhoneg eeun am eus kaset d'am Bretoned ar Pampa. O lennet o deus aes-tre ha goulenn a reont re all... Tra ken, Rak, goût a rit, tud desavet e digenvez hor pampa, pa ne glever da serr-noz nemet blej ar saout, pe en diabell leñvadennoù ranngalonus koun ar pradeier, n'eo ket distagellet mat o zeod... »

Lies gwech hor bevez lizheroù e brezhoneg digant Amerikaned, Iwerzhoniz pe Kerneviz. Lies gwech e komzomp brezhoneg gant Kembreiz. Daoust ha n'oufe ket Breizhiz kar-o-bro evit o yezh kement ha ma ra hor mignon Arc'hantina ?

AR « KELGH KELTEK » E PLOUGOUSKANT. — Ur vodadeg eus ar « KELGH KELTEK » a zo bet graet e Plougouskant epad sizhun Fask. Ar Vrezhonek a zo deut eno o deus bet ar blijadur d'ober anaoudegezh gant Skosiz ha Kerneviz ha da eskemm menozioù. Ar « Kelgh Keltek » a zo ur c'helc'h eskemm lizhiri dindan baeroniezh « The Friends of Brittany » renet gant Mrs Ashley Rowe, Mount Hawke, Truro, Cornwall.

KAMP AR VREZHONEGERIEN. — Kamp ar vrezhonegerien a vezo graet er bloaz-mañ e Plonevez-Porze eus an 8 a viz Eost betek an 20. Evel warlene e vo studiadennoù ha prezegennoù. Unan a vo graet gant skrivagnerien vrudet dindan renerezh Maodez Glandour diwarbenn implij ar verb bezañ : a zo, eo, emañ, e vez e KLT hag e Gwenedeg.

An izili all a zo pedet da studiañ ar gudenn ivez en o c'horn-bro evit degas ivez o studiadennig.

Ouzhpenn-se e vo diskuliet lavarennoù poblek diwar-benn an amzer ; an ezel en devo dastumet ar re blijusañ en devo ur priz. Un doare kenstrivadeg lavarennoù poblek a vo.

Poent eo d'ar re a fell dezho mont reiñ o anvioù. — Evit gouzout hiroc'h, skrivañ d'an Itron V. de Bellaing, sekretourez ar C'hamp, r. Pasteur, Cadolan, GWENGAMP.

BODADEG « UNVANIEZH DIFENNOURIEN AR BREZONEG ». — « Difennourien ar brezoneg » o deus graet bodadegoù e Brest hag e Kemper d'an 20 ha d'an 21 a viz Ebrel evit gwelout ar pezh

a oa d'ober evit lakaat da vont war raok ar stourm evit ar brezhoneg er skolioù.

EVIT RADIO KIMERC'H. — Ul lenner a skriv dimp diwar-benn Radio Kimerc'h : « Ur farsadenn bep sizhun a zo a re. Da grediñ eo n' eus boued-spered all ebet da vagañ ar Vretoned. Ha ne vije ket kavet a dud da voueta ar Radio en un doare kentelius ?

UL LEVR GORTOZET : ENEZ AR ROD. — **Enez ar Rod**, romant meur **Langleiz**, a zo war nes bezan moulet (en diwezh !...) e brezhoneg.

Den n'en deus ankounac'haet, emic'hañs, an droidigezh c'hallek bet embannet, e 1946, gant « **Les Portes du Large** » eus an Naoned, dindan un anv pell a-walc'h diouzh an hini brezhonek : **L'Île sous Cloche**.

E brezhoneg e oa bet savet, avat, gant an oberour, an dorn-skrid kentañ. Dam voulet e oa zoken al levr, peogwir ne chome mui nemet un nebeut pajennoù da dennañ, pa voe dismantret gant ar bombezadegoù (e 1944) Ti-Moulerzh Kreiz-Kêr Roazhon.

An darn vuian eus ar follennoù, bet moulet a-gent a c'hellas memestra bezañ saveteet, da c'hortoz ur pred-amzer dereatoc'h e pep keñver.

Degemeret mat-tre e oa bet **L'Île sous Cloche** gant skrivagnerien evel **Lavarede**, **Paul Fort**, **Jean Sarment**, ha tud a skiant evel **Jean Rostand**, **An Abad Moreux**, **Pierre Devaux** (a lakeas anv an oberour e-kichen hini **Edgar Poë**). Biskoazh, war o menno, ne oa bet skrivet c'hoazh pajennoù ken kriz ha ken fromus war un dro, diwarbenn tonkadur Mab-den.

Ur romant a ijin uhel eo **Enez ar Rod**. Don e-keñver ar menozioù kuzhet hogen bev-buhezek, ha farzus alies zoken, en e stumm diavaez. Menegomp, ouzhpenn, e vo bravaet ar mouladur-mañ gant 30 skeudenn diembann, bet savet gant an oberour. Menegomp en diwezh, ha dreist-holl, e vo kavet, e penn al levr, ur rak-skrid savet gant **Ycuenn Drezen** e-unan...

STIVELLOU BREC'HELEAN. — Lennet hon eus gant plijadur pajenn vrezhonek niverenn diwezhañ **Stivelloù Brec'helean**. Plijus kenañ eo lenn troidigezh **Robinso Krusoe** gant Yeun ar Go. Spi hon eus e vo savet ul levr gantañ, un danvez dispar eo ha sur en em werzho mat e doare ul levr pobl. Pennad Gwazgwenn diwar-benn **Kelien** a zo plijus ha kentelius war un dro.

LIZHER KOAREIZ E BREZHONEG. — Plijet omp bet o welout ez eo bet moulet evit Eskopti Gwened lizher ha gourc'hemenoù Koareiz e brezhoneg gant an Aotrou Eskob Gwened.

AR SONER. — Emberr ez embanno « Bodadeg ar Sonerion » ur gelc'ngelaouenn vizek e brezhoneg hag e galleg, « ar soner », enni pennadoù diwar-benn ar sonerezh-pobl ha buhez ar sonerien gozh. Komanant, 400 lur ; komanant-skoazell, 700 lur. — Renerezh : Polig Monjarret, Carhaix (F), Sekretourva : Roperzh Marie, rue Maupertuis, Rennes (I-et-V.), C.C.P. Rennes 588-54.

UNE ENQUETE TOPONYMIQUE EN BRETAGNE CELTIQUE : LE CADASTRE DE LA BASSE-BRETAGNE. — Gant ar gelaouenn « Onomastica » (niv 3-4, Gwengolo - Kerzu 1948) renet gant Alberzh Dauzat, ez eo bet embannet ar studiadenn-se, diwar dorn an **Do. beleg Falc'hun**. — Un dudi eo lenn al levrig-se, a zo diazez

ul labour talvoudus a vije mat kas da benn ar c'hentañ ar gwellañ ; studi taolenn-douaroù Breizh-Izel. Un toullad evezhiadennoù priziuseurbet a vo kavet er studiadenn-se, a c'hellomp trugarekaat an oberour hag e skoazellerien da vezañ savet anezhi.

BREURIEZH AL LEVRIOU BREZHONEK (BALB). — Sed testen ar baperenn-vruderezh a zo bet embannet gant ar gevredigezh nevez-se, hon eus komzet endev war he divout.

D'AR RE O DEUS ARC'HANT...

« Daoust hag e fell deoc'h ma varvo ar brezhoneg ?

— Nann !

— Kemerit perzh, neuze, en hor stourm evit saveteñ hor yezh.

Ho skoazell a roiout d'ar **Breuriezh** ez-laouen ha brokus, en ur mod diriskl evit ho yalc'h.

Un doare prest-arc'hant a c'houlennomp ouzhoc'h dimp d' ho tic'haouiñ a-benn tri bloaz dre al levrioù a embannimp tamm ha tamm.

Pep ezel eus hor **Breuriezh**, pep « breur » ma fell deoc'h, a resevo en eskemm eus e brest arc'hant kement levr a embannimp betek ma vo dic'haouet penn-da-benn.

Ar prest-arc'hant-se a vo, evit pep breur : 5.000 lur, ma fell dezhañ kaout al levrioù a embannimp war baper boutin; 10.000 lur, ma fell dezhañ kaout hol levrioù war baper kaer.

15 % a zigresk-priz a vo graet da gement hini en devo kaset din e skodenn (5.000 lur, pe 10.000 lur) diouzhtu hag en un taol.

10 % da gement hini en devo graet kement-all goude an 31 a viz Meurzh.

5 % da gement hini en devo kaset e arc'hant e 10 skodennig a 500 lur.

Er c'hontroï

Ur c'hresk-priz a 30 % a vo lakaet, war bep unan eus al levrioù a embannimp kerkent hag an oberenn-se er c'henwerzh.

Arc'hant a c'houlennomp ouzhoc'h gant fiziañs.

Soñjit mat !

Pemp bilhetenn mil lur evit degemer hep trubuilh kement tra a vo moulet ganimp e brezhoneg.

Pemp bilhetenn mil lur hepken (hag a vo restaolet deoc'h, e levrioù, war ho koulenn, m' ho peus un dra bennak da damall dimp) !...

Pemp bilhetenn mil lur hepken evit harpañ ar brezhoneg.. hag e saveteñ.

Ar pemp den a ginnigas da gentañ o skoazell d'ar **Vreuriezh** nevez a zegasas dezhi 100.000 lur. Ur skouer-vat a rojont ! **Kerzhit** war o roudoù (Diskleriadurioù all a vo roet deoc'h m' ho peus c'hoant).

PERAK STOURM ?

Emañ ar brezhoneg e kroaz an hentoù :

Gant ar c'hresk spontus a zo war ar mouladurioù, pe e vo moulet (da lavarout eo **GWERZHET**) dek gwech muioc'h a skouerennoù eus kement levr a vo embannet e brezhoneg, pe ne c'hellimp mui embann levr brezhonek ebet.

Hor rummad-tud (hag a savas, e-korf ugent vloaz, muioc'h a oberennoù a bouez eget ar rummadoù all e-korf tri c'hantved a zle peurechuiñ e gefridi. Ur yezh lennegel eo bremañ ar brezhoneg. Koustet a gousto e vo kavet e-mesk ar bobl an dek mil lenner nevez a viro ouzh ar yezh uhel-se a vervel.

Hoc'h amzer hag hoc'h arc'hant a c'houlennomp ouzhoc'h evit ar **BALB. PETRA EO AR BALB**, avat ?

Ar BALB a zo ur c'hevredad a embanno levrioù nevez en hor yezh hag o skigno A ZOR DA ZOR, war un dro gant an holl levrioù bet embannet a-raok (ken e brezhoneg peurunvan, ken e brezhoneg poblek), goude bezañ en em glevet gant an embannerien all ha graet marc'had ganto.

Ar BALB, gant he ger-stur « SAVETEIN HOR YEZH » a zle bezañ ur greizenn a zedenno an holl dud a youl vat. Ne vern piv bennak a gar e yezh hag a fell dezhañ he servijout gant ur galon leal, a c'hell bezañ ezel eus hor Breuriezh EVEL HARPER pe EVEL STOURMER.

ER-MAEZ EUS AN DACHENN BOLITIKEL e fell d'ar BALB chom a-zevri hag a-grenn.

O c'harantez evit ar brezhoneg, o yezh, a zle bezañ a-walc'h evit unvanañ hec'h izili.

En dro da LANGLEIZ, hag a vo rener ar BALB e-keñver an arz hag al lennegezh eo bet krouet ar Vreuriezh nevez.

Ul lezenn-labour hag ur roll-menoziou a embanno ar BALB a-benn tri miz ac'han. Arabat deoc'h, koulskoude, gortoz keit-all a-raok hor skoazellañ en hor stourm evit ar brezhoneg.

D'AR RE N'O DEUS NEMET YOUL VAT !

Ezhomm hon eus ac'hanoc'h-c'hwil ivez. Ar stourm a renimp evit saveteiñ ar brezhoneg a vo ur stourm kalet ma vo komzet diwarnañ en da zont.

DAOUST HAG E VIOT E-MESK AR STOURMERIEN, YA PE GET ?

M'ho peus etre 18 ha 40 vloaz...

Mar deo mat a-walc'h ho yec'hed ha mar karit ren ur vuhez yac'h hag oberiant...

Mar doc'h ur paotr a intrudu hag a furnezh war un dro...

Mar doc'h gouest da chom e-pad c'hwec'h miz hep tabutal diwarbenn an urzhoù a vo roet deoc'h, hag hep pismigañ hini pe hini eus ar re a vo a-us deoc'h...

Mar doc'h gouest da lakaat mad ar yezh a-us d'ho menozioù politikel...

Mar gouzoc'h mat ar brezhoneg...

Emañ ur vicher ouzh ho kortoz : un dregantenn ha deroù a werzh-mat ho po (ouzhpenn ar « minimum » evit bevañ, goude un taol-arnod a bado ur miziad). Hep ankounac'haat ar gounidoù all a vo stag ouzh ar gartenn-vicher a vo roet deoc'h : asurafisoù a-berzh ar stad, harpoù-tiegezh hag all.

« AN DIVIZOU EO A RA AR MARC'HADOU ! »

Mar plij deoc'h ar c'hinnigoù-mañ, e tleot bezañ prest da gemer penn an hent a-benn tri miz ac'han !

Mar ne c'hellit ket reiñ hoc'h amzer penn-da-benn d'ar BALB, daoust ha ne c'hellfec'h ket, memestra, labourat evidomp, a wir galon, gant levez, e-pad daou viz bennak ha dreist-holl, mar doc'h studier, e-pad, ho vakañsoù ? Ezhomm hon eus, ivez, eus skri-vagnerien gouest da sevel levrioù nevez pe varrek da dreiñ e brezhoneg oberennoù estren : ken e brezhoneg uhel, ken e brezhoneg poblek !

Paet e vo pep hini hervez e labour.

Ho respont a c'hortozomp gant fiziañs.

Hor stourm evit ar yezh a zle bezañ HO STOURM — BALB, SARL, 100.000 lur, Châtillon-sur-Seiche (I.-et-V.). — Kas an arc'hant da : X. de Langlais, 7, rue V.-Hugo, Rennes, C.C. 444-96. — Kas al lizhiri da : BALB, 8, rue Legraverend, Rennes.

AR VOTADEGOU - KANTON

D'an 20 ha d'ar 27 a viz Meurzh ez eus bet votadegoù da envel kargidi nevez evit lod eus ar c'huzulioù-departamant, Disheñvel-krenn ez eo doare ar c'huzulioù nevez diouzh ar re zibabet e 1945. Div sifrenn a roomp evit pep kostezenn, an hini gentañ evit 1949, an eil evit 1945.

Departamantoù	Marksiz		Tu kleiz		Kreizen-nourien		Habasterourien		Mirourien	
Aodoù-an-Hanternoz ..	8	13	9	13	11	12	13	9	7	1
Penn-ar-Bed ..	4	4	5	7	4	8	12	12	18	12
Il-ha-Gwilien ...	1	1	1	3	2	4	18	19	21	16
Liger-Izelafañ ..	1	1	2	2	2	6	3	6	38	31
Mor-Bihan	0	1	4	6	2	9	10	10	19	12
Breizh	14	20	21	31	24	39	56	56	103	72

Setu, evit pep kostezenn, lodenn dre gant ar c'hadorioù :

	1949	1945
Marksiz	6,5	9,3
Tu kleiz	9,5	14,2
Kreizenourien ...	11,0	18,0
Habasterourien ...	25,5	25,0
Mirourien	47,5	33,0

N'eus ket da souezhiñ dirak ar c'hemm a zo deut, rak votadegoù 1945, graet da heul darvoudoù kriz a-walc'h alies, a roe ur skeudenn falz eus menozioù an dud.

Kalz a zo chomet hep votiñ (alies ouzhpenn 30 %) ; digevatal eo bet ar stourm hervez ar c'horn-broioù : 16 kador war 24 d'an eil tro en Aodoù-an-Hanternoz, 15 war 21 er Penn-ar-Bed, 9 war 21 en Il-ha-Gwilien, 6 war 19 er Mor-Bihan, ha 4 war 24 hepken el Liger-Izelañ. Taeroc'h eo Breizh-Izeliz bepred (Karaez, 11.124 dilenner, 8.297 mouezh etre 3 danvez- kuzulier, da bep hini anezho 3.161, 2.845, 2.291 mouezh) eget Breizh-Uheliz (Al Lorouz-Botorel, 7.460 dilenner, 5.368 mouezh, 5.230 d'an hini dibabet, 138 d'e genstourmer).

Kantonioù Konk-Kernev ha Pont-'n-Abad a zo kreizennoù bev, a gredenn daer. Konk-Kernev, komunist a-raok ar brezel, a zibab ur c'huzulier komunist e 1945 hag ivez e 1949, hogen diaesoc'h d'an eil tro : e 1945, 24 % eus an dud n'o deus ket votet, 31 % a vouezhioù a zo evit ar gomunisted, 39 % d'ar c'hentañ tro : ar M. R. P. en deus 27 % ha 20 % d'ar c'hentañ tro. E 1945, 26 % eus an dud a chom hep votiñ, 33 % ha 38 % eus ar mouezhioù o deus ar gomunisted, ar R. P. F., 36 % ha 20 %.

E Pont-'n-Abad, e 1945, 20 % eus an dilennerien a chom hep votiñ, 27 % eus ar mouezhioù, ha 42 % d'ar gomunisted, 38 % ha 30 % d'ar M. R. P. E 1949, 20 % ne votont ket, 29 % ha

36 % eus ar mouezhioù evit ar gomunisted, 43 % ha 21 % d'ar R. P. F.

Yann BOUPINOD.

TREC'H KENTAN. — An aotrou Yann-Vari Bouëssel du Bourg a zo bet kavet barrek da c'hounit an **Trec'h Kentañ**, gant ar meneg mat, en arnodenn bet dalc'het e Roazhon d'an 20 a viz c'hwevrer.

KELEIER

— Ganet eo ur verc'hig, Armella, e Fontenay-aux-Roses, e ti hor c'heneil Roperzh Samzun.

— Hor mignoned, Renea ha Job Ivikel, o chom e Plomeur, o deus bet ur plac'hig, Annaig Mari Tereza.

— E ti hor c'heneil Ronan Saout, mezeg e Penvenan, ez eo ganet ur verc'hig ivez, Armella hec'h anv.

— Hor mignoned Noela hag Alan al Louarn a zo laouen o kemenn deoc'h ganedigezh o eil mab, Malo, d'an 29 a viz Ebrel e Melzin (Meulun) Bro C'hall.

Hor gwellañ hetoù d'ar Vrezhoned vihan hag hor gourc'hemenoù d' o zud.

— Hor c'heneiled Renea Palamour hag Herri Pirault, o daou eus Kelc'h Nevezadur, a zo bet dimezet d'an 3-2-49 en iliz St-Lamberz-Vaugirard, Pariz. Gavotenoù ha jabadao a zo bet korollet war blasenn an iliz ouzh son ar biniou hag ar vombard.

Hor gwellañ hetoù a evurusted d'an daou bried nevez.

AR GER « GORED ». — Setu evezhiadennoù kaset dimp gant Lok « Da bep reverdi ez an da besketa da « Borz Gored » e Lambaol-Plouarzel. Setu penaos ez eo renket an traoù : ur renkennad bili, pemp troatad ledander dezhañ, a stank an aod. Ne vez roet un taol roued nemet p' en em gav ur vandennad pesked en aod. Rouez an taolioù. Ankounac'haet eo, a gredan, gant va c'hembroiz peur hag evit petra e oa bet savet ar renkennad bili.

E Plouhineg ez eus « Goredoù » e genou ur sterig ; Port Gored izeloc'h eget Gwened. E « Dictionnaire topographique du Morbihan » eo meneget pemp pe c'hwec'h « Gorrets ». War ar stêr Elle e kaver ul lec'h anvet evelse ivez. »

MARV T. GWYNN JONES. — D'ar 7 a viz C'hwevrer eo marv en Aberystwyth, en e 78 vloaz, an Ao. Thomas Gwynn JONES, brudetañ skrivagner Kembre en amzer a vremañ. Goude kenlabourat da gazetennoù Thomas Gee, e sachas evezh an holl pa c'hounezas, e 1900, priz kentañ an Eistezvod evit e varzhoneg « Ymadawiad Arthur » ha da c'houde ez embannas dizehan oberennoù a bep seurt, en o zouez troidigezhioù diwar ar gouezeleg, ar germaneg, ar saozneg, al latineg hag ar gresianeg. Anvet e 1913 da gelenner war lennegezh Kembre en Aberyswyth, e tegemeras, e 1937 ha 1938, titloù nevez digant Skol-Veur Gembre, Skol-Veur Iwerzhon ha Roue Breizh-Veur. E 1947 e kinnigas dezhañ pobl Gembre a-bezh ur prof en arouez a zoujañs. Bez' e oa an Ao. T. Gwynn Jones unan eus izili anavezetañ Strollad Broadel Kembre. Div eus e varzhonegoù a zo bet troet e brezhoneg.

UR SKOAZELL A-ZOARE. — E-pad mizioù diwezhañ 1948 en deus Strollad Kembre kavet 10 den evit profañ 100 lur saoz (war-dro 108.000 lur gall) pep unan.

SKOLIOU KEMBRAEK. — Div skol, kembraek penn-da-benn,

evit bugale dindan seizh vloaz, a zo bet digoret er Wyddgrug hag er Rhyll. Eno e vez kenteliet 25 bugel en o yezh vroadel.

A-hend-all ez eus bremañ 15 skoliad er skol krouet e Maesteg e miz Mae diwezhañ.

AR C'HEMBRAEG DA YEZH KENTAN. — E 1938 ha 1939 o doa 500.000 Kembreder sinet ur baperenn o c'houlenn ma vefe anavezet ar c'hembraeg evel yezh ofisiel Kembre, e-kichen ar saozneg. Ar brezel a viras ouzh an emsav-se a deurel frouezh. Emeur avat, abaoe miz C'hwevrer, oc'h adkregiñ gant ar strivoù a-benn lakaat ar c'hembraeg da yezh a-berzh-stad e Kembre.

E BRO-GEMBRE

— Kamp Urdd Gobaith Cymru a zo bet dalc'het e Borth eus an 8 d' an 20 a viz Ebrel dindan renadur an dimezell Gwennant Davies. Kannedad a o deut eno eus pep bro geltiek ; kudennoù Kembre, Iwerzhon, Breizh, a zo bet displeget dirak an holl. — Gwelet hon eus endeo e c'helle bezañ frouezhus-meurbet ur genskoazell etre ar broioù keltiek ; trugarez d'an Urdd Gobaith Cymru (*) da vezañ her c'homprenet en ur brientiñ ur c'hamp etrekeltiek, en deus graet berzh penn-da-benn.

— Kamp Strollad Broadel Kembre a vo dalc'het e Dyffryn Ardu-dwy, eus an 29 a viz Gouere d'an 2 a viz Eost.

— Gouelioù an Eistezvod Broadel a vo lidet e Dolgellau (Hanternoz Kembre) eus ar 1 añ d'ar 6 a viz Eost.

— Emeur o priziñ pladennoù da zeskiñ kembraeg, 30 kentel warno ; priz : 5 lur saoz, 12 s, 6 d ; evit an estrenvro : 1 lur, 17 s, 6 d ouzhpenn.—Skrivañ da : New Wales Union, Siop y Castell, Cardiff, Wales.

(*) Ur pennad d. b. *Ur Gobaith Cymru* a zo bet embannet e niv. 6 *Al Liamm-Tir na n-og*, p. 53.

EVIT AR RE A FELL DEZHO DESKIN KEMBRAEG. — Lieskrivet eo bet labour Per Loisel « Ar C'hembraeg hep poan », anezhañ troidigezh vrezhonek levr saozneg Caradar « Welsh made easy » : 200 lur e koust ar skouerenn. — P. Loisel, 23, rue Eugène-Tessier, Nantes (L.-I.), C.C.P. 1456 57 Nantes.

AN EMSKIANT VROADEL E BRO-SKOS HAG E BRO-KEMBRE

Un nebeut paotred yaouank, o studiañ an eoneiezh e Skol-Veur Din-Edin, o deus graet e fin 1948, dindan renerezh an Ao. Kelenner James Dever, un ensklask diwar-benn soñjoù o c'henvroiz e kement a sell ouzh buhez sevenadurel, arboellerezhel ha politikel Bro-Skos. Savet eo bet gant ar studieren ur roll-goulennoù -pe kentoc'h ur roll-frazennoù o tisplegañ pep un anezho ur menoz sklaer-tre diwar-benn ar c'hudennoù skosat, ha pedet e oa an dud da lavarout hag eñ e oant a-du pe a-enep. Kaset eo bet ar roll se da 514 den dibabet, en holl gcntelezhioù Alba, hervez o oad hag o micher, e doare da gaout drezo ar skudenn wirañ a c'hellfed eus menozioù ar bobl a-bezh. An div frazenn-mañ a venegin hepken : « Un dra vat eo ez afe ar gouezeleg da get » ha « Skosiz a zo gouest da ren o zraoù int o-unan ». A-zivout ar frazenn gentañ 24 % a lavar ya, 55,6 % a lavar nann, 20,4 % n'o deus menoz ebet. A-zivout an eil : 75,2 % a lavar ya, 17,8 % a lavar nann, 7,0 % n'o deus menoz ebet.

En un doare sklaeroc'h eo bet anataet nerzh an emskiant vroadel e diwezh miz Genver. Da holl voterien parrez Kirriemuir ez eo bet

lakaet gant ar Scottish Plebiscite Society ar goulennoù-mañ : Hag eñ e fell dezho : — 1. he dije Bro-Skos un Ti-ar-Gannaded distag-krenn diouzh hini Bro-Saoz ; — 2. he dije Bro-Skos un Ti-ar-Gannaded da blediñ gant hec'h aferioù-diabarzh, o lezel gant Ti Londrez preder ar c'hudennoù-diavaez (heñvel ouzh hini an Northern Ireland) ; pe — 3. e chomfe an traoù evel m'emañ. 86 % eus an dud a voe kaset ar goulennoù dezho a respontas, ar pezh a ziskouez nag a bouez a gemer gant Skosiz kudenn an emrenerezh : 22 % a votas evit an disrannerezh, 69 % evit an emrenerezh, 5 % evit ar statu quo. Menoz ar Gevredigezh, a-zisplegas he sekretour, an Ao. Thomson, d'ar c'hentañ a viz C'hwrevrer, a zo ober votadegoù heñvel e parrezioù all hag, a-benn bloaz, lakaat ar goulennoù d'ar vro a-bezh. — Daoust ha Bro-Skos an hini eo eo a vo an eil bro geltiek dieub ?

**

E Kembre ivez ez eus kaoz vras a emrenerezh. Evit sioulaat an dud un tammig, e kinnigas ar Gouarnamant, nevez 'zo, sevel ur C'huzul a c'hellfe reiñ e ali war draoù Kembre ; anvet e vefe ar c'huzul gant ar Ministr Bras saoz e-unan. Gant kounnar e voe degemeret ar c'hinnig e Kembre, dre na ro galloud gwir ebet d'ar vro. E miz Genver, ez eus bet goulennet gant 161 kuzul kontelezh pe gêr menegiñ o soñj diwar-benn kinnig ar gouarnamant. 140 a respontas : 13 a oa a-du-krenn gant ar c'hinnig ha 68 a-enep. 72 a oa prest da zegemer ar c'hinnig evel « kammed kentañ » ; 8 n'o doa menoz resis ebet. — E-keit-se emañ Strollad Kembre oc'h en em brientiñ da stourm kalonek evit mouezhiadegoù bras 1949 : c'hwec'h eus izili vrudetañ ar strollad a vezo danvez-kannaded ha sklaer e vezo gwelet neuze respont pobl Gembre.

STUDIOU KELTIEK. — E Bro-Skos, evit 120.000 gouezeleger, ez eus tri c'helenner war ar gouezeleg er skolioù-meur. E Bro-Gembre, evit 900.000 kembraeger, ez eus pevar c'helenner war ar c'hembraeg er Skolioù-meur. E Breizh, evit 1.200.000 brezhoneger, ez eus ur c'helenner war ar brezhoneg er skol-veur.

STOURMERION A GALON VAT

Dont a raio an iwerzhoneg da vezañ adarre yezh Iwerzhon a-bezh. Ma n'eus, avat, evit adsevel ar yezh, nemet al lezennoù, ez eo sur da vervel.

Ar gouarnamant en deus graet kalz, hag al lezennoù a zo a-du gant an iwerzhoneg. Kelennet e vez ar yezh er skolioù ha diaes e vefe bezañ den-e-karg hep gouzout anezhi mat awalc'h. Met ma fell deoc'h gwelout sklaer pegen dinerzh eo al lezenn pa vez sentet ouzh al lizherenn, ha ket ouzh ar spered, deuit e kornioù 'zo eus Iwerzhon. Eno, ar saozneg a zo roue, hag a chomo roue, daoust d'an holl lezennoù, keit ha na vo ket kemmet ene an dud.

Labour kaer a vez graet en Iwerzhon evit ar yezh, evitañ da vezañ graet fall alies. 'Al labour kaerañ-holl, koulskoude, a-boan ma vez taolet evezh outañ. Bez' ez eo al labour graet, amañ ahont, gant tud a galon, paour ha divrud : mistri ha mestrezed-skol, o kelenn an iwerzhoneg, n'eo ket dre ret, met dre garantez, hag o lakaat un tamm eus ar garantez-se da dremen e kalon ar vugale ; tud kozh ha yaouank o ren Kelc'hioù, n'eo ket evit kanañ ha dañsal hepken, met ivez evit studiañ ha reiñ c'hoant da studiañ.

Adsav ur yezh a zo un oberenn a garantez. Soñjomp en dra-se.

Sofñjomp ne dalvezo da Vreizh da netra kaout ar brezhoneg er skolioù ma ne gar ket ar gelennerion o labour. Ha c'hwi eo, ar re a gelenn hor yezh d' un dornadig mignoned, ar re a sav Kelc'hioù breizhek a spered hag a yezh, a ra evit Breizh pezh na vo biken graet dre lezenn. Dalc'herion ar yezh en Iwerzhon, va c'hredit, n'int ket niverusoc'h egedoc'h. Ha gant ar re-se, ar re-se hepken, a vo saveteet an iwerzhoneg.

Mar domp deuet a-benn da sevel traoù padus war dachenn hor yezh, ez eo dre ma 'z eus bet stourmerion a galon vat en hor mesk. N' hon eus bet harp ebet digant ar gouarnamant a ren hor bro, ha ma klask un deiz reiñ harp, hep arvar e vo kentoc'h da ziskar hol labour, rak e spered n'eo ket hor spered. Stourmomp atav, dre-zomp hon-unan. N'eus forzh pegen dister e seblant bezañ ar pezh a reomp bremañ, talvoudek-dreist ez eo e-keñver an amzer da zont. Na lakaomp ket hor fiziañs e lezennoù n' int ket graet, hag a vo graet fall marteze pa vint graet. Ennout da-unan, stourmer, e rankez lakaat da fiziañs.

Roparz HEMON.

Embannet war « Me a zalc'ho », kelc'hgelaouenn
kevredad ar c'helc'hioù keltiek, niv. genver-
c'hwevrer 1949.

SKOL-VEUR OUEZELEK GALIV. — E Galiv ez eus tri c'helenner ha tri is-kelenner o reiñ kentelioù war ar gouezeleg. A-hend-all e vez kelennet e gouezeleg an danvezioù amañ da heul : Istor, Hendarouriezh Keltiek, Latineg ha Gresianeg, Jedoniezh ha Mentoniezh, Douaroniezh, Desavadurezh-Bugale, Arboellerezh ha Kenwerzh, Naturoniezh Louzawouriezh, Strilhouriezh ha Prederouriezh. An danvezioù all, siwazh, a zo kenteliet e saozneg. Skol-Veur C'halliv n'eo ket unyezhek c'hoazh.

UN NEBEUT GERIOU DIWAR-BENN KUPRENEZ. — Ur c'heneil a skriv deomp : « Kuprenez a zo e dalc'h Breizh-Veur abaoe goude ar brezel all. Lezet e oa bet da Vreizhveuriz gant an Durked o doa he fiaouet evit pevar c'hant vloaz. Nebeutoc'h eget pemp kant mil a annezidi a zo en enezenn, peder pempvedenn anezho Gresianed Kristen hag ar bempvedenn all Turked Moslemat. Ur c'hantad Breizhveuriz bennak o teskiñ da Gupreneziz bevañ ez seven, sevel hentoù, hentoù-houarn, tiez koant, liorzhoù, plantañ gwes, hag a vir ouzh an emgannoù. Da yezhoù-stad eo bet lakaet ar Gresianeg hag an Turkeg e-par gant ar Saozneg, hag Armeniz zoken o deus o skolioù en o yezh o-unan. Menezioù uhel erc'hek a zo er vro : Troodos, 6.000 troadad uhelled, gant koadegi sedrez ha pin-Sikilia, gwall ziskaret gant an dud siwazh, met dindan o mirout hag o adplantañ gant ar Saozon. Ar souezhusañ 'zo eo en enezenn-mañ e vez kavet an derviched-tro diwezhañ. Difennet eo bet al lidoù-se e Turkia hag Iran, met amañ n'eo ket. Div wech ar bloaz (hanter hañv ha kreiz goañv, a gav din) e vez lidet an dafisoù-se en ur manati Moslem er menezioù gant un ugent manac'h bennak, ar re ziwezhañ en o stal. »

NOTENN AR RENEREZH. — Trugarekaat a reomp hor mignoned a gas dimp pennadoù ha keleier - O fediñ a reomp d'hon digariziñ ma n' hellomp ket bepred kavout amzer da respont dezho.

Emsav Keltiek Breizh

Keyrenn an Diavaez

Kamp-Hañv "Urdd Gobaith Cymru" 1949

« URDD GOBATH CYMRU » a zegemero, evit netra, e-pad teir sizhunvezh, ur strollad 20 den : bugale gant un evezhier pe zaou.

Ar vugale a ranko bezañ dindan 16 vloaz pe war-dro.

Etre ar 27 a viz Eost hag an 10 a viz Gwengolo e vo degemeret ar vugale e Kamp LLANGRANNOG, (Kembre), ar sizhun goude a dremenint e tiez prevez a vo dibabet evito.

War goust ar vugale e vo priz ar veaj eus Breizh (pe Bariz da GERVARZHIN (Carmarthen) ; goude, n'o devo mui ezhomm tra nemet arc'hant-godell.

DIVIZOU : Ar vugale a ranko gouzout komz ar brezhoneg. Ne vo ket degemeret gallegerien ganto galleg nemetken. Skol vrezhoneg a vezo graet d'ar vugale e-pad ar pemzek devezh ma vezint er c'hamp.

Skrivañ da : Sekretourva « EMSAV KELTIER BREIZH »

Y. TYMEN

30, rue de la Résistance

QUINCY-SOUS-SENART (S.-et-O.)

Marv eo an tad Vallée

Emaomp o paouez klevout ez eo marvet Fransez Vallée « tad ar yezh ». Ha setu aet ivez da anaon un nebeut war-lec'h e vignon bras, an hini a voe e penn ar c'hantved-man ad-saver ar yezh. E anv a chomo da viken merket en istor ar brezhoneg.

Kinnig a reomp hor gourc'hemennoù a genganv d'e diegezh.

Imprimerie de « La Mouette »

Avenue de Paris — LA BAULE

Dépôt Légal : 2e Trimestre 1949

N° d'Impression : 3585

Le Gérant : P. LE BIHAN

Les Editions SKRID ha SKEUDENN

présentent :

YOUENN VRAS HAG E LEUE

de Youenn DREZEN

La firme « Skridha Skeudenn » à laquelle les Lettres Bretonnes doivent déjà « Kan da Gornog », « Geotenn ar Werç'hez », « Nomenoe-oe ! », « Itron Varia Garmez » et « Dogan », dont on sait la brillante carrière, vient de faire paraître un nouvel ouvrage, qui est appelé à un grand retentissement auprès du public bretonnant. Sous le titre général de « Youenn Vras hag e Leue », Youenn Drezen a réuni cinq courtes pièces : « Karr-Kanv an Aotrou Maer », « Youenn Vras hag e Leue », « Anduilhenn ar Person », « Nouenn ar Gurun Kozh » et « Mor Penn-Marc'h ». Soit quatre comédies gaies et un drame de la mer.

Dans ce recueil, et les sujets le permettant, l'écrivain bigoudenn a donné libre cours à sa veine truculente et joyeuse pour trousser des anecdotes vécues, qu'il a su fort adroitement adapter à la scène.

On se plaignait de manquer de théâtre vivant en breton populaire. En voici ! Et, sous un verbe gaillard, dans des situations osées parfois, l'auteur a su respecter les lois morales qui font la force des Bretons. Seuls, des esprits chagrins lui reprocheront, peut-être, de tâter de la gaudriole par les temps sans joie que nous vivons. Les autres le loueront de ne pas être existentialiste, mais, au contraire, de prendre la vie par le bon bout.

« Youenn Vras hag e Leue » comporte 164 pages de texte et se présente sous une curieuse couverture en couleurs, dans le format traditionnel des Editions de « Skrid ha Skeudenn ». Il est illustré par cinq artistes magnifiques, dont la réputation a franchi les limites de la Bretagne : E. Bourlaouën, Joz Kervella, R.-Y. Creston, X. de Langlais et Pierre Péron.

L'on sait que « Skrid ha Skeudenn » ne fait pas de rééditions. Nous ne saurions donc trop recommander aux amis du « L'ezhoneg » de faire diligence pour se procurer la nouvelle production de Youenn Drezen. Le succès de cet ouvrage est un fait sans précédent dans l'Édition Bretonne. Sur un tirage limité à 1.200 exemplaires, et numéroté, 400 à peine sortis des Presses Riou-Reuzé, de Rennes, ont été enlevés sans avis préalable, avant même que la campagne de publicité ait été amorcée.

On lira, d'autre part, quelques appréciations, parmi tant d'autres, que l'auteur nous a autorisé à relever dans la correspondance qu'il reçoit journalièrement.

(Un volume format 185×240, de 168 pages, sous couverture en couleurs de Bourlaouën. Prix : 600 francs franco).

S'adresser à M. Youenn Drezen, Café des Halles, 2, rue du Pont de l'Arche-Sèche, Nantes. C. C. 1013-54, Nantes.

QUELQUES OPINIONS sur

YOUENN VRAS HAG E LEUE

Il me semble que votre langue est encore embellie, d'un métal plus clair, plus ferme. Continuez ! Continuez !
(André Dezarrois).

Je me suis fendu la pipe en le lisant. Et je compte y revenir souvent. C'est tellement drôle, tellement pris sur le vif ! Mes compliments pour cette belle réussite !
(Louis Fiaut, pharmacien, Pluméliaut).

Lonket eo bet ganin diouzhtu, « Anduilhen ar Person » hag all, ha, me lavar deoc'h, n'on ket bet klanv, nemet gant ar blijadur e vije. Bez e weler gwelloc'h evel-se talvoudegezh ho c'hoariva. Ur c'hoariva bourdus eo, daoust n'eo ket ken bourdus-se, pa seller a-dost.
(Roparz Hemon).

Mais vous, qui avez la foi, continuez avec toute la force de votre jeunesse, car ce qu'on a fait reste !
(Tanguy Malmanche).

Va gourc'hemennoù tommañ a gasan deoc'h evit ho pezh labour. Un dud e lenn brezhoneg flour ha bèv evel hennezh, ha n'o deus ket echu an dud da c'hoarzhin o lenn troioù « Youenn Vras hag e Leue ».
(Pierre Denis, professeur au Lycée de Quimper).

Evel just em eus sailhet warno evel ar baourentez war gein an dud, ha lonket em eus en un taol « Youenn Vras hag e Leue ». Gourc'hemennoù evit an destenn. N'eo ket divlaz na didon tamm ebet...

... Ho farserezh a zo donoc'h ha gwelloc'h : farserezh en temzpered an dud o-unan, gant o soton, o lorc'h, o ijin. Ar re wellañ eo end-eeun an dud skeudennet mat, ijinek ha soutil a-walc'h, evel ar Maer, er « C'harr-Kañv », ar Person gant e « Anduilhenn ». Ne blij ket din ez afec'h re bell er bourd, evel gant an dud o k... a-dreñv moger egile. Dre vras, ul levr a ra enor d'e skrivagner ha d'ar brezhoneg.

(Maodez Glanndour).

Soñj a zeu din ho tiarbenn an dro genta en Duleñn, brema zo 22 vloaz zo, ha c'houi neuze eur paotr yaouank entanet o tizolo tamm ha tamm e roudenn, o klask an hent a dleec'h heuilh goudeze hep fallijenni, betek hizio ma'z oc'h deut da veza ar gwella skrivagner yez-plen brezonek a zo beo.

(Taldir Jaffrennou).

N'ac'h eus ket ar gwir d'ober traou ken dizoare ha ken amzere !... M'am bije bet amzer em bije savet eur pennad d'ober mez d'it !

...Daoust d'an tammig « druzoni » heugus a gaver enno, n'eo ket fardet fall lod eus da beziou-c'hoari. Ijin ha « danvez » a zo ennouh ha gouest out da zont da veza eur saver peziou-c'hoari a-zoare. Hogen graet ac'h eus kement a faziou en da levr nevez eget e « Itron Varia Garmez » gwechall. N'eo ket evit ober goap, hogen arabat d'hor Youenn Drezen, hor brasa skrivagner abaoe ma'z eo maro ar paour kez Jakez Riou, rei skouer fall d'ar vrezonegerien yaouank.

(Yeun ar Go).

Ur misi é guélet penaos é livet taolennoù biù-buéek ho kornad-bro get lavarou poblek dispar ha ken huek liés... Skrivet hoh es azé, hoah, un ober e hra inour d'hor ieh hag e servijo kalz d'ar midad neué eif diskein brehoneg biù. Bennoh Doué deoc'h enta evit ar blijadur dispar hoh es groeit dem en hon harlu divourus !

(Loeiz Herrien).

Je vous prie de m'inscrire comme « souscripteur perpétuel » aux Editions de « Skrid-ha-Skeudenn ».

(Dr Lebreton, Bourbriac).

HEPDALE E MIZ EBREL

ul levr dispar 220 pajenn

ARZHUR BREIZH

gant

CLAUDE BERNARD

Troet dre Evezh an Aotrou Yann-Vari **LE GOFF**

*Evit ma vo lakaet ho Skouerenn a gostez
kasit an arc'hant*

d'ar

B. A. L. B.

8, Rue Legraverend - RENNES

C. C. P. 1171-35

360 lur + 100 lur mizoù-post ouzhpenn

PRIZ

pep skouerenn goude ar mouladur :

400 lur + ar mizoù-kas

ENEZ AR ROD

Romant meur **LANGLEIZ**

(ul levr ouzhpenn 300 pajenn)

Priz pep skouerenn

Priz pep skouerenn

war baper Kelaouenn 825 lur

Gwenn 925 lur

Kaer (tev)..... 1.100 lur

Mondial 1.500 lur

Holl skouerennoù ar mouladur kentañ (700) a vo niverennet

Kas an arc'hant da :

Kas an arc'hant da :

X. DE LANGLAIS

7, R. Victor-Hugo - ROAZHON

C. C. P. 444-96 ROAZHON

AL LIAMM - TIR NA N-OG

Kelc'hgelaouenn daouviziek

Komanant 6 miz : 350 lur

Komanant - bloaz : 600 lur

Komanant-skoazell: 1000 lur

Rener : Ronan HUON

Roud ar Roc'h

LANNION (C.-du-N.)

Merour : P. LE BIHAN

1, Avenue Marceau, 1

TRAPPES (S.-et-O.)

C. C. 5349-06 Paris

Priz : 180 lur

